

**MATERIJAL ZA XXI. SAVJETOVANJE
UDRUŽENJA:
NOVI HRVATSKI ZAKON
O KAZNENOM POSTUPKU
reforma između želja i stvarnosti**

Prof. dr. sc. Berislav Pavišić*

NOVI HRVATSKI ZAKON O KAZNENOM POSTUPKU¹

Sadržaj: Uvod - I. Kazneni postupak u bivšoj jugoslavenskoj državi - II. Tranzicijske reforme kaznenih postupaka u bivšim socijalističkim državama - III. Najnovije reforme kaznenih postupaka u zapadnoeuropskim državama - IV. Europska Unija i pravila kaznenog postupka - V. Reforma hrvatskog kaznenog postupka - VI. Sustav i sadržaj Prijedloga Zakona o kaznenom postupku - VII. Pregled najvažnijih odredaba Prijedloga Zakona o kaznenom postupku - 1. Opće odredbe - 2. Redoviti postupak - 3. Skraćeni postupak - 4. Posebni postupci - 5. Prijelazne i završne odredbe - VIII. Doticajni zakoni - IX. Pripreme za primjenu novih pravila kaznenog postupka - Zaključak

UVOD

U razdoblju nakon Drugog svjetskog rata reforme europskih kaznenih postupaka odvijale su se u različitim društvenim i gopodarskim okolnostima. Legislativne reforme pratile su dvojbe o temeljnim pitanjima kao što je ona o položaju pojedinca u odnosu na pravila kaznenog postupka, odnosno (1) ima li se kazneni postupak urediti za čovjeka "pod postupkom" ili čovjeka "u postupku",² zatim (2) glede opredjeljenja za akuzatorni ili inkvizitorni model, sve dok krajem stoljeća te modelske, strukturne dvojbe nisu prevladane nastojanjem da se uvede kontradiktorni, kao četvrti model kaznenog postupka,³ (3) treba li kazneni postu-

* Dr. sc. Berislav Pavišić, redoviti profesor Pravnog fakulteta u Rijeci

¹ Tekst je na poziv Predsjedništva Hrvatskog udruženja za kazneno pravo i praksu pripremljen za redovito godišnje savjetovanje u prosincu 2008. U vrijeme pisanja teksta (rujan 2008.), Prijedlog Zakona o kaznenom postupku (u tekstu označen kao Prijedlog) prošao je prvo čitanje u Saboru. Okolnost da je u vrijeme pisanja teksta postojao samo prijedlog novih pravila kaznenog postupka nalogala je da se brojčane oznake članaka nastoji unijeti u bilješke. Brojevi bez oznake pripadnosti odnose se na tekst Prijedloga Zakona o kaznenom postupku prema stanju 23. IX. 2008. V. bilj. 99.

² Koering-Joulin, u: *Procès pénal et droits de l'homme. Vers une conscience européenne*. Paris, 1992., 34.

³ Chiavario, u: *Procedura penale d'Europa* (a cura di Delmas-Marty – Chiavario), Padova, 2001. (dalje u tekstu: *Procedura*), 21.

pak slijediti autoritarni, ili liberalni model, ili valja stvoriti kompromisni sustav povezujući pojedine sastojke različitih modela itd.⁴ Novije reforme obilježila je i dvojba o tome je li kazneni postupak skup radnji prikupljanja podataka o kaznenom djelu ili samo postupak o kaznenoj optužbi pred sudom. Konačno, pred kraj prošlog stoljeća, ključna dvojba sastoji se u tome je li kazneni postupak cjelina u kojoj se uređuju prije svega prava okrivljenika ili cjelina koja posebno smjera uspostavljajući povrijeđenih prava žrtve.⁵

⁴ U američkom sustavu to je *crime control* ili *due process* model. Autoritarni model počiva na ideji strogosti državne vlasti. On nije jedinstven i jasno se razlikuje tradicionalni model nastojanja da se i kaznenom represijom održi javni poredak i noviji koji strogost uzima kao sredstvo socijalnih promjena (prihvaćen i primjenjivan osobito u socijalističkim zemljama). Značajke autoritarnog modela prije svega su (iako ne isključivo) u krilu kaznenog postupka jer, kako ističe Pradel, *Droit pénal comparé*, 2-e éd., Paris, 2002., 137, "... car c'est la procédure qui, de toutes les branches du droit pénal, est la plus marquée idéologiquement." Liberalni model tek se djelomično oslanja na represiju. Uzevši općenito, taj model nastoji osigurati ravnotežu između suzbijanja kriminaliteta i zaštite prava i sloboda pojedinca, uklapajući kazneno pravo u okvire pravne države. Usp. Jescheck – Weigend, *Lehrbuch des Strafrechts*. 5. Aufl., 1996., 26-28. Ni liberalni model nije jedinstven. U njemu je posebno uočljiva varijanta ublažavanja kaznenog sustava koja se od autoritarnog modela razlikuje prema nastojanju da se izbjegnu krajnji, najstroži mehanizmi tog modela. U području kaznenog postupka taj se model odlikuje isključivo redovitim, zakonom ustanovljenim tijelima kaznene represije, presumpcijom nedužnosti, prihvaćanjem akuzatornog umjesto inkvizitornog modela itd. U znatnom broju država liberalni se model uvodi prije svega isključivanjem istražnog suca i dejudicijaliziranjem prethodnog postupka (Pradel, *op. cit.*, 160). Druga varijanta liberalnog modela je zamjena kaznene represije preventivnim mjerama (*ante delictum*), ili mjerama *a posteriori* (*post delictum*). Tu je prije svega značajna dejudicijalizacija i posebno učenja kriminologije socijalne reakcije i *labelling theory*. Dejudicijalizacija izvan kaznenog prava pojavila se vrlo rano, a osobito u vrijeme socijalizma (drugarski sudovi, mirovna vijeća i sl.). Mnogo je važnija dejudicijalizacija unutar kaznenog prava koja je danas legislativna zadaća (oportunitet, maloljetničko kazneno pravo, pomoć žrtvi kaznenog djela, mirenje i nagodba o krivnji i kazni). Potonja ima materijalnopravne (dekriminalizacija i depenalizacija) i (pret)postupovne mehanizme. O tim "*diversità strutturali*" usp. Chiavario, u: *Procedure*, 19-24. Danas je vrlo aktualna zamjena retributivne pravde (*retributive justice*), čija ideja potječe još iz pradavnih vremena (npr. Mojsijeve zapovijedi), preko Kantova učenja do suvremenog razdoblja, restorativnom i transformativnom pravdom (*restorative and transformative justice*), u područjima u kojima je to moguće. Radi se prije svega o slučajevima interpersonalnog sukoba (*interpersonal conflict*). Restorativna pravda pristupa kaznenom djelu na poseban način (... *as a theory of criminal justice that focuses on crime as an act against another individual or community rather than the state*), što se razlikuje od pristupa retributivne pravde. V. bilj. 431.

⁵ Ne samo da ima mnogo vrlo teških pojava kaznenih djela, nego je kraj XX. stoljeća bio obilježen pojavama masovnih stradanja u oružanim sukobima, ali i bitno naraslom svijesti o potrebi djelotvorne zaštite od specifičnih oblika nasilja (u obitelji, nad djecom, invalidima i drugim nezaštićenim osobama). Korak dalje je uređenje posebnog položaja tih osoba u kaznenom postupku. Usp. Zvekić, *Žrtve kriminala u zemljama u tranziciji*, Beograd, 2007.;

Do pred kraj XX. stoljeća europski sustavi kaznenog postupka bili su prije svega oštro podijeljeni u jasno razdvojene dvije skupine. Prvu su tvorili sustavi bivših zemalja realnog socijalizma koji su više ili manje bili utemeljeni na idejnim polazištima Osnova krivičnog zakonodavstva SSSR i saveznih republika iz 1958.⁶ Utjecaj tih osnova znatno se proširio izvan bivšeg SSSR, na druge zemlje realnog socijalizma. Njegov utjecaj, iz shvatljivih razloga, nije ni približno dostigao Model Zakonika o kaznenom postupku Zajednice nezavisnih država od 17. II. 1996.⁷

Druga skupina sustava država tradicionalnih demokracija kontinentalne Europe pretežno je slijedila zajednički povijesni model uređenja kaznenog postupka.⁸ Međutim, neke zapadnoeuropske zemlje imale su samostalan razvoj. To je prije svega pravo Ujedinjenog Kraljevstva kao izvoriste obitelji *common law* s velikim značenjem i u području kaznenog postupka. Vlastitim putem u području uređenja pravila kaznenog postupka također je išlo pravo skandinavskih zemalja. U Danskoj i Švedskoj sudski je postupak predviđen za kazneni i građanski predmet i ne postoji zasebni normativni izvor kaznenog postupka u smislu kako je to uređeno u drugim zemljama kontinentalne Europe.⁹ Konačno, nekoliko malih zemalja uglavnom je ostalo na povijesnim modelima (inkvizitornih) postupaka.¹⁰

Nikolić-Ristanović – Dokmanović, *Međunarodni standardi o nasilju u porodici i njihova primena na Zapadnom Balkanu*, Beograd, 2006. U odnosu na kazneni postupak posebni problem je što u nekim sustavima još uvijek nema primjerene *actio civilis*.

⁶ Nakon sovjetskog zakonika iz 1922., donesene su 1958. Nove osnove sovjetskog kaznenog postupka, a najvažniji zakonski tekst nastao na tim osnovama je Zakonik o kaznenom postupku (*уголовно-процессуальный кодекс*) Ruske SFR iz 1960. Prema tom su uzoru nastali mnogi drugi izvori.

⁷ *Модельный уголовно-процессуальный кодекс. Содружество Независимых Государств (СНГ) - Информационный бюллетень*, 1996., No. 10.

⁸ Najvažniji je u tom smislu za kontinentalnu Europu bio francuski *Code d'instruction criminelle (CIC)* iz 1808. koji je snažno reformiran 1897. (*La loi Constans*), u smjeru kontradiktornosti istrage.

⁹ Kazneni postupak u Kraljevini Danskoj (odnosi se samo na Dansku, jer je kazneni postupak zasebno uređen u Groenlandu koji je 1985. izišao iz EU) i Farskim otocima (koji nisu ni bili u EU) uređuju dijelovi općeg Zakona o upravljanju pravosuđem (*Retsplejeloven*) iz 1919., s kasnijim izmjenama i dopunama. V. Greve, u: *Criminal Procedure Systems in the European Community*, (ed. Van Den Wyngaert), London, 1993., 51-71. U Kraljevini Švedskoj kazneni postupak uređuje Zakonik o sudskom postupku (*Rättegångsbalk*), iz 1942., s kasnijim izmjenama i dopunama. Neka postupovna pitanja uređena su posebnim zakonima (postupanje u terorističkim predmetima, pravna pomoć, maloljetnički predmeti itd.). Primjer posebnog izvora u SAD je *Organized Crime Control Act* (1970.). Usp. još *Crime and Criminal Justice in Europe*, Strasbourg, Council of Europe, 2000.; Delmas-Marty – Spencer, *European Criminal Procedures*, Cambridge, New York, 2002.; Vogler, *A World View of Criminal Justice*, Aldershot, 2005.

¹⁰ Tako npr. Republika San Marino ima *Codice di procedura penale* iz 1978., s kasnijim izmjenama i dopunama. No, izrađen je projekt novih postupovnih pravila. Sveta Stolica kazneni postupak ima uređen u VII. knjizi *Codex Iuris Canonici (CIC)* iz 1983.

Zapadnoeuropske države u novijem razdoblju poduzimale su uglavnom parcijalne reforme. Bile su sadržane u poboljšanju pojedinih cjelina kaznenog postupka ili odredaba i usklađivanja, s razvojem koncepta ljudskih prava, te s rastućim potrebama posebnog procesuiranja kaznenih djela organiziranog i gospodarskog transnacionalnog kriminaliteta, zatim kriminaliteta povezanog s opojnim drogama i terorizma. Uz to reforme su se bavile alternativama tradicionalnom kaznenom postupku (sporazumijevanju, mirenju, nagodbi), pojednostavljenjem i skraćivanjem postupanja u predmetima lakšeg kriminaliteta i diferenciranjem postupaka prema nekim subjektima (maloljetnici, pravne osobe itd.).

Raspadom bipolarnog svijeta suvremeni kazneni postupak postao je objekt poredbenog izučavanja.¹¹ Još je važnije da se naddržavne organizacije brinu o kaznenom postupku. To se odnosi na Ujedinjene narode i Vijeće Europe, ali u posljednje vrijeme i na Europsku Uniju.¹² Nastojanjima međunarodnih organizacija stvoreni su modeli uređenja mnogih kaznenopostupovnih odnosa, utvrđeni kriteriji pravila prema kojima se ravnaju nacionalni sustavi kaznenih postupaka, prije svega u području zaštite ljudskih prava i sloboda. Zajedničko polazište i mjerilo kaznenog postupka postaje odnos prema temeljnim ljudskim pravima. Nadalje, važna postaje otvorenost (komunikabilnost) pojedinog sustava za suradnju s drugim nacionalnim sustavima u interesu djelotvornog suprotstavljanja najopasnijim vidovima kriminaliteta koji su u pravilu internacionalizirani, čak globalizirani, te brzina i ekonomičnost postupanja.

Kraj dvadesetog stoljeća rezultirao je očekivanjem da u suvremenim prilikama sustav kaznenog postupka, bez obzira na svoju ideologiju i tehničko uređenje, mora nastojati osigurati tri osnovna sastojka: (1) djelotvorno sudjelovanje okrivljenika, (2) kontradiktornu strukturu kaznenog postupka i (3)

¹¹ Ljubanović, *Demokratizacija krivičnog pravosuđa*, Osijek, 1989. Valja podsjetiti da je 1961. Marc Ancel među prvima, tijekom ljeta 1961. na (malom) Pravnom fakultetu u Camerinu (Italija), u programu *Scuola di perfezionamento in diritto civile dell'Università di Camerino*, održao ciklus predavanja iz poredbenog prava: *Utilità e metodi del diritto comparato. Elementi d'introduzione generale allo studio comparato dei diritti*. To je bio jedan od prvih, sustavnih i cjelovitih tečaja poredbenog kaznenog prava objavljen kasnije u istoimenoj knjizi (s uvodom Pasqualea Stanzonea), Napoli, Jovene, 1974. "Metropolski", veliki fakulteti još su u to vrijeme bili "autistični" na promjene. Ni opće društvene prilike nisu u to vrijeme bile sklone poredbenim izučavanjima općenito, a u kaznenom pravu tog vremena ona su bila usmjerena na izučavanje stranog, inozemnog prava, čak i bez nastojanja da se razmotri opravdanost uvođenja posebne discipline poredbenog kaznenog prava.

¹² Pred kraj XX. stoljeća poredbeno kazneno pravo značajnije se počinje baviti kaznenim postupkom. Usp. pregled literature u: Pradel, *op. cit.*, 773-783. V. (prvi) cjelovit udžbenik o kaznenom pravu Europske Unije: Pradel – Corstens, *Droit pénal européen*, 2-e éd., Paris, 2002.

jednakost oružja u ključnoj fazi postupka.¹³ U najnovije vrijeme uvodi se kao četvrti sastojak poseban obzir prema žrtvi.¹⁴

Tako kazneni postupak postaje pravni mehanizam zaštite osnovnih prava i sloboda, a ne samo, kao prije, mehanizam primjene materijalnog kaznenog prava. Osnovni sastojci kaznenog postupka moraju biti ugrađeni u cjelokupnu strukturu postupanja u svezi s kaznenim djelom. Iz toga slijedi da se odnose i na prethodni i na središnji stadij postupka. U skladu s tim i suvremene reforme europskih kaznenih postupaka obuhvatile su cjelokupnu djelatnost postupanja u svezi s kaznenim djelom.

Kazneni postupak na kraju dvadesetog i početkom dvadeset i prvog stoljeća postao je predmet interesa javnosti. Javnost, “.. *il pubblico anonimo e disarticolato...*”,¹⁵ upoznaje kazneni postupak posredstvom medija. Bez obzira na tradicionalno nepovjerenje koje postoji u zemljama *common law* prema tzv. istraživačkom novinarstvu, kazneni postupak više se ni tamo ne odvija u zatvorenom krugu.

Kazneni postupak izražava svoju dinamiku u unutarnjim, postupovnim pravilima omeđenim okvirima, ali i izvan toga u okolini svoga djelovanja.¹⁶ Mehanizam kaznenog postuka otvara se prema van, počinje nalikovati živom organizmu, koji mora živjeti s razumijevanjem okoline u kojoj djeluje. To dakako nameće sasvim nove zadaće sudionicima tog postupka, ali u jednakoj, ako ne i većoj mjeri, posrednicima koji stvaraju i oblikuju informaciju o kaznenom postupku za široku javnost. Čini se da u mnogim sredinama (u koje svakako spada i hrvatska) te zadaće nisu ni prepoznate, a kamoli prikladno riješene.

I. KAZNENI POSTUPAK U BIVŠOJ JUGOSLAVENSKOJ DRŽAVI

1. Tijekom razdoblja najnovije povijesti od kraja XIX. stoljeća do današnjih dana u Hrvatskoj je, s kraćim prekidima, važila ista struktura pravila kaznenog

¹³ Neki smatraju da je “jednakost oružja” najvažnije među svim “prešutnim” ili “neartikuliranim” načelima iz članka 6. Europske konvencije. Usp. odluke ESLJP, u: Pavišić, *Kazneno pravo Vijeća Europe* (u tekstu: KPVE), Zagreb, 2006., 101 i 102. V. Carić, *Pojam načela pravičnog postupka pred kaznenim sudom*, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, 2/2006., 55-73; Ivičević-Karas, *Načelo jednakosti oružja kao konstitutivni element prava na pravični kazneni postupak iz članka 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 4-5/2007., 761-788.

¹⁴ Posebno ako se radi o žrtvi određenih kaznenih djela ili žrtvi koja ima posebna svojstva. V. izlaganje uz članak 16.

¹⁵ Chiavario, u: *Procedure*, 23.

¹⁶ Pradel, *op. cit.*, 199.

postupka iz davne 1875.¹⁷ Taj sustav pravila stvoren je prema austrijskom uzoru: Kazneno – postupovnom redu.¹⁸ Rečeni austrijski izvor bio je sastavljen pod utjecajem francuskog *Code d'instruction criminelle (CIC)* iz 1808.¹⁹

2. Prva jugoslavenska država primjenjivala je u početku postojanja više sustava kaznenog postupka. U razdoblju od 1918. do kraja 1929. u Kraljevini SHS važno je ukupno šest izvora kaznenog postupka. To je bilo prijelazno doba partikularnog prava. Nakon donošenja Zakonika o sudskom krivičnom postupku Kraljevine Jugoslavije 1929. i njegova stupanja na snagu 1930. (za područje Srbije 1931., a za područje Crne Gore i Makedonije 1932.), na cijelom državnom području od 1932. važio je rečeni zakonik.²⁰ Taj je zakonik važio i tijekom II. svjetskog rata u području Hrvatske pod nadzorom NDH, ali kao pravna pravila, uz novo pravo i u područjima Hrvatske pod nadzorom NOP.²¹

Zakonik o sudskom krivičnom postupku nije važio za hrvatska i slovenska područja koja su Rapallskim²² te Prvim²³ i Drugim rimskim²⁴ sporazumom,

¹⁷ V. Ogorelica, *Kazneno procesualno pravo*, Zagreb, 1899.

¹⁸ *Strafprozessordnung* od 23. V. 1873.

¹⁹ V. prikaz u: Vasiljević, *Sistem krivičnog procesnog prava*, 3. izd., Beograd, 1981., 33 i 34, bilj. 44.

²⁰ Ogorelica, *op. cit.*, 45; Grubač, *op. cit.*, 59.

²¹ Prema Zakonu o nevažnosti pravnih propisa donesenih prije 6. IV. 1941.

²² V. *Trattati e accordi per la pace adriatica* od 12. XI. 1920. Rapallskim ugovorom iz 1920. stvorena je Slobodna Država Rijeka (*Stato Libero di Fiume*). Bila je međunarodno priznata (uzgred valja spomenuti da je Rijeka još od 1719. imala poseban, autonomni status - *Corpus separatum*, izravno vezana uz ugarsku krunu). Ideja samostalne riječke države zanimljiva je na svoj način jer je ta država, usprkos priznanju od tadašnjih velikih sila (i neostvarenom Wilsonovom projektu da Rijeka bude sjedište Lige naroda), uspjela stvoriti brojne neprijatelje: najprije talijanske fašiste, zatim talijansku fašističku vladu, karađorđevićevsku (srbo)jugoslavensku vladu, a kasnije i partizanske vlasti koje su strijeljale istaknute potpisnike Liburnijskog manifesta koji je, nakon propasti fašističkog režima u Italiji, 1944. zahtijevao (obnovu) uspostavu Slobodne Države Rijeka (iako su oni prije toga uglavnom pomagali partizanski pokret). Valja imati u vidu da se područje Slobodne Države Rijeka niti gradsko područje *Fiume*/Rijeka ne smije poistovjetiti s područjem današnjeg grada Rijeke (što npr. čine neke talijanske udruge, a ponekad i neki drugi). Naime, u vrijeme postojanja *Fiume*/Rijeke, do 1946., Sušak je bio zaseban grad, a "sušački" dijelovi današnjeg grada Rijeke u to su vrijeme bila sela u blizini Sušaka (npr. Podvežica). Dakle, današnja Rijeka nikada nije bila niti jest *Fiume*, jer njezina bitna komponenta koja tvori današnju Rijeku: Sušak i okolica, nikad nisu bili *Fiume*/Rijeka.

²³ *Patto di amicizia* od 27. I. 1924. između Kraljevine SHS i Kraljevine Italije prije svega se odnosi na Rijeku (*Fiume*). *De iure*, Slobodna Država Rijeka trajala je četiri godine, a *de facto* godinu dana. Tijekom tog razdoblja donekle je bila slobodna samo godinu dana. Nakon toga je slijedila dvogodišnja, teatralna, ali okrutna i krvava fašistička agresija D'Annunzijevih ardit. Ugovor iz 1924. bio je faktični kraj samostalne Riječke Države. Iako je talijanska aneksija iz 1924. bila priznata samo od Kraljevine Italije i (krajnje sramno) od Kraljevine Jugoslavije.

²⁴ Ugovor o određivanju granica između Kraljevine Italije i Kraljevine Hrvatske od 18. V. 1941. Tim je, za Hrvatsku krajnje ponižavajućim, ugovorom pod talijansku vlast došao

pripala Kraljevini Italiji, dok je okupacijska vlast trajala, zatim područja koja je nakon početka II. svjetskog rata Kraljevina Italija privremeno anektirala, u vrijeme trajanja aneksije, te za područje Međimurja u koje su 1941. ušle mađarske trupe i faktično uvele primjenu mađarskog prava. Grad Pula s užom okolicom sve do 15. IX. 1947. bio je pod savezničkom vojnom upravom, s pravnim poretom Zone A. U tom razdoblju ondje su vrijedila pravila talijanskog kaznenog postupka.²⁵ U području pod jugoslavenskom Vojnom upravom (Zona B) primjenjivalo se jugoslavensko pravo.²⁶

3. Prvi cjeloviti izvor kaznenog postupka FNRJ objavljen je 12. X. 1948. (Zakon o krivičnom postupku).²⁷ Bio je sastavljen prema sovjetskom uzoru. Prema tipu, to je bila izrazito inkvizicijska procedura obilježena snažnim autoritarnim značajkama, s naglašenim položajem javnog tužitelja koji je vodio istragu, policijskim istražnim tijelima, neograničenim pritvorom, bez prava prigovora protiv optužnice, s pravom javnog tužitelja da bira mjesnu nadležnost te općenito s vrlo ograničenim pravima okrivljenika. Taj je zakon bio na snazi manje od četiri godine.

FNRJ 10. IX. 1953. kazneni postupak uređuje Zakonikom o krivičnom postupku.²⁸ Sastavljen je prema austrijsko – hrvatskom izvoru iz 1875.²⁹ Bitno je bio liberalniji od dotadašnjeg. Javni tužitelj više ne vodi kazneni postupak, nego je to povjereno istražnom sucu i tijelima unutarnjih poslova. Uvedena je supsidijarna tužba, bitno prošireno pravo formalne obrane, itd. Kasnije je Zakonik mnogo puta mijenjan i dopunjavan. Posebno značenje imala je novela tog zakonika iz 1967. godine koja je slijedila nakon promjena do kojih je dovela IV. sjednica Centralnog komiteta vladajućeg Saveza komunista (Brijunski plenum). Tom novelom prethodni je postupak judicijaliziran, tajne

velik dio hrvatskog priobalnog i otočnog područja. Padom talijanske fašističke vlasti ugovor je izgubio važnost, ali valja reći da u naravi talijanska vlast, osim u većim mjestima, nije nikad uspostavljena na značajnom dijelu anektiranog i okširanog područja koje je bilo pod faktičnom vlasti hrvatskih (u Istri i talijanskih) partizana.

²⁵ To je tada bio *Codice Rocco* donesen 1930. godine. Dvije godine nakon rata Pula su (kao dijelom Zone A) upravljali Ujedinjeni narodi (anglo-američke vojne snage). U tom su razdoblju u Puli uslijedili brojni sukobi među različitim političkim snagama. Od dana stupanja na snagu Ugovora o STT, Pula je u sastavu Hrvatske, odnosno tadašnje jugoslavenske države.

²⁶ Odmah nakon II. svjetskog rata to su bili Istra i otoci (neposredno nakon oslobođenja i Rijeka s okolicom), a kasnije područje Zone B. To pravo važno je i za mali dio Zone A, pod jugoslavenskom vojnom upravom.

²⁷ Usp. Vasiljević, 35.

²⁸ Prema Uvodnom zakonu za taj zakonik, ostale su na snazi neke odredbe ranijeg zakonika.

²⁹ V. sažet prikaz važnijih elemenata najnovije povijesti kaznenog postupka u Hrvatskoj u: Krapac, *Zakon o kaznenom postupku*, 5. izd., Zagreb, 2003., 5-8. Općenito o najnovijim reformama jugoslavenskog sustava kaznenog postupka v. u: Grubač, *Krivično procesno pravo*, 4. izd., Beograd, 2006., 59-61.

policijske službe isključene su iz kruga istražnih tijela te su učinjeni drugi koraci prema osuvremenjivanju i uspostavljanju postupovne ravnoteže. Znatno je pojačana akuzatornost postupka. Zakonik o krivičnom postupku važio je do 1977. kad je radi usklađivanja s novim jugoslavenskim ustavom iz 1974. donesen novi savezni izvor pravila kaznenog postupka.

Novi Zakon o krivičnom postupku donesen je 1976., a stupio je na snagu 1. VII. 1977. Donošenje novog zakona zapravo je bilo uvjetovano ustavnim promjenama o nadležnosti tijela kaznenog postupka. U stvarnosti, to su bila u značajnom dijelu pravila prethodnog zakonika. Pri donošenju novog zakona unesene su neke značajne novosti (zahtjev predsjednika vijeća za ispitivanje optužnice, zahtjev za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude itd.). Značajne izmjene Zakona bile su 1985. godine kad je propisan prijenos izvršenja strane presude. Taj je zakon, nakon osamostaljenja Hrvatske, uz neke izmjene, preuzet kao hrvatski propis, a važio je u Republici Hrvatskoj do donošenja ZKP 1997. godine.³⁰ Donošenje ZKP značilo je okončanje prve faze tranzicijskih promjena hrvatskog kaznenog postupka.

II. TRANZICIJSKE REFORME KAZNENIH POSTUPAKA U BIVŠIM SOCIJALISTIČKIM DRŽAVAMA

1. Tranzicijske promjene kaznenih postupaka odvijale su se tijekom posljednjeg desetljeća dvadesetog stoljeća, u relativno kratkom razdoblju. Te su reforme obuhvatile čak 25 europskih zemalja. One imaju svoju ideologijsku, političku, normativnu i praktično – provedbenu komponentu. O njima se u okvirima ovih izlaganja mogu izložiti tek najosnovnije naznake.³¹

Promjene u pravilima kaznenog postupka bile su snažno obilježene: nastojanjem za zaštitom temeljnih prava i sloboda i težnjama međusobnog približavanja (i usklađivanja) tih pravila. U razdoblju tranzicijskih reformi međunarodni standardi uređenja kaznenog postupka postupno su sve jasnije oblikovani: kao norma i kao praksa.³²

2. Dok je u tradicionalnim zapadnim demokracijama otpor radikalnim promjenama u području kaznenog postupka bio previše snažan za duboke re-

³⁰ Uredbom o primjeni Zakona o krivičnom postupku u slučaju ratnog stanja ili neposredne ugroženosti neovisnosti i jedinstvenosti Republike Hrvatske (Narodne novine 73/1991., 25/1992.) bilo je uspostavljeno kazneno postupovno pravo izvanrednog stanja, koje je okončano ukidanjem Uredbe 6. XII. 1996. (Narodne novine 103/1996.).

³¹ Usp. Pavišić – Bertaccini, *Introduzione*, u: *Le altre procedure penali*, Torino, 2002., (dalje u tekstu: *Le altre*), XIII – L; Pavišić, *Overview*, u: *Transition of Criminal Procedure Systems*, Rijeka, 2004. (dalje u tekstu: *Transition*), XIX – LIII.

³² Pradel, *Introduction*, u: *Transition*, XI.

forme, u zemljama novih demokracija područje kaznenog postupka bilo je među najvažnijim u procesu tranzicijskih promjena. Tu su prepreke legislativnim zahvatima bile znatno manje, ili su uklanjane "vanjskim" utjecajima različitih međunarodnih čimbenika.³³ Ne čudi stoga da je tijekom jednog desetljeća doneseno preko dvadeset novih europskih sustava kaznenog postupka.

3. Deset najvažnijih značajki europskih tranzicijskih procesa u području kaznenog postupka bile su: (1) usklađivanje s Europskom konvencijom i praksom Europskog suda za ljudska prava,³⁴ u odnosu na temeljna prava osoba u kaznenom postupku, (2) diferenciranje postupovnog uređenja s obzirom na vrstu i težinu kaznenog djela, osobu počinitelja, žrtve i neke druge značajke, (3) jačanje akuzatornih elemenata u postupku, prije svega reformom prethodnog postupka i rasprave, (4) nov položaj i uloga suca koji gubi istražne funkcije i postaje tijelo koje odlučuje o pravima i slobodama, (5) nov položaj državnog odvjetnika koji postaje *dominus litis* istrage, tijelo koje prikuplja dokaze za optužbu, provodi prethodni postupak i ima nalogodavne ovlasti prema tijelima (prije svega policiji) koja provode konkretne radnje prikupljanja podataka, (6) uvođenje ubrzanih, pojednostavljenih i skraćениh oblika postupanja s mogućnostima mirenja, nagodbe, uvjetnog odustajanja, (7) jačanje stranačkog položaja okrivljenika i nastojanja za izjednačavanjem ("balansiranjem") sredstava optužbe i obrane (postizanje "jednakosti oružja"), (8) uvođenje posebnih prava žrtve kaznenog djela, (9) postupovna zaštita ranjivih osoba i ugroženih svjedoka i (10) uređenje posebnih postupanja u predmetima organiziranog kriminaliteta te nekih drugih najopasnijih vidova suvremenih pojava kaznenih djela. Prikaz osnovnih značajki novih sustava kaznenih postupaka koji slijedi dimenzioniran je za potrebe ovog razmatranja. U pravilu svodi se na osnovne, opće značajke važnijih izvora.

4. U Republici Poljskoj, prema novom Zakoniku o kaznenom postupku iz 1997. (koji je značajno mijenjan 2001. i 2003.), istragu u pravilu vodi policija, ali te ovlasti za određena kaznena djela imaju i druga tijela te Agencija za državnu sigurnost. Državni odvjetnik ovlašten je provoditi istragu u svim slučajevima.³⁵

Poljska nema istražnog suca, ali je sud već u prethodnom postupku vrlo aktivan, jer ispituje zakonitost radnji istražnih tijela, a uz to je za neke rad-

³³ Politički utjecaj na doseg i tijek promjena bio je više nego očigledan. Tranzicija prava moćne i stabilne Njemačke protekla je kao sustavno objedinjenje prava proširenjem pravila kaznenog postupka SR Njemačke na cijelo područje zajedničke njemačke države (*Einigungsvertrag* 31. VIII. 1990.). Velike zemlje poput Ruske Federacije i Poljske nove kodifikacijske cjeline uredile su same u okvirima reformi cjelokupnog prava. Međutim, u turbulentnim prilikama u Bosni i Hercegovini, na Kosovu, u Gruziji, utjecaj međunarodne zajednice na tijek i doseg te sadržaj reformi bio je mnogo jači. V. Pavišić, *loc. cit.*

³⁴ Europski sud za ljudska prava (dalje u tekstu: ESLJP).

³⁵ Usp. Hofmanski – Kunštek, u: *Transition*, 219.

nje nužan nalog suda. Konačno, sud ispituje postojanje uvjeta za podizanje optužnice.

5. Novi Zakonik o kaznenom postupku Ruske Federacije iz 2001. predviđa da u istrazi sudjeluju istražna tijela i sud. Istražna tijela postoje u uredima državnog odvjetnika, ali i nekih drugih tijela poput ministarstava i slično.³⁶

Istraga se provodi u dva oblika, i to kao: 1. preliminarno istraživanje (izvidi) i 2. istraga. Prvu provodi istražno tijelo, a drugu sudac. Preliminarno istraživanje ima kratak rok trajanja koji može produljiti državni odvjetnik. Državni odvjetnik (i prema Ustavu) više nije tijelo iznad drugih tijela, ali još uvijek snažno obilježava ruski sustav (raspoložuci mogućnostima pokretanja obnove postupka koji je pravomoćno okončan i sl.).

6. Mađarska je reformu kaznenog postupka provela 1994. i 1998. Kasnije su tijekom 2001. (jačanje položaja žrtve), 2002., 2003. i 2005. također uslijedile važne zakonske novele. U literaturi se navodi da je svrha izmjena i dopuna bila, osim tehničkih poboljšanja, zamijeniti raniji socijalistički neinkvizitorni sustav novim akuzatornim kaznenim postupkom. U toj zemlji proces izmjena i dopuna pravila kaznenog postupka nije dovršen.³⁷

7. Prema novom Zakonu o kaznenom postupku Estonije, koji je stupio na snagu 2004., istragu vodi državni odvjetnik, a sudac istrage određuje: zaštitu svjedoka, zadržavanje, pritvor, jamstvo, privremeno oduzimanje predmeta i još neke druge radnje. Državni odvjetnik mora se brinuti o zakonitosti postupanja. Radnje poduzima sam ili ih nalaže policiji.

8. Ukratko se valja osvrnuti i na zakonske izvore u susjednim zemljama koje su u jugoslavenskoj državi do 1990. imale zajednički savezni zakonski izvor kaznenog postupka (Zakon o krivičnom postupku). Zajednička značajka svih tih izvora naglašeni su elementi akuzatornosti unutar strukture mješovitog postupka, zatim jamstvenost radnji i nadzor suda.

Aktualno slovensko kazneno postupovno pravo ima značajke prvog poslijetranzicijskog razdoblja. U toj zemlji na snazi je *Zakon o kazenskem postopku* iz 1994. godine (s kasnijim izmjenama i dopunama). Slovenija priprema novi zakonski izvor.³⁸

³⁶ Usp. Sidorova u: *Transition*, 261.

³⁷ V. Csongor u: *Transition*, XXXIII-XLI, bilj. 43.

³⁸ Ako se uspoređuju ciljevi koje želi postići Slovenija s novim uređenjem kaznenog postupka, uočavaju se da su isti kao u Načelima. Naime, na web stranici slovenskog Ministarstva za pravosudje navodi se da su ti ciljevi: "... odpraviti sodno preiskavo; kazenski postopek pred sodiščem (po vložitvi obtožnega akta) urediti tako, da bo temeljil na večji aktivnosti tožilca in obrambe ter večji pasivizaciji sodišča glede ugotavljanja dejstev in izvedbe dokazov po uradni dolžnosti (brez predloga strank); posodobiti kazenski postopek in ga narediti bolj učinkovitega, ne da bi bilo to v škodo ustavno zagotovljenih pravic in svoboščin obdolženca; uvesti nove oblike skrajšanih in poenostavljenih postopkov (npr. v primeru obdolženčevega priznanja dejanja)."

U Srbiji je na snazi *Zakon o krivičnom postupku* iz 2001. godine,³⁹ u Makedoniji *Zakon za krivična postapka* iz 1997. godine. Kosovo ima *Privremeni zakon o krivičnom postupku* koji je donio UNMIK 2003. godine. U Crnoj Gori na snazi je *Zakon o krivičnom postupku* iz 2003. godine. Srpski i crnogorski zakoni utemeljeni su na bivšem jugoslavenskom pravu, s novim jamstvenim elementima i novim akuzatornim sadržajima. To vrijedi i za Privremeni zakon o krivičnom postupku Kosova iz 2003.

U Bosni i Hercegovini više izvora uređuje kazneni postupak: to su zakoni o kaznenom/krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Distrikta Brčko iz 2003. godine. Postupovni izvori u Bosni i Hercegovini nove su procedure donesene prema uzorima akuzatornih postupaka, ali s elementima bivšeg jugoslavenskog postupka u strukturi pojedinih radnji.

III. NAJNOVIJE REFORME KAZNENIH POSTUPAKA U ZAPADNOEUROPSKIM DRŽAVAMA

1. U najnovije vrijeme, koje koincidira s radom na Zakonu, nekoliko je zapadnoeuropskih zemalja provelo reforme kaznenog postupka. Neke su, kao i Hrvatska, usmjerile nastojanja na prethodni postupak. Naime, u aktualnom razdoblju, sve europske zemlje koje obvezuje Europska konvencija i odgovarajuća ustavna pravila glavni stadij postupka uredile su tako da u najvećoj mjeri jamči puninu postupovnih jamstava. Pojednostavljeno, u toj središnjoj cjelini postupka jedva da ima mjesta dubljim i opsežnijim reformama. Rasprava je, kao središnji stadij postupka, u većini zemalja uređena tako da se u što većoj mjeri ostvaruju temeljna postupovna načela.

Pozornost je europskih zakonodavaca posljednjih godina usmjerena na prethodni postupak: na pravila koja imaju svrhu pripremanja glavnog stadija kao i ona koja su usmjerena okončanju kaznenog postupka bez prolaska glavnim stadijem, njegova zaobilaženja. Zbog toga su najnovije reforme europskih sustava usmjerene prethodnom postupku, skraćanim, pojednostavljenim ili posebnim procedurama za određena kaznena djela.⁴⁰ Na to upućuju reforme u Austriji, Njemačkoj i Francuskoj.

Rezultat toga je da su mnogi izvori kaznenopostupovnog zakonodavstva izmijenjeni. Međutim, svega su četiri zapadnoeuropske zemlje u drugoj po-

³⁹ V. Grubač, *op. cit.*, 63.

⁴⁰ Osobito za postupak u predmetima organiziranog kriminaliteta, terorizma, računalnog kriminaliteta, nasilja u obitelji i slično. V. npr. *Lois antiterroristes en Europe et aux USA*, Conférence organisée le 3 avril 2002 par AAJ, CETIM, International Educational Development, LIDLIP, Nord-Sud XXI et WILPF. Za opći pregled reformi prethodnog kaznenog postupka v. Pavišić, *Pogled na prethodni postupak u evropskom kaznenom pravu*, u: Suzbijanje kriminaliteta – decenija poslije smrti Vladimira Vodinelića, Kragujevac, 2006.

lovini dvadesetog i početkom dvadeset i prvog stoljeća donijele nove cjelovite kodifikacijske izvore: Grčka 1951.,⁴¹ Portugal 1987.,⁴² Italija 1988.⁴³ i Švicarska 2007.⁴⁴ Grčki je izvor ostao u okvirima mješovitog modela kaznenog postupka. Talijanski i portugalski izvor snažno su promovirali akuzatornost. Ta dva sustava tvore nov model suvremene europske akuzatorne procedure.

Švicarska je novim zakonikom objedinila pravila kaznenog postupka. Projekt: *De 29 à l'unité*, koji je doveo do sastavljanja prvog saveznog kaznenopostupovnog zakonika, prekretnica je u pravnoj povijesti Švicarske.⁴⁵ U toj zemlji, *de lege lata*, vrijedi 26 kantonalnih postupovnih zakona, dvije cjeline i nekoliko pojedinačnih federalnih postupovnih pravila. Osim toga, to je najnoviji europski sustav kaznenog postupka, kojemu će, s obzirom na to, ali i na kakvoću njegovih odredaba, biti posvećena posebna pozornost u daljnjem izlaganju.

2. Talijanski *CPP*, stjecajem okolnosti, mnogo je poznatiji od portugalskog izvora.⁴⁶ Međutim, tijekom protekla dva desetljeća u *CPP* je unesen niz

⁴¹ *Kodikas Poinikis Dikonomias*, od 17. VIII. 1950., stupio na snagu 1. I. 1951. Kasnije je u nekoliko navrata izmijenjen i dopunjen.

⁴² *Código de Processo Penal* (aprobado por Decreto-ley núm. 78/87, de 17 II 1987). V. za ranije uređenje Figuerido Dias *et al.*, *Nova legislação penal, Código penal de 1982, Código de processo penal*, Coimbra, 1983.

⁴³ *Codice di procedura penale* (Gazzetta ufficiale della Repubblica Italiana, n. 250, 24 ottobre 1988 - u daljnjem tekstu: *CPP*).

⁴⁴ *Codice di diritto processuale penale svizzero (Codice di procedura penale, CPP)*, del 5 ottobre 2007. (FF 2006. 1291.). Korišteni su tekstovi na francuskom, njemačkom i talijanskom jeziku. Citati su prema tekstu na talijanskom jeziku (u daljnjem tekstu: *CPP CH*). Prijevod *CPP CH* na hrvatski priprema se u okviru biblioteke Zavoda za kaznene znanosti Mošćenice Pravnog fakulteta u Rijeci.

⁴⁵ V. *De 29 à l'unité, Concept d'un code de procédure pénale fédérale; Rapport de la Commission d'experts "Unifications de la procédure pénale"*, Bern, 1997. Nastojalo se urediti kazneni postupak tako da se ne zadire u samostalnost kantona. Za osnovne smjernice *CPP CH* v. *Rapporto esplicativo concernente il Codice di procedura penale svizzero*, Bern, 2001. (dalje u tekstu: *Rapporto*), 8-11.

⁴⁶ Talijanska reforma kaznenog postupka zapravo je započela još 1945., a provedena je u više faza, sa zastojima. Najprije su izostavljeni sadržaji uneseni tijekom fašističkog režima, a zatim je otpočeo rad na pripremi novog ustroja pravila kaznenog postupka s polazištem na liberalnom modelu iz Zakonika iz 1913. godine. Dakako, važan je moment bilo stupanje na snagu novog talijanskog Ustava 1948. Tijekom pedesetih godina provedena je prva reforma poznata kao "*piccola riforma*", koja je obuhvatila stotinjak odredaba *Codice Rocco*, a stupila je na snagu 18. VI. 1955. Godine 1956. započeo je s radom talijanski Ustavni sud koji je snažno utjecao (i utječe) na postupovna pravila. Daljnja, druga faza bila je 1962. godine kad je osnovano povjerenstvo kojim je predsjedao Francesco Carnelutti, a čija je zadaća bila radikalna reforma kaznenog postupka. No, to povjerenstvo nije izradilo projekt. U 1963. godini prvi se put pojavila ideja o zakonskoj delegaciji za novu kodifikaciju pravila kaznenog postupka, a ta je ideja ponovo aktualizirana 1965., da bi bila ostvarena odgovarajućim tekstom 1974. Preliminarni projekt novog postupovnog zakonika izrađen je 1978., ali je nakon toga prošlo punih

promjena kojima je njegov izvorni akuzatorni profil značajnije "vraćen" prema mješovitom modelu. Do promjena je došlo prije svega odlukama Talijanskog ustavnog suda.⁴⁷ Praksa primjene novih pravila kaznenog postupka još je uvijek znatno otežana.⁴⁸

CPP je podijeljen u dva dijela (statički i dinamički). Cjelokupni tekst ima jedanaest knjiga. Prvi dio obuhvaća četiri knjige, a drugi preostalih osam. Od pete do devete knjige uređen je tijek postupka.

Dvije knjige CPP obuhvaćaju materiju koja je izvan područja uređenja kaznenog postupka u zemljama koje počivaju na njemačkim uzorima. Naime, deseta knjiga uređuje izvršenje, a jedanaesta odnose sa stranim pravosudnim vlastima. U svakoj knjizi tekst se dijeli u naslove, pojedini naslovi u glave. Svaki članak ima vlastitu marginalnu rubriku.

Prema CPP, istragu provodi državni odvjetnik (*publico ministero*). To tijelo djeluje u okviru ureda republičkog i generalnog državnog odvjetnika (*procura della Repubblica* i *procura generale*). Ured državnog odvjetnika ima visok stupanj samostalnosti.⁴⁹ Državni odvjetnik obavlja kazneni progon, istražuje kaznena djela, podiže i zastupa optužbu. On ima pravo naložiti određene radnje (npr. pretragu prostora i osoba, privremeno oduzimanje predmeta ili izdati nalog o zabrani raspolaganja), a prikuplja podatke koji idu na štetu i u korist okrivljenika.

Istragom kaznenih djela rukovodi državni odvjetnik (članak 327.). Radnje u istrazi provodi većinom sudska policija (*polizia giudiziaria*). Sudsku poli-

devet godina do prihvaćanja zakonske delegacije za donošenje novog zakonika o kaznenom postupku (*Legge 16 febbraio 1987, n. 81*). CPP je bio prihvaćen 22. IX. 1988., a stupio je na snagu 24. X. 1989. Usp. *Talijanski kazneni postupak*, IX.

⁴⁷ V. *Talijanski kazneni postupak*, 321-326.

⁴⁸ Mnogi autori na tome temelje kritičke primjedbe na sustav uređen tim propisom. To kao da je postala svojevrsna moda (ne samo u Italiji). Često pojedini autori zagovaraju povratak na stari inkvizitorni sustav ili se zapleću u kontradikcije glede mogućih rješenja. Vrlo je malo produbljenih analiza koje bi razjasnile koliko su postojeće teškoće prakse kaznene represije u Italiji rezultat nedovoljne pripremljenosti sudionika postupka, političkih prilika, socijalne situacije, a koliko samog sadržaja pravila. Osim toga, kritičari zaboravljaju, ili ne znaju, kakvo je stanje u praksi kaznenog postupka u Italiji bilo prije donošenja CPP.

⁴⁹ Hijerarhijski odnos tužiteljstva kakav postoji u zemljama koje se (poput Hrvatske) oslanjaju na germansku tradiciju u talijanskom sustavu ne postoji. Umjesto njega državno odvjetništvo u Italiji je obilježeno sa "*l'indipendenza istituzionale e dell'autonomia funzionale*". Postupci lokalnih državnih odvjetništava u poznatim procesima (npr. *Procura generale di Milano* pokrenulo je poznate maksiprocese *Tangentopoli*, *Mani pulite* i dr.), koji su obilježili dio novije povijesti Italije te imali snažne političke i opće socijalne odjeke. Nekoliko je državnih odvjetnika (i policijskih dužnosnika i službenika, ali i najviših političkih dužnosnika) izgubilo život u obračunima s organiziranim kriminalitetom (*Cesare Terranova, Giovanni Falcone, Paolo Borsellino* i drugi). V. Muhm – Caselli, *Il ruolo del Pubblico Ministero – Esperienze in Europa*, Roma, 2005. Generalni državni odvjetnik pri Vrhovnom kasacijskom sudištu (*Procuratore generale presso la Corte Suprema di Cassazione*) nije hijerarhijski najviši državni odvjetnik, nego državni odvjetnik koji postupa pred najvišim sudom u Italiji.

ciju tvore službenici državne policije (*polizia di Stato*), žandarmerije (*carabinieri*) i službenici financijske straže (*guardia di finanza*). Službenici sudske policije dodijeljeni su uredima državnog odvjetnika (*procuratore generale*). Djeluju pod izravnim nadzorom i po nalogima državnog odvjetnika. Generalni tužitelj pri apelacijskom sudištu raspolaže sa svim odjelima sudske policije u okrugu (*distretto*).

U prethodnom postupku sudac prethodnog ispitivanja (*giudice per le indagini preliminari*) nema ovlasti istraživanja. Predstavlja primjer suca jamca (garanta) ili suca sloboda (*giudice di libertà*). Sudac prethodnog ispitivanja nadzire tijek prethodnog postupka i donosi odluke o zahvatima u prava osoba (članak 328.). Uz to sudac prethodnog ispitivanja ima niz drugih prava i dužnosti. Tako npr. provodi dokazno ročište (članci 392.-404.), posebne postupke, pred njim se sklapa i nagodba stranaka (*il patteggiamento* – članci 444.-448.), a nakon okončanja istrage odlučuje o podizanju optužnice ili obustavi postupka. On također zakazuje raspravu.

Prethodna ispitivanja (*indagini preliminari*) pripremna su faza kaznenog postupka. Svrha im je prikupljanje dokaza u cilju njihove uporabe na raspravi odnosno donošenju odluke državnog odvjetnika. Na raspravi se, bez suglasnosti stranaka, mogu upotrijebiti dokazi iz prethodnog postupka koji su neponovljivi, ali uz suglasnost stranaka i drugi dokazi. Valja imati u vidu da *CPP* uspostavlja razlikovanje dokaznih sredstava i sredstava pribavljanja dokaza.⁵⁰

Policija mora odmah obavjestiti državnog odvjetnika o kaznenom djelu o kojem prikuplja podatke, priopćiti izvore dokaza i mjere koje je poduzela. Državni odvjetnik može ovlastiti policiju za poduzimanje određenih radnji, ali ne za ispitivanje i suočenje. Posebna značajka talijanskog sustava mnogobrojna su ubrzana ili pojednostavljena postupanja (pet osnovnih modela).⁵¹

Reforma iz 2000. preciznije je uredila pravo na braniteljsko istraživanje (*investigazioni difensive* - članak 327.bis i 391.bis-391.decies). Branitelj postaje istražitelj (*difensore - istruttore*). On može ispitivati osobe za koje je vjerojatno da imaju saznanja o djelu, na temelju ovlasti suca može ulaziti u određene prostore i dakako ima pravo razgledavanja dokaza. Tako prikupljeni dokazi tvore braniteljski spis (*il fascicolo del difensore*). Primjena tih odredaba u praksi je izazvala tako ozbiljne probleme da je očekivati reformu tih propisa.⁵²

⁵⁰ Usp. *Talijanski kazneni postupak*, 93 i dalje.

⁵¹ To su posebna postupanja (*procedimenti speciali*): skraćeno suđenje (*giudizio abbreviato*), primjena kazne na zahtjev stranaka (*applicazione della pena su richiesta delle parti* ili kolokvijalno: *patteggiamento*), ubrzano suđenje (*giudizio direttissimo*), neposredno suđenje (*giudizio immediato*) i postupanje po nalogu (*procedimento per decreto*). V. *Talijanski kazneni postupak*, 197-212.

⁵² V. Gualtieri, *Le investigazioni del difensore*, Padova, 2002., 14-29.

3. Austrija je još 1975. donošenjem novog postupovnog zakona značajno izmijenila pravila kaznenog postupka.⁵³ Međutim, bitne, koncepcijske novosti reformirane su 2004. Zakonom o izmjenama Zakona o kaznenom postupku.⁵⁴ Posljednjom reformom temeljito je prije svega izmijenjen prethodni postupak. Taj se zakon u Austriji primjenjuje od 1. I. 2008.

Prema navedenom zakonu, sudska istraga posve se ukida. Prethodni postupak koordinira i vodi državni odvjetnik koji u tom smislu surađuje s policijom. On je *dominus litis* tog postupanja.⁵⁵ Više nema pravila o različitim formama prethodnog postupka, nego se uređuju pojedine istražne radnje.

Sudac ima naglašenu jamstvenu funkciju. On prije svega štiti prava i slobode osumnjičenika i druge osobe te odlučuje o zahvatima u ljudska prava koja su najveće jakosti, dok za neka druga ostaje nadležan državni odvjetnik ili policija. Kao opća temeljna načela za mjere zahvata u ljudska prava i slobode predviđeni su razmjernost i opasnost. Postoji obveza poučavanja žrtve o njenim pravima tijekom postupka, a oštećenik ima i druga prava u kaznenom postupku.

4. U Njemačkoj je na snazi Kazneno postupovni red od 1. II. 1877., ali s brojnim izmjenama i dopunama.⁵⁶ *StPO* je savezni zakon. Njegove su odredbe razvrstane u osam knjiga od kojih prva uređuje opće odredbe, druga prvostupanjski postupak, treća pravne lijekove, četvrta obnovu postupka, peta sudjelovanje oštećenika u postupku, šesta posebne vrste postupka, sedma izvršenje i troškove postupka i osma raspolaganje podacima, razgledavanje spisa i postupovne državnoodvjetničke registre. Knjiga je podijeljena na odjeljke, a svaki članak ima vlastitu marginalnu rubriku.⁵⁷

⁵³ *Strafprozessordnung*, 1975. Posebnu važnost imala je tzv. *Diversionsnovelle* iz 1999. (BGBl I 1999/55), tj. uvođenje nove glave XI.a (članci 90.a-90.m), koja uređuje odustajanje od kaznenog progona nakon plaćanja određenog iznosa, obavljanja općekorisnog rada, nakon prokušavanja i izvansudskog poravnjanja.

⁵⁴ *Strafprozessreformgesetz*, BGBl I 2004/19 (u tekstu: austrijski *StPO*). Nastojanje koje je bilo u prvom planu gotovo je istovjetno onom u Prijedlogu, a izrazio ga je u intervjuu W. Pleischl, jedan od autora teksta: "*Durch das Strafprozessreformgesetz soll die Staatsanwaltschaft nun - grob gesagt - zu einer Ermittlungsbehörde werde*". Prema nekima, to je najveća reforma kaznenog postupka u Austriji od 1873., tj. od donošenja Glaserovog *StPO*.

⁵⁵ V. Gössel, *Strafverfahrensrecht*, Stuttgart u. a., 1977., 29.

⁵⁶ *Strafprozessordnung* (u tekstu: njemački *StPO*) mnogo je puta izmijenjen i dopunjen. Pregled izmjena i dopuna v. u: Roxin, *Strafverfahrensrecht*, 25. Aufl., München, 1998., 14 i 15. Važi prema tekstu objavljenom 7. IV. 1987. V. i Pfeiffer, *Strafprozessordnung*, 5. Aufl., München, 2002., 9-25.

⁵⁷ Vrlo su važni neki drugi zakonski (*Gerichtsverfassungsgesetz*, *das Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen*, *Strafvollzugsgesetz*) kao i podzakonski izvori (*Richtlinien für das Straf- und Bußgeldverfahren - RiStBV*). Neke preventivne policijske mjere propisane su zemaljskim zakonima. V. Kühne, *Strafprozessrecht*, 5. Aufl., Heidelberg, 1999., 5-13; Pfeiffer, *op. cit.*, 25.

Prema članku 163. *StPO*, policija provodi prve radnje istraživanja pojave kaznenog djela. Rezultate dostavlja mjesno i stvarno nadležnom državnom odvjetniku, koji usmjerava postupak prethodnog ispitivanja. Državni odvjetnik ima široke ovlasti započinjanja kaznenog progona, usmjeravanja policijskog djelovanja, naloga za određene prisilne radnje, zastupanja optužbe, itd. Tijekom ispitivanja državni odvjetnik može sam naložiti provođenje nekih radnji, a za druge mora imati nalog suda.⁵⁸ U praksi prethodni postupak najčešće provodi policija.

Postupak prethodnog ispitivanja (*das Ermittlungsverfahren - EV*) ima cilj prikupiti podatke za odluku državnog odvjetnika o podizanju optužnice ili obustavi postupka. No, u praksi prethodni postupak postaje ključnim stadijem cjelokupnog kaznenog postupka.⁵⁹ Pokretanje postupka podložno je načelu legaliteta i postojanju početne sumnje (*Anfangsverdacht*). To je pravo i dužnost državnog odvjetnika koji u ostvarenju ciljeva može zahtijevati pribavljanje podataka od drugih tijela i policije (članak 161. *StPO*).

Privremeno oduzimanje predmeta u nekim slučajevima može naložiti državni odvjetnik (članak 98. *StPO*), kao i sravnjivanje osobnih podataka u računalnom sustavu ako postoji opasnost odgode (članak 98.a). Odluke državnog odvjetnika podložne su konvalidaciji suca. Privremeno oduzimanje poštanskih pošiljaka slično je uređeno kao u Zakonu.

Zahvate u temeljna prava poput pretrage, prisluškivanja i prikrivenog istraživanja određuje sudac ispitivanja (*Ermittlungsrichter*) ili sudsko vijeće. Prethodni postupak završava ili obustavom ili podizanjem optužnice. U prethodnom postupku moraju se istražiti i činjenice koje idu u korist okrivljenika (*die entlastenden Tatsachen*).

Nakon okončanja prethodnog postupka, optužbu ispituje sud koji će suditi na glavnoj raspravi, ali bez sudaca porotnika, u posebnom postupku (*das Zwischenverfahren*). Taj postupak ima svrhu utvrditi negativne okolnosti (prepreke za upućivanje predmeta u glavni stadij), tj. razloge obustave postupka.

5. Francuski sustav kaznenog postupka vrlo je složena i teško pregledna cjelina. To prije svega uvjetuje trodioba kaznenih djela na zločine (*crimes*), prijestupe (*delits*) i prekršaje (*contraventions*).

Prema francuskom *Code de procédure pénale*, državni odvjetnik (*le Ministère public* ili *le parquet*) jest tijelo vlasti koje ostvaruje javnu tužbu (*l'action publique*), tj. kazneni progon. Hijerarhijski je pod ministrom pravosuđa. Državni odvjetnik mora biti bez odgode obavješten o kaznenom djelu i radnjama koje poduzima sudska policija, posebno ako je osumnjičeniku ograničena

⁵⁸ Tako npr. državni odvjetnik prema članku 163.f njemačkog *StPO* može naložiti *Längerfristige Observation*, u trajanju do mjesec dana. Za dulje trajanje mjere mora imati nalog suda.

⁵⁹ Roxin, *op. cit.*, 306, ističe da je prethodni postupak postao "...*Kernstück des Strafprozesses*".

sloboda. Glede progona kaznenog djela u francuskom sustavu vrijedi načelo oportuniteta.

Za najveći broj kaznenih djela istraživanje se provodi u pravilu kao policijska istraga (*l'enquête de police judiciaire*). Provodi je sudska policija (*police judiciaire*), koja postupa na vlastiti poticaj ili po nalogu državnog odvjetnika. Policijska je istraga skup istražnih radnji u svezi s istraživanjem kaznenog djela koje je poduzela policija. Ta istraga može biti vođena izvan ili unutar sudske istrage (*l'instruction*), prema nalogu istražnog suca. Tradicionalno se razlikuje policijska istraga flagrantnog kaznenog djela (*l'enquête de flagrante*) i prethodna (policijska) istraga (*de l'enquête préliminaire*). Širenjem policijskih ovlasti u prethodnoj istrazi razlika gubi na značenju. Sudska policija pod izravnim je nadzorom državnog odvjetnika (članci 12. i 38. *Code de procédure pénale*).

Istraga započinje ovisno o težini kaznenog djela i prethodnoj situaciji. U složenim predmetima državni odvjetnik prekida policijsku istragu i predlaže otvaranje sudske ispitivanja (*l'instruction préparatoire*). Istražni sudac obavlja povijesnu (istražiteljsku), funkciju sudske detektiva (*detective judiciaire*) samo u određenim složenim predmetima. Formalna sudska istraga omogućuje najšira istraživanja. Zadaća je istražnog suca utvrditi činjenice na štetu i u korist okrivljenika (članak 81. *Code de procédure pénale*). U tom smislu istražni sudac je "filar" za eventualni daljnji nastavak postupka. Rezultati sudske istrage imaju dokaznu vrijednost u kaznenom postupku. Predlaže je državni odvjetnik. Obligatorna je za zločin te u nekim drugim zakonom predviđenim slučajevima.⁶⁰

Prema Zakonu 2000-516 od 15. VI. 2000., istražni sudac ne može sam odrediti pritvor. O tome odlučuje drugo tijelo suda: sudac (odlučivanja) o slobodama i pritvaranju (*le juge des libertés et de la détention – JLD*), koji inače ne sudjeluje u postupku.

Francuski je zakonik značajno izmijenjen 1995. (organizacijska pitanja), 1996. (posebne odredbe o postupanju u predmetima terorističkih kaznenih djela), zatim, osim već spomenutom izmjenom 2000., još 2002. i 2005.

6. Kazneni postupak u Ujedinjenom Kraljevstvu znatno se razlikuje od kontinentalnih sustava.⁶¹ Prije svega s obzirom na okolnost da je riječ o izvornom sustavu *common law*, u kojemu pisani izvori (još uvijek) imaju sporedno značenje.

Ključna je značajka sustava Engleske i Walesa samostalnost policije u istraživanju kaznenih djela. Državni odvjetnik nema ulogu u istrazi kakvu ima u prije opisanim kontinentalnim sustavima. Policija u prethodnom postupku

⁶⁰ Drugo tijelo koje odlučuje u istrazi je istražno vijeće (*la chambre d'instructions* - prije izmjena iz 2000. to je bilo *la chambre d'accusations*).

⁶¹ V. prikaz u: Krapac, *Engleski kazneni postupak*, Zagreb, 1995.

ima *a crucial gate – keeping role*. Značenje tužiteljskog tijela *Crown Prosecution Service (CPS)*⁶² još je uvijek pretežno u donošenju odluke o nastavku kaznenog progona. Optužbu u težim predmetima pred sudom zastupa *barrister* s popisa odvjetnika. Žrtva kaznenog djela nema posebnih postupovnih prava.

Za prethodni postupak vrlo je značajno nekoliko pisanih izvora.⁶³ To je prije svega *Police and Criminal Evidence Act (PACE)* iz 1984. i *Criminal Justice and Public Order Act (CPOA)* iz 1994. te *Criminal Procedure and Investigation Act (CPIA)* iz 1996. Uz ta tri izvora zakonske razine, velika je i zapravo bitna važnost tzv. *codes of practice*,⁶⁴ koji uređuju smjernice postupanja. Iako nemaju formalnu snagu zakonskog izvora, iako povreda njihovih pravila ne dovodi neizbježno do kaznene odgovornosti policijskih službenika, ta su pravila obvezujuća jer njihova povreda može dovesti do nevaljanosti dokaza.

7. Zakon o kaznenom postupku (*Ley de enjuiciamiento criminal - LECrim*) Kraljevine Španjolske ima čak 998 članaka. Izvorno potječe s kraja XIX. stoljeća. Taj izvor uređuje postupanje istražnih tijela. U španjolskom sustavu još uvijek postoji istražni sudac (*juez instructor*), koji postupa samo u predmetima teških kaznenih djela za koje je propisana kazna zatvora iznad šest godina, ali odlučuje kao drugostupanjsko tijelo i o odlukama mirovnog suca (*juez de paz*). Državni odvjetnik (*el ministerio fiscal*) vodi predistragu.

U Španjolskoj djeluje više policijskih službi koje su podložne ministarstvu unutarnjih poslova (*policia nacional*) ili obrane (*guardia civil*), a koje djeluju kao sudska policija (*policia judicial*). Žrtva može sudjelovati u postupku i kao oštećenik ostvarivati prava građanske stranke (*actio civil*).

8. Korisno je spomenuti još neke sustave kaznenog postupka. Tako je u Republici Cipar, u skladu s Ustavom, generalni tužitelj nadležan za pokretanje, tijek i okončanje progona za kazneno djelo. Istraživanje kaznenog djela može započeti okružni policijski zapovjednik. Generalni tužitelj u toj fazi prema vlastitoj ocjeni obustavlja ili nastavlja kazneni progon. Ako je osobi oduzeta sloboda, mora biti predana sudu u roku od 24 sata.

Sudac o zakonitosti lišenja slobode odlučuje u roku od tri dana. Pritvor u toj fazi može trajati najdulje osam dana. Na kraju prethodnog postupka sud ocjenjuje jesu li ispunjeni uvjeti za podizanje optužnice.

Kraljevina Danska nema posebnog zakonskog izvora o kaznenom postupku, već se primjenjuju pravila sudskog postupka i organizacijski propisi. Istragu provodi policija pod nadzorom državnog odvjetnika čija je djelatnost ovisna o naravi kaznenog djela.

Za mjere zahvata u temeljna prava potrebno je odobrenje suda, ali u hitnim slučajevima može biti dano naknadno (pretraga, privremeno oduzimanje

⁶² CPS je uspostavljen sa *The Prosecution Offenders Act* 1985.

⁶³ Usp. Cape i Hodgson u: *Suspects in Europe*, 59-78.

⁶⁴ V. Hodgson u: *Suspects in Europe*, 66 i 67.

predmeta). Okrivljenik uvijek može tražiti da sud ocijeni zakonitost zahvata. Državni odvjetnik nakon istrage odlučuje hoće li nastaviti progon ili odustati. Podnošenjem optužnice započinje sudski postupak, pri čemu valja spomenuti da su moguća i naknadna istraživanja.

Glavno tijelo istrage u Republici Finskoj je policija. Većinu kaznenih djela istražuje lokalna policija, a određena kaznena djela prometna policija i Državni ured za istrage, dok su za neka kaznena djela nadležne porezne vlasti, granična policija i vojni istražitelji. Policija sama odlučuje o pojedinim radnjama, pa tako npr. o pretrazi i privremenom oduzimanju predmeta. Pritvor određuje sud na prijedlog policije ili državnog odvjetnika.

Iako državni odvjetnik formalno nije istražno tijelo, ima u istrazi aktivnu ulogu. Policija je dužna obavijestiti ga o kaznenom djelu i osumnjičeniku, osim ako se ne radi o jednostavnoj stvari. Po zahtjevu državnog odvjetništva policija mora postupiti, a to vrijedi i za njegove naputke. Državni odvjetnik vodi istragu ako je osumnjičenik policajac.

9. Vrijeme rada na pripremi novih pravila hrvatskog kaznenog postupka bilo je razdoblje u kojemu je i pored mnogih prepreka, posrtanja, zastoja i kriza konačno etabliровано međunarodno kazneno pravosuđe. Osim dva *ad hoc* tribunala (za bivšu Jugoslaviju⁶⁵ i Rwandu) te više mješovitih međunarodnih sudova, ustanovljen je 2001. Stalni međunarodni kazneni sud.⁶⁶

Praksa međunarodnih kaznenih tribunala, njihova pravila te pravila Stalnog međunarodnog kaznenog suda imaju izravan i snažan utjecaj na nacionalne zakonodavce. O rješenjima u tim pravilima svaki nacionalni zakonodavac mora voditi računa. Tu svakako posebno mjesto imaju Pravila o postupku i dokazivanju Stalnog međunarodnog kaznenog suda prihvaćena 10. rujna 2002.⁶⁷

10. Za ovo razmatranje bitnu važnost ima prvi federalni švicarski Zakon o kaznenom postupku.⁶⁸ Kao što je već rečeno, do njegova stupanja na snagu kazneni postupak ostaje uređen kantonalnim propisima i nekim savezima izvorima.⁶⁹ Nacrt *CPP CH* bio je dovršen u listopadu 2001.

⁶⁵ Ustavni zakon o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom (Narodne novine 32/1996.).

⁶⁶ Zakon o potvrđivanju Rimskog statuta Stalnog međunarodnog kaznenog suda (Narodne novine – Međunarodni ugovori 5/2001.).

⁶⁷ *Réglement de procédure et de preuve*, ICC-ASP/1/3, 10. 12. 2002. V. Tomašević, *Temeljni instituti međunarodnoga kaznenog procesnog prava*, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, 3-4/2004., 199-223.

⁶⁸ Radna skupina koja je sastavila nacrt teksta *CPP CH* bila je imenovana 31. V. 1994. V. *Rapporto*, 5.

⁶⁹ *De lege lata*, pravila kaznenog postupka, osim u kantonalnim propisima, predviđena su i u nekoliko federalnih izvora: *La Legge federale del 15 giugno 1934 sulla procedura penale*; *La Legge federale del 20 giugno 2003 sull'inchiesta mascherata*; *La Legge federale del 23*

Švicarski zakonik kao smjernice prihvatio je sljedeće: a) Zakonik mora obuhvatiti u najširoj mogućoj mjeri postupovna pravila raspršena u federalnim i kantonalnim izvorima, b) u kodifikaciju moraju biti uključena posebna postupanja (osim vojnog i administrativnog postupka), c) neće se uređivati doticajna područja poput pomilovanja, sudskog poretka, d) u kantonalnoj legislativnoj nadležnosti ostat će samo rubna doticajna područja, e) unifikacija kaznenog postupka ne znači nužno unifikaciju istražnih tijela Konfederacije i kantona, f) Zakonik mora uravnotežiti interese države, okrivljenika i žrtve, i g) moraju se reformirati doticajna područja.⁷⁰ Poseban cilj bilo je uređenje jedinstvenog modela kaznenog progona koji će važiti u cijeloj Švicarskoj.⁷¹

Strukturno, *CPP CH* je podijeljen u naslove, koji se dalje dijele u glave, a neke od glava u odjeljke. Svaki članak (ukupno ih je 457) ima vlastitu marginalnu rubriku. Uz zakonski tekst više je prijelaznih i završnih odredaba koje se odnose na velik broj drugih federalnih i kantonalnih zakona.

Švicarski zakonik uređuje tijek postupanja u svezi s kaznenim djelom, državnoodvjetničku istragu, međupostupak odlučivanja o optužbi, suđenje i postupak o pravnom lijeku. Tijekom priprema obrađeni su međusobno različiti sustavi kaznenog progona pojedinih kantona.

CPP CH prije svega je uveo jedan model kaznenog progona obvezatan za cijelu Švicarsku.⁷² To je bio jedan od "unutarnjih" ključnih razloga unificiranja kaznenog postupka u Švicarskoj Konfederaciji. U *CPP CH* u članku 1. stavku 1. propisuje se da on uređuje kazneni progon i suđenje. Među načelnim su odredbama: načelo zakonitosti (članak 2.), načelo poštovanja dostojanstva čovjeka i dobre vjere, zabrana zlouporabe i okrutnog i ponižavajućeg postupanja, obveza jamstva ravnopravnosti (članak 2), neovisnosti (članak 4.), postupanja u razumnom roku (članak 5.), materijalne istine (članak 6.), akuzatornosti (članak 9.), presumpcija nedužnosti (članak 10.), *ne bis in idem* (članak 11.) itd.

Drugi naslov uređuje kaznene vlasti te razlikuje vlasti kaznenog progona (policija, državni odvjetnik i prekršajne kaznene vlasti - članak 12.) te vlasti koje sude, tj. sudac prisilnih mjera, prvostupanjski, žalbeni i prizivni sud

III 1984 di procedura penale militare; La Legge federale del 27 III 1974, sul diritto penale amministrativo. Posebni savezni zakon donesen je za suradnju s međunarodnim kaznenim sudom. Novi *CPP CH*, u opsežnim prijelaznim i završnim odredbama (članak 446.), određuje prestanak važenja federalnih propisa. Istodobno je okončan rad na federalnom Zakonu o kaznenom postupku za maloljetnike (*Legge federale di diritto processuale minorile*).

⁷⁰ *Rapporto*, 8-11.

⁷¹ *Modello unitario di perseguimento penale ... vincolante per tutta la Svizzera (Rapporto)*, 14).

⁷² S posebnom su pozornošću razmotrene sve četiri varijante zadržavanja ili izostavljanja istražnog suca. U *CPP CH* istražni je sudac izostavljen. Tijela suda su prema članku 13. *CPP CH*: sudac prisilnih mjera, prvostupanjski sud, žalbeni sud i prizivni sud, a tijela kaznenog progona prema članku 12. tog zakonika: policija, državni odvjetnik i prekršajne kaznene vlasti.

(članak 13.).⁷³ U istom dijelu *CPPP CH* uređuje stvarnu i mjesnu nadležnost te spajanje i razdvajanje postupka (članci 23.-42.). Unutarnju pravnu pomoć uređuju članci 43.-53., a međunarodnu članci 54. i 55. Izuzeće i otklon propisani su u člancima 56.-60.

U 7. glavi uređeno je upravljanje postupkom, s time da se u članku 61. ta dužnost uređuje s obzirom na fazu postupka. Pravila postupanja s ozirom na usmenost, pismenost, javnost, čuvanje tajne, obavještanje, zapisnike, odlučivanje, rokove i ročišta, postupanje s podacima i spisima te drugi "tehnički" sadržaji u člancima su 66.-103. To vrijedi i za propise o zapisnicima. *CPP CH* u članku 81. propisuje obvezatni sadržaj različitih odluka, zatim uređuje rokove, postupanje s podacima i postupanje s podnescima.

Treći naslov uređuje položaj stranaka (okrivljenik, privatni tužitelj i državni odvjetnik) i drugih sudionika u kaznenom postupku (članak 105.). Posebnu glavu (3., članci 115.-126.) predviđa za oštećenika, žrtvu i privatnog tužitelja, a detaljna su pravila o građanskoj tužbi.⁷⁴ Detaljno je uređeno zastupanje, obrana iz povjerenja i obvezatna obrana.

Četvrti naslov uređuje dokazna sredstva (ispitivanje, sudjelovanje u pribavljanju dokaza, mjere zaštite, pojedina dokazna sredstva itd.). Peti naslov obuhvaća pravila o prisilnim mjerama. Kao mjere lišenja slobode predviđene su zadržavanje, uhićenje i preventivno ili sigurnosno zatvaranje, zatim mjere zamjene lišenja slobode, pretrage i preglede, DNK analizu, uspoređivanje glasa, grafologijska vještačenja, privremeno oduzimanje, tajne mjere nadzora, nadzor putem tehničkih sredstava, prerusena istraga itd.

Šesti naslov uređuje prethodni postupak, sedmi raspravu pred prvostupajskim sudom, a osmi posebne postupke. U devetom naslovu uređeni su pravni lijekovi (dva redovita i revizija kao izvanredni pravni lijek). Deseti naslov uređuje troškove i naknadu štete, jedanaesti izvršenje, a dvanaesti sadržava završne odredbe.

11. Osim u Europi, značajne reforme pokrenute su i u drugim dijelovima svijeta.⁷⁵ Suvremeni pisani europski kontinentalni izvori pravila kaznenog

⁷³ U prethodnom postupku ključno mjesto ima sudac prisilnih mjera (*il giudice dei provvedimenti coercitivi*) koji je usporediv sa sucem istrage u Prijedlogu odnosno sucem prethodnog ispitivanja prema *CPP*.

⁷⁴ 4. *Azione civile* (članci 122.-126.).

⁷⁵ Valja spomenuti Model Zakonika o kaznenom postupku za Iberijsku Ameriku, koji je u doktrini prihvaćen 1988. Značajan je iako je u nas malo poznat. Smjera biti model pravila kaznenog postupka za cijeli južnoamerički kontinent. Rezultat je višegodišnjih istraživanja brojnih autora diljem južnoameričkog kontinenta, ali i u svijetu. Svrha mu je služiti kao model uređenja nacionalnih pravila, ali i ponuditi nova rješenja, što je djelomično ostvareno. Prijevod na hrvatski i talijanski s izvornim tekstom na španjolskom (do sada jedini trojezični tekst u svijetu) i popratnim iscrpnim pregledom južnoameričkog prava o kaznenom postupku koji je sastavila V. Ferreccio v. u knjizi: *Codigo procesal penal modelo para Iberoamerica/Model*

postupka razlikuju se prema više “tehničkih” elemenata. Najprije se uočava razlika prema predmetu uređenja. Pojedine cjeline odredaba (nadležnost, pravna pomoć, izvršenje, naknada štete, rehabilitacija, pomilovanje) nisu zastupljene u svim izvorima. U nekim državama tu materiju uređuju posebni propisi. Dakako, najčešće se ta materija uređuje djelomično u postupovnom izvoru, a djelomično u posebnim propisima.

Razlike postoje nadalje s obzirom na sustav uređenja materije kaznenog postupka. U novijim se izvorima jasno raspoznaje nastojanje za općim dijelom s načelnim odredbama i posebnim odredbama koja uređuju pravila postupanja. U starijim izvorima taj pristup nije dosljedno proveden.

Pravila kaznenog postupka razlikuju se i prema opsegu. Tako npr. poljski zakonik ima 682, ruski 473, rumunjski 523, litavski 461, estonski 490 članaka. U nekima su izvorima tijekom vremena unošene dopunske slovne oznake koje značajno uvećavaju opseg članaka koji je izvorno relativno malen (npr. njemački je izvorno imao 495 članaka, a danas ih je mnogo više, što u još većoj mjeri vrijedi za *CPP* koji je izvorno imao 746 članaka, ali s izvršenjem sankcija i međunarodnom suradnjom, dok ih je danas mnogo više).

Značajne razlike postoje i u strukturi zakonskog teksta, tako da mehaničke usporedbe nisu osobito važne. Međutim, uz razlike postoje i važne sličnosti. Posebno su uočljive u materiji koja je vezana uz temeljna prava sudionika kaznenog postupka (npr. jamstvena pravila pri ispitivanju, primjeni mjera postupovne prisile i drugo).

IV. EUROPSKA UNIJA I PRAVILA KAZNENOG POSTUPKA

1. Za razvoj kaznenog prava Europske Unije ključno je značenje izvora kaznenog prava Vijeća Europe. Naime, u početku su Europske zajednice bile koncipirane kao “zajednice prava bez kaznenog prava”.⁷⁶ Kasniji razvoj doveo je do ustanovljivanja prvih europskih tijela postupanja u svezi s kaznenim djelom (*EUROPOL* i *EUROJUST*) te, što je još važnije, do intenzivnog razmatranja novih zajedničkih europskih pravila kaznenog postupka.⁷⁷

2. Najdetajnije se o tim pitanjima raspravljalo u istraživanju koje je rezultiralo izradom nacrtu *Corpus Juris*.⁷⁸ Taj projekt namjenjen kaznenopravnoj

Zakonika o kaznenom postupku za Iberijsku Ameriku/Codice processuale penale modello per l'Iberoamerica, Rijeka, 2005.

⁷⁶ *Community of law, without criminal law*.

⁷⁷ V. Pradel – Corstens, *op. cit.*, 12.

⁷⁸ *Corpus Juris portant disposition pour la protection des intérêts financiers de l'Union européenne* (Delmas-Marty – Vervaele), Antwerpen, 2001. Prijevod *Corpus Juris* na hrvatski jezik (autori: Novoselec i Krapac), objavljen je 2003. u Zagrebu.

zaštiti financijskih interesa Europske Unije izvorno je nastao 1995., a revidiran je u Firenci 1999. U člancima 18.-35. uređuje pitanja kaznenog postupka.

3. Ugovorom iz Amsterdama od 2. X. 1997. u okvirima Europske Unije uvedeni su novi instrumenti međudržavne policijske i kaznenopravne suradnje, pri čemu je posebno proširen Treći stup suradnjom u pravosuđu i unutarnjim poslovima. Ta je suradnja proširena na područja rasizma i ksenofobije. Nema dvojbe o jedinstvenom stajalištu da je suradnja u području (kaznenog) pravosuđa sastojak nužan za ostvarivanje prostora slobode, sigurnosti i pravde kao bitne komponente Europske Unije. Posebnu važnost za razvoj kaznenog prava imali su Zaključci iz Tamperea od 16. X. 1999. Rezultat tih nastojanja bilo je donošenje značajnih izvora poput Zelene karte⁷⁹ i nekih drugih akata.

4. Europski uhidbeni nalog⁸⁰ ima među njima svakako posebnu važnost. On ide za tim da se konvencijski, tradicionalan i složen sustav izručenja zamijeni sudskim postupkom koji će biti lišen izvansudskih elemenata, učinkovit i djelotvoran. Važan je rad na europskom dokaznom nalogu.⁸¹ Tu su i druga nastojanja poput vrlo aktualnog europskog kaznenog ispisa.⁸²

5. Svakako valja spomenuti Haški program koji utvrđuje prioritete u području (kaznenog) pravosuđa i unutarnjih poslova, za razdoblje do 2010.⁸³ Konkretnu praktičnu važnost imaju okvirne odluke. Najvažnije se odnose na organizirani i računalni kriminalitet, terorizam, trgovinu ljudima, krivotvorenje novca, onečišćenje okoliša, itd.⁸⁴

V. REFORMA HRVATSKOG KAZNENOG POSTUPKA

1. Zakon o kaznenom postupku donesen je 1997.⁸⁵ Ostvario je zadaće prve, tranzicijske reforme i postigao ciljeve usklađivanja s novim ustavnim uređenjem i međunarodnim obvezama. Osim toga unaprijedio je položaj

⁷⁹ *Procedural Safeguards for Suspects and Defendants in criminal Proceedings throughout the European Union* (Green Paper – COM(2003)75, 19. 2. 2003).

⁸⁰ *Council Framework Decision 2002/584/JHA of 13. 6. 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States* (OJ L.190, 18. 7. 2002). Usp. Vandermeersch, *Le mandat d'arrêt européen et la protection des droits de l'homme*, *Revu de droit pénal et de la criminologie*, 3/2005., 219-239.

⁸¹ *European Evidence Warrant* COM(2003)688, 14. XI. 2003.).

⁸² *European Criminal Record*. V. Pavišić, *KPVE*, 19-27.

⁸³ *The Hague Programme: Ten priorities for the next five years - The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice*, COM(2005) 184, 10. 5. 2005.

⁸⁴ V. izvore na web stranici EUR-Lex.

⁸⁵ U daljnjem tekstu: ZKP.

okrivljenika, uveo značajne novosti u strukturu i tijek postupka.⁸⁶ Okviri te prve reforme bili su uvjetovani društvenim prilikama netom stečene državne nezavisnosti i uspostave cjelovitosti državnog područja nakon oslobođenja pobunjenih područja, zatim stanjem gospodarstva, ali i općih prilika nakon netom okončanih oružanih sukoba. U temeljne, koncepcijske izmjene iz tih, ali i drugih razloga, nije se ušlo. U osnovi zadržani su koncepcija, ali i ključna rješenja prethodnog zakona.

2. ZKP nije riješio mnoga otvorena pitanja. Još u doba zajedničke države sazrelo je shvaćanje da su mogućnosti održanja postojećeg zakonskog izvora iscrpljene, da poboljšanja i dotjerivanja u okvirima danog modela više nisu moguća te da nastojanja valja usmjeriti sastavljanju novog sustava, dakle korjenitoj reformi kaznenog postupka.⁸⁷ U kaznenoj grani suđenja, tijekom primjene ZKP, uočeni su brojni problemi. Neke se nastojalo otkloniti kasnijim izmjenama i dopunama.⁸⁸ Značajna je bila novela iz 2002. Novi odnosi utemeljeni na međunarodnim izvorima uvjetovali su kasnije određene izmjene i dopune manjeg opsega (2006.). Mnoga otvorena pitanja razmatrana su u hrvatskoj doktrini.⁸⁹

U javnosti je stvoren stav da je (kazneno) pravosuđe jedna od najozbiljnijih prepreka za integriranje Hrvatske u Europsku Uniju. Stav koji uporno, s mnogo glasnoće, ali i prilično neartikulirano i s malo argumenata, pronose hrvatski mediji i nažalost, olako (ili namjerno), prihvaćaju domaći i inozemni političari. To je stav kojemu, kao potkrijepa, izvršno služe pojedinačni slučajevi ozbiljnog posrtanja hrvatskog pravosuđa u određenim predmetima. Kriza kaznenog pravosuđa okolnost je koja se u socijalnom i političkom diskursu uzima opstojnom, bez obzira na to je li izmišljena, umjetno izazvana kao alibi za druga ozbiljnija pitanja i (prije svega) političke neuspjehe, ili je stvarna.

Do stajališta o nužnosti reforme došlo se u drugim zemljama kojih je uređenje potjecalo iz nekadašnjeg austrougarskog izvora. Naime, donošenje novog sustava pravila kaznenog postupka u protekla je dva desetljeća uslijedi-

⁸⁶ Krapac, *op. cit.*, 14-36.

⁸⁷ Značajne izmjene i dopune tog izvora uslijedile su 1985.

⁸⁸ U dosadašnjem trajanju uslijedile su sljedeće izmjene: Ispravak Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine 27/1998.); Zakon o dopuni Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine 58/1999.); Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine 112/1999.); Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine 58/2002.); Ispravak Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine 143/2002.); Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine 115/2006.). Osim toga u Narodnim novinama 63/2003. bio je objavljen Pročišćeni tekst, koji zbog intervencija u brojčane oznake, ali i u zakonski tekst, nije prihvaćen u praksi.

⁸⁹ V. Krapac, *Reforma kaznenog postupka i tendencija zaštite ljudskih prava u Hrvatskoj*, HLJKPP, 1, 1994., 87-127.

lo u svim zemljama koje su krajem XIX. i tijekom XX. stoljeća imale kazneni postupak uređen prema austrijskom modelu iz 1873. godine. Taj je model, u novim društvenim i međunarodnim uvjetima, nakon više od jednog stoljeća primjene, postao neprikladan.⁹⁰ Tome je svakako pridonio europski trend približavanja i usklađivanja (harmoniziranja) kaznenih postupaka.⁹¹

3. Rad na novim pravilima kaznenog postupka trajao je više godina u više radnih tijela koje je imenovalo Ministarstvo pravosuđa. Valjalo je naj-prije analizirati postojeće stanje, identificirati kritične točke, utvrditi polazišta reforme sustava kaznenog postupka i njezine ciljeve. Unutar Radne skupi-ne koja je razmatrala postojeće stanje provedeno je nekoliko ciljanih ope-racionalnih istraživanja. Tako su prikupljeni podaci o primjeni pritvora⁹² i selektivnoj ulozi odlučivanja državnog odvjetnika.⁹³ Izvan toga doktrina se bavila određenim pitanjima.⁹⁴ Razmotrena su i mnoga organizacijska pitanja. Također je napravljena analiza financijskih parametara. Posebno se vodilo računa o međunarodnom položaju Republike Hrvatske.

Prethodni stadij hrvatskog kaznenog postupka neposredno prije izrade no-vih pravila kaznenog postupka bio je predmetom međunarodnog istraživačkog projekta. Naime, u okviru programa *CARDS* provedeno je istraživanje *Podrška izmjenama pretkaznenog sustava u Hrvatskoj*.⁹⁵ Rezultati tog istraživanja objavljeni su u studenom 2006. (na engleskom i hrvatskom), pod naslovom *Reforma pretkaznenog postupka u Hrvatskoj*.

⁹⁰ Slovenija je donijela novi zakon 1994., Makedonija i Hrvatska 1997., Mađarska 1998. (L XIX/1998 – stupio na snagu 2003.), u Bosni i Hercegovini su novi, međusobno različiti izvori, doneseni u razdoblju od 1998. do 2003., Srbija (to vrijedi i za Crnu Goru) novi je Zakon o krivičnom postupku donijela 2001., Češka, Slovačka, Poljska i Rumunjska svoje su kaznene postupke uredile novim propisima koji su se znatno razlikovali od nekadašnjeg uređenja u doba socijalizma, koje je također imalo polazište u austrijskom zakonodavstvu. V. pojediniosti u nacionalnim referatima u: *Le altre te u: Transition. Reforma austrijskog zakonodavstva 2004.* svakako je posebno značajna. Krajnji rezultat svih reformi bit će nestanak (u međuvremenu reformiranog), austrougarskog kaznenog postupnog prava (Glaserova modela s kraja XIX. stoljeća), koji zamjenjuju nove procedure.

⁹¹ Pradel, *op. cit.*, 240, znakovito jedan odjeljak u knjizi naslovljuje: *Vers un mondialisme pénal?* V. još Bernardi, *Le droit pénal entre unification européenne et cultures nationales*, Corstens, *Vers une justice pénale européenne*, oba rada u: *Le droit pénal à l'aube du troisième millénaire. Mélanges offerts à Jean Pradel*, Paris, 2006., 955-974; odnosno 1033-1046.

⁹² Zvonimir Vnučec.

⁹³ Dragan Novosel.

⁹⁴ Usp. Pavišić, *Kazneni postupak u Republici Hrvatskoj: pogled na reformu iz 1997. godine s posebnim osvrtom na predistražni postupak i istragu*, HLJKPP, 2/2000., 543-636; Singer/Zadnik/Kovčo, *Državno odvjetništvo – pitanja položaja i zadataka po novom ZKP-u s posebnim naglaskom na iskustva prakse*, HLJKPP, 2/2000., 637-716.

⁹⁵ *Twinning light Project, CARDS*, 2003 HR03-IB-JH-04-TL. Nositelji projekta su bili austrijski *Ludwig Boltzmann Institute of Human Rights* iz Beča i Ministarstvo pravosuđa RH. Voditelj međunarodnog istraživačkog tima i Projekta bio je prof. dr. sc. Albin Dearing, s navedenog instituta.

Pripreme u razdoblju od 2002. do 2006. rezultirale su izradom Načela za izradu novog Zakona o kaznenom postupku.⁹⁶ Vlada je Načela prihvatila 9. II. 2007. Načela su polazište, strategijska smjernica i okvir uređenja Zakona. Ona su, poput sličnih inozemnih izvora, bila katalog zadaća zakonske reforme.⁹⁷

Razrađujući Načela, sastavljen je prvi radni tekst uvodnih odredaba i pravila redovitog postupka.⁹⁸ Nakon toga, tijekom proljeća 2008., redigiran je cjelokupni tekst Zakona o kaznenom postupku i obrazloženje. Taj je tekst razmatran kao Prijedlog tog zakona u Saboru.⁹⁹

⁹⁶ U daljnjem tekstu: Načela. Načela je sastavila Radna skupina u sastavu: dr. sc. Davor Krapac, dipl. iur., redoviti profesor Pravnog fakulteta u Zagrebu, dr. sc. Berislav Pavišić, dipl. iur., redoviti profesor Pravnog fakulteta u Rijeci, dr. sc. Goran Tomašević, dipl. iur., redoviti profesor Pravnog fakulteta u Splitu, Senka Klarić-Baranović, dipl. iur., sutkinja Vrhovnog suda, mr. sc. Milojko Vučković, dipl. iur., zamjenik glavnog državnog odvjetnika, Dragan Novosel, dipl. iur., zamjenik glavnog državnog odvjetnika, Iztok Krbec, dipl. iur., sudac Županijskog suda u Puli, mr. sc. Stjepan Gluščić, dipl. iur., načelnik Policijske akademije Ministarstva unutarnjih poslova, Boris Spudić, dipl. kriminalist, pomoćnik načelnika u Ministarstvu unutarnjih poslova, Zvonimir Vnućec, dipl. kriminalist, pomoćnik načelnika u Ministarstvu unutarnjih poslova, Tihomir Kralj, dipl. kriminalist, pomoćnik načelnika u Ministarstvu unutarnjih poslova, Jasna Novak, dipl. iur., odvjetnica u Zagrebu. U Republici Hrvatskoj takav je postupak (prethodno određenje zakonskih ciljeva i načina postizanja) iznimka. Stoga razmatranje rješenja u Prijedlogu pretpostavlja prethodno upoznavanje sa sadržajem Načela.

⁹⁷ Tu okolnost previđaju neki sudionici u raspravama o novim rješenjima. Naziv savjetovanja također je u tom smislu dvojbjen. S obzirom na postojanje obvezujućeg pristupa rješenjima izraženog u Načelima, ne bi se više smjelo govoriti o željama, nego o načinu ispunjavanja postavljenih zadaća.

⁹⁸ Pravila uvodnog dijela i redovitog kaznenog postupka izradila je tijekom 2006. i 2007. godine Radna skupina u sastavu: dr. sc. Davor Krapac, dipl. iur., redoviti profesor Pravnog fakulteta u Zagrebu, dr. sc. Berislav Pavišić, dipl. iur., redoviti profesor Pravnog fakulteta u Rijeci, dr. sc. Goran Tomašević, dipl. iur., redoviti profesor Pravnog fakulteta u Splitu, mr. sc. Milojko Vučković, dipl. iur., zamjenik glavnog državnog odvjetnika, Dragan Novosel, dipl. iur., zamjenik glavnog državnog odvjetnika, Dražen Tripalo, dipl. iur., sudac Vrhovnog suda, Damir Kos, dipl. iur., sudac Vrhovnog suda, Darko Klier, dipl. iur., zamjenik glavnog državnog odvjetnika, Krešimir Devčić, dipl. iur., sudac Županijskog suda u Zagrebu, Ivan Turudić, dipl. iur., sudac Županijskog suda u Zagrebu, mr. sc. Stjepan Gluščić, dipl. iur., načelnik Policijske akademije, Boris Spudić, dipl. kriminalist, načelnik u Ministarstvu unutarnjih poslova, Tihomir Kralj, dipl. kriminalist, pomoćnik načelnika u Ministarstvu unutarnjih poslova, Jasna Novak, dipl. iur., odvjetnica u Zagrebu, Tatijana Vučetić, ravnateljica Uprave za kazneno pravo u Ministarstvu pravosuđa. Tijekom priprema nekim je članovima Radne skupine održao predavanje i M. Damaška (objavljeno pod naslovom: *O nekim učincima stranački oblikovanog pripremnog kaznenog postupka*, HLJKPP 1/2007.).

⁹⁹ Prijedlog je tijekom proljeća 2008. sastavljen i redigiran u Redakcijskoj radnoj skupini: dr. sc. Berislav Pavišić, dipl. iur., redoviti profesor Pravnog fakulteta u Rijeci, Dragan Novosel, dipl. iur., zamjenik glavnog državnog odvjetnika, mr. sc. Milojko Vučković, dipl. iur., zamjenik glavnog državnog odvjetnika, Dražen Tripalo, dipl. iur., sudac Vrhovnog suda, Ivan Turudić, dipl. iur., sudac Županijskog suda u Zagrebu, Sanja Mazalin, dipl. iur., sutkinja Općinskog suda u Zagrebu, Jasna Novak, dipl. iur., odvjetnica u Zagrebu, Tihomir Kralj, dipl. kriminalist,

4. Načela sadržavaju najvažnije razloge reforme kaznenog postupka. Posebno je važno da su u Načelima istaknuta tri ključna cilja koje je valjalo riješiti reformom. Prvi je cilj reforma prethodnog postupka ukidanjem sudske i uvođenjem državnoodvjetničke istrage. Time se u hrvatsko pravo uvođi razlikovanje kaznenog progona (članak 2. stavak 5.), u smislu postupanja nadležnih državnih tijela u svezi s kaznenim djelom i sudskog kaznenog postupka (članak 17.) kao postupanja suda.¹⁰⁰

Reforma istrage dovodi do razdvajanja funkcija prikupljanja podataka za optužbu, koje provodi državni odvjetnik, od odlučivanja u prethodnom (i kasnijem) postupku, što je pravo i dužnost suca istrage (i drugih tijela suda).¹⁰¹ Ključne promjene u položaju glavnih subjekata vezane su prije svega (ali ne isključivo) uz dva glavna subjekta: sud i državnog odvjetnika.¹⁰²

Sud prema Prijedlogu ostaje središnji subjekt kaznenog postupka.¹⁰³ Središte odlučivanja u kaznenom postupku!¹⁰⁴ Prava i dužnosti suda se mijenjaju. Uvođi se sudac istrage kao tijelo suda koje donosi odluke o zahvatima u prava i slobode u prethodnom postupku. Više nema istražnog suca dužnost kojeg je bila prikupljati podatke, dakle istraživati. Sud u prethodnom postupku

pomoćnik načelnika u Ministarstvu unutarnjih poslova, Tatijana Vučetić, dipl. iur., državna tajnica u Ministarstvu pravosuđa, i Tina Ružić, dipl. iur., savjetnica Trgovačkog suda u Rijeci (tajnica). V. bilj. 1.

¹⁰⁰ Valja imati u vidu da je preko dva desetljeća u prošlom stoljeću u Hrvatskoj važio Zakonik o sudskom krivičnom postupku Kraljevine SHS od 16. II. 1929. V. Ogorelica, *Zakonik o sudskom krivičnom postupku*, Zagreb, 1929., 3.

¹⁰¹ Problemi prethodnog kaznenog postupka bili su predmet razmatranja i u prijašnjem razdoblju. V. Pavišić, *Pretprocesna aktivnost*, HLJKPP, 1/1994., 128-161.

¹⁰² Položaj državnog odvjetnika razmatran je u okvirima istraživanja objavljenih u: *Procedure*, 364-417, pod znakovitim naslovom: *Quante figure del pubblico ministero?* U tom su istraživanju razmatrani najprije vanjski odnosi: institucionalna (ne)ovisnost, hijerarhija i autonomija. Zatim je pozornost posvećena unutarnjim odnosima s posebnim usmjerenjem na stupanj centralizacije državnog odvjetništva. U zaključnom dijelu raspravlja se o rukovodnom načelu kaznenog progona: legalitetu i oportunitetu, te o odnosu prema civilnoj tužbi.

¹⁰³ Usp. vrlo iscrpan poredbeni pregled položaja suca u europskom kaznenom postupku pod naslovom *Il ruolo centrale del giudice*, *Procedure*, 447-495. U istom se izvoru (448) pitanje položaja, prava i dužnosti suda u kaznenom postupku razmatra kao "...un punto cruciale per le riforme penali". U tom se istraživanju položaj suda u kaznenom postupku razmatra na temelju kriterija institucionalnog položaja, prava i dužnosti te vrste radnji koje poduzima.

¹⁰⁴ Sudac ima prije svega pravo i dužnost tumačiti propise i voditi postupak tako da omogućiti strankama i žrtvi razmatranje optužbe, biti jamac prava i sloboda sudionika postupka, izricati kaznene sankcije. Sudac npr. ni u jednom postupku ne prima kaznene prijave niti je aktivan subjekt u kontradiktornom dokazivanju na raspravi. On samo u nekim iznimnim slučajevima zadržava istražne ovlasti (Belgija, Francuska, Španjolska). U većini sustava sudac ne istražuje, nego provodi nadzor nad zakonitosti istraživanja koja provode drugi subjekti. Sudac dakako ima i brojne druge zadaće u kaznenom postupku (odlučivanje, upravljanje postupkom, nadzor nad dokaznim postupkom, odlučivanje o optužbi, primjena mjera prisile itd.).

odlučuje o pravima i slobodama, opravdanosti upućivanja predmeta u glavni stadij i obavlja druge zadaće. Time sud tijekom cijelog kaznenog postupka postaje neutralni, "treći" subjekt koji odlučuje o (1) pravima i slobodama, (2) tijeku postupka i (3) predmetu postupka.

Državni odvjetnik postaje operativno tijelo. On dobiva pravo i dužnost prikupljanja podataka za optuživanje i u tom okviru istražne ovlasti te vodi istragu, prikuplja podatke i obavlja druge poslove u prethodnom postupku.¹⁰⁵ U glavnom stadiju zastupa optužbu. To je u skladu s Preporukom R(00)19 (o ulozi javnog progona u sustavu kaznenog pravosuđa).

Posebnu pozornost valja posvetiti odnosu državnog odvjetnika i policije.¹⁰⁶ Uspješna primjena novog ustroja pravila kaznenog postupka ovisi o propisima koji će urediti odnose državnog odvjetnika i policije te kako će se zakonski urediti posebne ovlasti istražitelja određenih kaznenih djela.

Riječ je zapravo o dva različita područja. Prvo se odnosi na otkrivanje kaznenog djela. To područje Prijedlog ne uređuje. Međutim, za djelotvornost kaznenog postupka uređenje tog područja ima posebnu važnost i u skladu s tim valja posvetiti veliku pozornost odgovarajućim policijskim (i drugim) propisima. Drugo je područje istraživanja vjerojatnog, dakle otkrivenog kaznenog djela. Na to se područje odnose odredbe Prijedloga o izvidima, kaznenom progonu i istrazi. O izvidima Prijedlog sadržava samo okvirne odredbe, što znači da posebnim propisima valja urediti i to područje. Djelatnost policije u izvidima i istrazi Prijedlog uređuje s polazištem da državni odvjetnik poduzima izvide i nadzire ih, donosi nalog o provođenju istrage, provodi istragu ili je povjerava istražitelju, provodi ili nadzire provođenje dokaznih radnji u istrazi ili ih povjerava istražitelju. Nov subjekt prethodnog postupka kriminalistički je istražitelj koji poduzima postupovne radnje po nalogu državnog odvjetnika.¹⁰⁷

Prijedlog, u skladu s Preporukom R(85)11 (o položaju žrtve u okviru kaznenog prava i postupka), uvodi žrtvu kao subjekta s posebnim pravima, neovisnim o pravima oštećenika u postupku. Žrtvi se osigurava poseban pristup. Prava žrtve razrađena su i prema nekim drugim kriterijima o kojima se govori na odgovarajućem mjestu.

Položaj i prava okrivljenika Prijedlog uređuje s nastojanjem da budu sasvim u skladu s jamstvima koja slijede iz Ustava i međunarodnih izvora prava o ljudskim pravima. Posebno se nastojalo da te odredbe budu jasne i tako uređene da omogućuju dobru obranu. Područje obvezatne obrane se proširuje.

¹⁰⁵ Prava i dužnosti državnog odvjetnika u otkrivanju kaznenog djela i počinitelja valjalo bi urediti odgovarajućim posebnim zakonskim propisima.

¹⁰⁶ Usp. o europskoj kontinentalnoj i engleskoj koncepciji uređenja položaja policije u kriminalističkom istraživanju, *Procedure*, 418-430.

¹⁰⁷ Koncepcija istražitelja gotovo je istovjetna koncepciji koju uređuje članak 142. stavak 2. *CPP CH*.

Branitelj mora biti prisutan na prvom ispitivanju osumnjičenika u redovitom postupku, a također ako je okrivljenik nijem, gluh ili nesposoban da se sam brani na svakom prvom ispitivanju, bez obzira na to vodi li se redoviti ili skraćeni postupak.¹⁰⁸ Osim toga okrivljenik mora imati branitelja tijekom pregovaranja o krivnji.

Bitno se mijenja i položaj stručnih postupovnih pomoćnika: branitelja i opunomoćenika. Prijedlog uvodi novog subjekta: stručnog savjetnika žrtve na teret proračunskih sredstava. Time se položaj žrtve bitno poboljšava. Opunomoćenik djeluje u opsegu koji je predviđao ZKP.

Prijedlog predviđa tajnika suda kao novog, sporednog, ali važnog sudionika postupka. Tajnik preuzima "tehničku" pripremu postupka pred sudom, deponiranje izdvojenih zapisnika, brine se za dostavu i obavlja neke druge "tehničke" zadaće. Poslovi koje obavlja tajnik više nisu zadaće suca. Time se nastoje postići dva cilja: a) učiniti tehničku komponentu postupka djelotvornijom i b) usmjeriti sud na temeljnu zadaću rješavanja predmeta postupka.

Drugi je cilj u Načelima ubrzanje postupka. U svezi s tim valja imati najprije u vidu da je promjena položaja postupovnih subjekata nalagala reviziju pojedinih postupovnih stadija. To se prije svega odnosi na prethodni stadij postupka koji je bio strategijski cilj reforme. Prethodni je stadij u redovitom postupku prema Prijedlogu sastavljen iz faza kaznenog progona, istrage i optuživanja. Prijedlog predviđa više mogućih ubrzanja postupka, redukcije razvijenog sustava "preskakanjem" pojedinih faza ili okončanjem prije ulaska u glavni stadij.

Prijedlog je zadaći ubrzanja postupka pristupio tako da je proširio područje (1) u kojemu se postupa po pravilima skraćenog postupka, (2) odlučivanja o kaznenom progonu prema svrhovitosti, (3) primjene kaznenog naloga i (4) uredio nove ustanove i uvjete za okončanje postupka prije (i izvan) rasprave.

Skraćeni postupak koncepcijski je uređen kao brža, jednostavnija procedura. To je u skladu s mnogim europskim sustavima kaznenog postupka.¹⁰⁹ Unutar te cjeline, predviđene za postupanje u najvećem broju predmeta, provedeno je diferenciranje koje omogućuje jednostavniji postupak u određenim predmetima.

Treći ključni cilj istaknut u Načelima jest (općenito) poboljšanje procesnih pravila. Ta je zadaća uključivala i donošenje novih pravila, a ne samo reviziju

¹⁰⁸ To je zahtjev koji se (ne samo) u Švicarskoj označuje kao *l'avvocato della prima ora*, *Anwalt der erste Stunde*, *l'avocat de la première heure*. Prije donošenja CPP CH nije bio predviđen u znatnom broju kantona. Taj zahtjev još uvijek nije proveden u mnogim nacionalnim sustavima.

¹⁰⁹ Uređenje pojednostavljenih, skraćenih, ubrzanih, procedura jedna je od najvažnijih zajedničkih značajki suvremenih europskih postupaka. To se odnosi na tradicionalne, kao i na nove izvore kaznenog postupka. V. za talijansko pravo bilj. 50. Usp. *Transition*, XXXI – XLIV.

postojećih. U rješavanju te zadaće, osim prije spomenutih novosti, dopunjene su odredbe o dokaznim radnjama uvođenjem novih radnji, postupanje unutar pojedinih radnji je precizirano, najvažniji zakonski pojmovi koncentrirani su u jednom članku, a provedene su i neke promjene u sustavu pravila. Općenito se nastojalo urediti tehnička pravila koja su iznimne važnosti za tijek kaznenog postupka.

Dostavu poziva, najvažniju kritičnu točku funkcioniranja aktualnog sustava hrvatskog kaznenog pravosuđa, Prijedlog radikalno mijenja. Naime, Prijedlog dostavu uređuje primarno kao stranačku, a tek supsidijarno kao dužnost (tajnika) suda. Uz to, potpunije su uređena i neka druga pitanja (tehničko snimanje radnji itd.).

Također su, s istim ciljem, reformirane druge odredbe. To se prije svega odnosi na odredbe koje uređuju mjere za učinkovito postupanje kao što su mjere osiguranja prisutnosti i mjere postupovne stege.

5. Reforma kaznenog postupka nastojala se provesti prema koncepciji i u okvirima koji su izloženi u Načelima. Načela smjeraju donošenju novog sustava pravila kaznenog postupka koji mora jamčiti zaštitu ljudskih prava, pouzdano utvrđivanje istine, u brzom, što jednostavnijem i ekonomičnom postupanju koje će voditi računa o prirodi i težini kaznenog djela, osobi okrivljenika i žrtve te potrebama zaštite društva od kaznenih djela.

Prijedlog je tehničko-normativna provedba stajališta prihvaćenih u Načelima.¹¹⁰ Domašaj odredaba Prijedloga, njihov sadržaj, normativno-tehničku razradu, sustavnost i oblikovanje teksta valja ocjenjivati sa stajališta i u okvirima koji slijede iz Načela. Provedba koncepcije na kojoj se temelje Načela jamči Republici Hrvatskoj donošenje novog sustava zakonskih pravila kaznenog postupka koji bi trebao promijeniti postojeće stanje i u budućnosti jamčiti pouzdaniji, jednostavniji, brži i ekonomičniji kazneni postupak, primjeren društvu razvijenih demokratskih odnosa i vladavine prava.

6. Prijedlog okončava tradiciju koja je, s manjim prekidima, trajala preko stotinu godina. On pretpostavlja i zahtijeva drukčiju pripremu, drukčije obrazovanje profesionalnih sudionika kaznenog postupka, druge odnose među subjektima, promjenu shvaćanja, novu, drukčiju pravnu kulturu. To je slučaj i s drugim najnovijim europskim izvorima kaznenog postupka koji su i u zemljama tradicionalno visoke pravne kulture nerijetko prihvaćani s odbojnošću ili nerazumijevanjem, ili je nedovoljna spremnost učenja i promjene shvaćanja

¹¹⁰ Prethodna polazišta, način razrade, okviri i ciljevi reforme sustava kaznenog postupka bili su detaljno razrađeni u talijanskom *Legge delega per il nuovo Codice di procedura penale* (Gazzetta ufficiale, 16 III 1987, n. 62). *Legge delega* i *CPP* prevedeni su na hrvatski i objavljeni u knjizi: *Talijanski kazneni postupak*, Rijeka, 2002. (u tekstu: *Talijanski kazneni postupak*). Pregled odluka Talijanskog ustavnog suda koje su dovele do koncepcijskih promjena *CPP* na stranicama je 323-326 te knjige.

dovela do problema u praksi.¹¹¹ Nabrojenim promjenama valja dodati i nužne promjene u društvu kao okruženju djelovanja kaznenog postupka. To okruženje naime mora biti zrelo i skloni novom uređenju, jer je za kazneni postupak vrlo važno na koji su način tijek, odluke i njihovi učinci prihvaćeni u društvu, koliko je društvo spremno prihvatiti rizik da u ime poštovanja postupovnih pravila dio vjerojatnih krivaca neće biti procesuiran, ili da će biti oslobođen, sve u višem cilju da nedužni krivac ne bude osuđen. Neprijatelji takvog okruženja uski su (osobni) politički interesi, senzacijama usmjereni mediji i dakako kriminalne organizacije.

Prihvaćanjem Prijedloga, hrvatsko kazneno postupovno zakonodavstvo postaje usporedivo s drugim aktualnim europskim sustavima. Prijedlog je u pristupu uređenju pravila kaznenog postupka posebno uzeo u obzir dva izvora. Prvi su preporuke Odbora ministara Vijeća Europe jer one izražavaju zajednička stajališta o brojnim pitanjima uređenja područja kaznenog postupka.¹¹² Drugi su suvremene reforme kaznenog postupka u zapadnoeuropskim, ali i tranzicijskim europskim zemljama.

U skladu je s tim nastojanjima nov položaj postupovnih subjekata ustanovljen Prijedlogom, a utemeljen na prevladavajućim europskim zakonskim rješenjima. Dinamika postupka također je sukladna inozemnim sustavima. S obzirom na to valjalo bi očekivati da će i kakvoća rezultata postupka uređenog u Prijedlogu biti na razini suvremenih europskih sustava. Dakako, ako se makar približno ostvare uvjeti djelovanja koji postoje u razvijenim sredinama.

VI. SUSTAV I SADRŽAJ PRIJEDLOGA ZAKONA O KAZNENOM POSTUPKU

1. U sustavnom smislu između sustava ZKP i Prijedloga postoje značajne razlike. ZKP je sastavljen od tri dijela, pri čemu je iza uvoda drugi dio bila cjelina tijeka postupka s dva njegova oblika (redoviti i skraćeni postupak), a treći su dio posebni postupci. Prijedlog raspoređuje odredbe u pet dijelova: uvod, redoviti postupak, skraćeni postupak, posebni postupci te prijelazne i završne odredbe.

2. Redoviti postupak u Prijedlogu je uređen kao osnovni, detaljno uređen sustav pravila postupanja. Taj oblik postupka predviđen je za kaznena djela za

¹¹¹ Za probleme koji su upravo u odnosu na to nastali u protekla dva desetljeća prakse u Italiji v. Illuminati, *The Frustrated Turn to Adversarial Procedure in Italy (Italian Criminal Procedure Code of 1988)*. Washington University Global Studies Law Review, 2005.

¹¹² *Council of Europe, Committee of Ministers Recommendation*. U tekstu su označene standardno slovnim oznakom R, brojčanom oznakom godine u zagradi i brojčanom oznakom preporuke.

koja je propisana nadležnost županijskog suda.¹¹³ Pravila redovitog postupka opća su i detaljna. Supsidijarno se primjenjuju na skraćeni postupak i na posebne postupke. U odredbama redovitog postupka najvažnije su strukturne novosti uređenja hrvatskog kaznenog postupka. U odnosu na ZKP, područje s najvećim promjenama je prethodni postupak (kazneni progon, istraga i optuživanje). Prijedlog je sadržajno, prije svega, reforma prethodnog kaznenog postupka.

Odredbe o prethodnom postupku u Prijedlogu razvrstane su u četiri glave: 1. kazneni progon, 2. istraga, 3. dokazne radnje i 4. optuživanje. Materija je detaljno uređena za redoviti postupak. Skraćeni postupak pojednostavljuje postupanje u okvirima kaznenog progona, istrage i optuživanja u glavi XXV. No, valja imati u vidu da pojednostavljenja postupanja Prijedlog predviđa i u redovitom postupku. To se nastojalo provesti na dva načina: a) uvođenjem pojednostavljenog postupanja¹¹⁴ i b) "preskakanjem" pojedinih stadija pod zakonskim uvjetima koji pretpostavljaju sporazum stranaka.¹¹⁵

Kazneni progon, istraga i optuživanje nove su cjeline postupka. Dokazne radnje pak uređuju postupanje (način rada) u okviru pojedine radnje utvrđivanja činjenica u kaznenom postupku. Dokazne radnje, osim u posebno propisanim slučajevima, uređene su jedinstveno za kazneni postupak. Te odredbe su jezgra novog uređenja cjelokupnog kaznenog postupka. Konceptijski i sadržajno, uređene su prema modelima suvremenih europskih postupaka. Odstupanja u odnosu prema pojedinim radnjama ovise o posebnim okolnostima, a ne o obliku postupka koji je namijenjen za kazneno djelo.

Manje je novosti u odredbama o raspravi (u ZKP je to glavna rasprava). Zapravo, tu je na nekoliko mjesta provedeno dotjerivanje već postojećeg uređenja (dostava poziva, tijek rasprave). Dosljedno polaznoj koncepciji o akuzatornom postupku, izostavljena je odredba o inkvizicijskoj maksimi. Dokazna inicijativa tako je i u glavnom stadiju posve u rukama stranaka (u ograničenoj mjeri i oštećenika).

Odredbe o pravnim lijekovima također nisu znatnije izmijenjene. Međutim, valja upozoriti da je izostavljen jedan izvanredni pravni lijek. To je izvanredno ublažavanje kazne.¹¹⁶ Time je (velik) broj izvanrednih pravnih lijekova smanjen i postao usporediv s odgovarajućim ustrojem drugih sustava.¹¹⁷

¹¹³ Stvarna nadležnost za određena kaznena djela bit će uređena u odredbama o nadležnosti, u posebnim propisima, prije svega u zakonu o sudovima.

¹¹⁴ Neposredno optuživanje (članak 341. stavak 2.), očitovanje okrivljenika o krivnji i pregovaranje o sankciji (članci 359. i 360.).

¹¹⁵ Donošenje presude na temelju sporazuma stranaka (članci 361.-364.).

¹¹⁶ V. Svedrović, *Izvanredno ublažavanje kazne u Republici Hrvatskoj*, HLJKP, 2/2004.

¹¹⁷ Brojnost izvanrednih pravnih lijekova upućuje na to da zakonodavac nije siguran u rezultat kaznenog postupka, pa tim lijekovima uspostavlja dodatni mehanizam nadzora nad pravilnosti odluka tijela postupka i izvanredne mehanizme njihove korekcije. V. Grubiša, *Krivični postupak. Postupak o pravnim lijekovima*. Zagreb, 1985., 23-32.

3. Skraćeni postupak, prema pravilima kojeg se, očekivano, ima voditi većina kaznenih postupaka, uređen je kao pojednostavljena procedura. Prema pravilima skraćenog postupka postupa se u predmetima kaznenih djela iz nadležnosti općinskog suda.

4. Za razliku od ZKP, u Prijedlogu nema odredaba o nadležnosti. Prema članku 19. nadležnost ima urediti poseban zakon.¹¹⁸ S tim u svezi valja pripomenuti da postoje različita stajališta glede pristupa rješavanju pitanja nadležnosti u kaznenim predmetima.¹¹⁹

¹¹⁸ Na poseban propis upućuje članak 1. njemačkog *StPO*, kao i članak 14. *CPP CH*. Međutim, *CPP* uređuje nadležnost u člancima 5.-16.

¹¹⁹ O tom se pitanju raspravljalo u više navrata, u prošlom stoljeću, u vrijeme zajedničke države, a zatim nakon osamostaljenja u Hrvatskoj. U raspravama su izloženi mnogi argumenti za određena rješenja. Cijelo vrijeme postoji i strah od promjena koji često ima snažniji učinak od racionalnih argumenata. No, nema sumnje da bi trebalo temeljito sustavno i argumentirano razmotriti organizacijska pitanja, pri čemu, dakako, svaka vlast ima pravo vrednovati i političke komponente kao kriterij opredjeljenja. Njih se, međutim, može primijeniti tek nakon što su pouzdano razjašnjeni stvarni momenti. Brojne rasprave uglavnom izražavaju iracionalno, intuitivno opredjeljenje za jedno od triju stajališta. Bilo bi poželjno da postoje odgovarajuća istraživanja, ali njih, nažalost, nema.

Prvo je stajalište da o svim žalbama protiv presuda prvostupanijskih (županijskih i općinskih) sudova odlučuje novo tijelo: Visoki kazneni sud. Visoki kazneni sud imao bi sjedište u Zagrebu i četiri odjela: Osijek (4 suca), Rijeka (4 suca), Split (5 ili 6 sudaca), Zagreb (7 ili 8 sudaca, s predsjednikom). Rješavao bi o svim žalbama protiv prvostupanijskih presuda i time stvarno ujednačavao praksu, što u sadašnjim uvjetima disperzije drugostupanijske nadležnosti u brojnim županijskim sudovima izostaje. Taj bi sud bio bitno učinkovitiji jer radi samo jednu vrstu poslova. Uz to bio bi otporniji na vanjske utjecaje i time značajno djelovao antikorupcijski. Visoki kazneni sud znatno bi štedio sredstva jer ne bi imao više od 20-30 sudaca, što je mnogo manje od sadašnjeg ukupnog broja drugostupanijskih sudaca u županijskim sudovima. Troškovi njegova osnivanja bili bi minimalni, jer bi suci većinom ostali u mjestima rada. U sadašnjim uvjetima povećanje broja sudaca Vrhovnog suda u pravilu prate znatni troškovi, a poteškoće nekad dovode do toga da se taj sud ne može ni popuniti tako da u njemu budu doista najkvalitetniji suci i posebno da su zastupljena sva područja države. Vrhovni sud postao bi istinski djelotvorno najviše tijelo sudbene vlasti, proširio bi nadležnost u području izvanrednih pravnih lijekova, mogao obavljati zadaće koje u postojećim prilikama objektivno ne može ostvariti. Početak djelovanja Visokog kaznenog suda trebao bi uslijediti istovremeno s početkom cjelovite primjene Prijedloga.

Drugo je stajalište da se pri Vrhovnom sudu posebno ustanovi žalbeni kazneni odjel (koji su neki zagovornici te ideje pogrešno nazivali apelacijskim odjelom, budući da apel ili priziv uopće nije predviđen kao vrsta pravnog lijeka u Hrvatskoj). Taj žalbeni odjel imao bi nadležnost kao prije opisani Visoki žalbeni sud, dok bi o izvanrednim pravnim lijekovima odlučivao odjel Vrhovnog suda za izvanredne pravne lijekove i ujednačavanje sudske prakse (s mogućim drukčijim nazivom). I ta alternativa, načelno, omogućuje da se unaprijedi situacija ujednačavanja sudske prakse i postigne cilj da najviše sudske tijelo ostvaruje svoje ustavne i zakonske zadaće u punini njihova sadržaja. No, prema nekima, njezin je očigledni nedostatak da umjesto jedinstvene strukture Vrhovnog suda uvodi složeno mješovito tijelo instancijskog odlučivanja i funkcija vrhovnog tijela sudbene vlasti (to je situacija koja postoji i prema aktualnom uređenju).

5. Prijedlog uređuje posebne (neprave kaznene) postupke na polazištima ZKP-a, a sadržava i prijelazne i završne odredbe. Postupak za naknadu štete i rehabilitaciju nije uređen Prijedlogom. Tu materiju imao bi urediti poseban zakon.

VII. PREGLED NAJVAŽNIJIH ODREDABA PRIJEDLOGA ZAKONA O KAZNENOM POSTUPKU

1. Opće odredbe

1.1. Glava I. uređuje uvodne odredbe.¹²⁰ Te su odredbe većim dijelom sukladne odredbama istoimene glave ZKP. U članku 1. nov je stavak 2., koji za ograničenje prava i sloboda u kaznenom postupku postavlja uvjet zakonitosti¹²¹ i razmjernosti.¹²² Načelo razmjernosti prema praksi Europskog suda, ali i izvan toga, općeprihvaćen je međunarodni standard koji vrijedi za zahvate u prava i slobode osobe posebno u kaznenom postupku, a koji zahtijeva da svaka mjera zahvata u prava i slobode mora biti razmjerna cilju. To je načelo istaknuto već u članku 1. stavku 2. Nastojalo ga se dosljedno provesti pri uređenju zahvata u temeljna prava, posebno mjera kojima se ograničava sloboda, kao npr. u području primjene mjera osiguranja prisutnosti i drugih mjera opreza,¹²³ dokaznih radnji koje uključuju zahvat u osobna prava, itd.¹²⁴

Treće je stajalište da se stvarna nadležnost uredi prema postojećem modelu županijskog i Vrhovnog kao drugostupanjskih sudova – bez četvrtog sudskog tijela. Međutim, postoji bojazan da je takvo uređenje stvarne nadležnosti ozbiljan čimbenik nezadovoljavajućeg stanja ne samo trajanja kaznenih postupaka nego i jedinstva sudske prakse, kao bitne komponente kakvoće zaštite ljudskih prava, a time i vladavine prava. Valja upozoriti da složenu strukturu vrhovnog suda predviđaju neke tranzicijske zemlje (npr. Vrhovni sud Bosne i Hercegovine).

¹²⁰ Članci 1.-18.

¹²¹ To uređuje i članak 2. *CPP CH*.

¹²² Zakonitost i razmjernost propisuje članak 5. austrijskog *StPO*. V. i vrlo slične odredbe članaka 99. stavka 4., 102. stavka 1., 103. stavka 1., 105. stavka 2., 127. stavka 7. i dr. njemačkog *StPO*. O zahtjevima primjerenosti (*adeguatezza*), razmjernosti (*proporzionalità*) i stupnjevanja (*gradualità*), izlaže iscrpno Spangher, *Appunti sul nuovo processo penale*, 2nda ed., Gorizia, 1992., 183. Načelna odredba članka 1. razrađena je u više posebnih odredaba, posebno u okviru mjera osiguranja prisutnosti.

¹²³ Članak 122. stavak 2., 125. stavak 1. točka 2. i dr.

¹²⁴ Pri sastavljanju teksta Prijedloga posebno su uzete u obzir odluke *ECHR* značajne za koncepciju prava na pošteno suđenje u predmetima: *Golder v. United Kingdom*, *Engel v. the Netherlands*, *König v. Germany*, *Airey v. Ireland*, *Deweert v. Belgium*, *Artico v. Italy*, *Can v. Austria*, *Colozza v. Italy*, *Barbera v. Spain*, *Quaranta v. Switzerland*, *Croissant v. Germany*, *Allenet de Ribemont v. France*, *Benham v. United Kingdom*, *Kreuz v. Poland*. V. Pavišić, *KPVE*, 82-112. V. još *Amnesty International Fair Trials Manual*, 1998.

Stavak 3. općenito upućuje na radnje otkrivanja kaznenih djela. Radnje otkrivanja kaznenog djela i počinitelja izvan su predmeta uređenja kaznenog postupka. Detaljno će ih urediti odgovarajuće zakonodavstvo.¹²⁵

Za uvodne odredbe Prijedloga značajne su preporuke koje se odnose na cjelinu kaznenog postupka, položaj subjekata, posebno suda, i upravljanje kaznenim postupkom. Tu se važnošću ističu tri preporuke.

Preporuka R(87)18 (o pojednostavljenju kaznenog pravosuđa) polazi od nekoliko bitnih okolnosti kao što su sporost pravosuđa koju, uz drugo, uvjetuju nedostatna sredstva, način njihova korištenja i neodgovarajuće određenje prioriteta u vođenju kriminalne politike. U toj se preporuci ističe da je nužno bolje odrediti prioritete kriminalne politike, što u postupovnom području znači: (1) prikladno predviđanje načela oportuniteta kaznenog progona, (2) odgovarajuće postupanje u predmetima lakih kaznenih djela, (3) sumarno postupanje, zatim (4) odustajanje od progona i konačno (5) pojednostavljenje redovitog postupka.¹²⁶

Smjernice sadržane u označenoj preporuci nastojalo se kritički razmotriti i prilagoditi strukturi hrvatskog kaznenog postupka. To se osobito odnosi na: a) proširenje područja primjene skraćenog kao pojednostavljenog postupka, b) nove odredbe o oportunitetu kaznenog progona, c) nov položaj žrtve, d) znatno proširenje područja izravnog optuživanja odnosno smanjenja broja predmeta u kojima je istraga obvezatna,¹²⁷ e) proširenje mogućnosti sporazumijevanja priznanjem krivnje (*guilty plea*), uz prethodno kontradiktorno raspravljanje,¹²⁸ i f) znatno pojednostavljenje postupka objavljivanja presude, itd.¹²⁹

Preporuka R(94)12 (o nezavisnosti, učinkovitosti i ulozi sudaca), posebno uređuje opća načela o nezavisnosti sudaca (načelo I), autoritetu sudaca

¹²⁵ Tu se zapravo radi o policijskom zakonodavstvu, pri čemu u poredbenom smislu pojam policije ima generično značenje, a to znači da obuhvaća "... *le autorità aventi come unica vocazione, in relazione al processo penale, la ricerca dei reati*". Pojmom policije obuhvaćena je jedinstvena služba tipična za neke zemlje (Njemačka, Engleska) ili različite službe svojstvene drugim zemljama (Italija). Usp. o europskoj kontinentalnoj i engleskoj koncepciji uređenja policije u: *Procedure*, 418-430. Vrlo značajne policijske radnje otkrivanja kaznenog djela i počinitelja te druge radnje koje imaju bitnu važnost za kazneni postupak, ali koje nisu radnje kaznenog postupka valja, urediti posebnim zakonom. Tako je to pitanje uređeno i u inozemnim izvorima. V. Fuchs-Funk-Szymanski, *SicherheitspolizeiGesetz*, Wien, 1993.; Büchler, *Organisation der Strafverfolgungsorgane (Polizei und Staatsanwaltschaft) in der Bundesrepublik Deutschland*; Köck – Zeiner, *Organisation der Strafverfolgungsorgane in Österreich*; Thomann, *Organisation der Strafverfolgungsorgane in der Schweiz*, svi u: Kubel/Störzer/Timm (Hrsg.) *Kriminalistik*, Stuttgart – München – Hannover – Berlin – Weimar, Band I, 1992., 19-50, 51-62 i 63-80.

¹²⁶ V. Singer-Zadnik-Kovčó, *Odluke tijela kaznenog postupka*, HLJKPP, 2/2004., 637-682.

¹²⁷ V. III. 1.-3. navedene preporuke.

¹²⁸ V. III. 6. navedene preporuke.

¹²⁹ O tome se više govori na odgovarajućim mjestima u daljnjem tekstu.

(načelo II), primjerenim uvjetima rada (načelo III), udruživanju (načelo IV), odgovornosti sudaca (načelo IV), neurednom obnašanju dužnosti i stegovnoj odgovornosti (načelo VI).

Prijedlog je, u skladu s tom preporukom, značajno utjecao na položaj i postupanje kaznenog suca. Više nema istražnog suca kojeg je neutralnost u sukobu bila upitna. Umjesto istražnog suca, djeluje sudac istrage koji isključivo obavlja zadaće odlučivanja o pravima i slobodama, nadzire zakonitost u provođenju postupovnih radnji te u Prijedlogom predviđenim situacijama odlučuje o tijeku kaznenog postupka, a samo iznimno u posebno predviđenim slučajevima provodi određene postupovne radnje. Međutim, za razliku od istražnog suca, nikad ne istražuje *motu proprio*, štoviše on, u pravilu, uopće ne istražuje, odnosno ne prikuplja podatke.

Preporuka R(95)12 (o upravljanju kaznenim pravosuđem) polazi od problema tendencije preopterećivanja europskog kaznenog pravosuđa, koje na svoj način čini složenijim postizanje ciljeva djelotvornosti i učinkovitosti kaznenih postupaka, te posebno upućuje na okončanje predmeta prije ("izbjegavanjem") rasprave. U toj se preporuci predlaže ujednačavanje i približavanje načela, strategija i tehničke provedbe uređenja europskih zakonodavstava, upravljanje ljudskim resursima i informacijama, a u njezinom Prilogu preporučuje se niz konkretnih mjera nadzora i upravljanja pravosuđem.¹³⁰

Članak 2. uređuje akuzatornost kao temeljno načelo kaznenog postupka.¹³¹ Vodi se posebno računa da prethodni postupak više ne vodi sud, nego državni odvjetnik. Novo uređenje zahtijeva precizno određenje početka kaznenog pro-

¹³⁰ Te mjere razrađene su u osnovnim sadržajima a odnose se na: utvrđivanje ciljeva, monitoring radi odabira najprikladnijeg pristupa rješavanju problema, upravljanje infrastrukturom, ljudskim kapacitetima, informacijama i komunikacijama. Prijedlog predviđa više rješenja koja slijede Preporuku. Na njih će se upozoriti na odgovarajućim mjestima.

¹³¹ Akuzatornost je pojam koji ima različit sadržaj i opseg. Uobičajeno se shvaća u užem smislu odvajanja funkcije suđenja od funkcije progona (*nemo iudex sine actore* – akuzatorno ili optužno načelo - *Anklageprinzip*) ili u tradicionalnom širem smislu razdvajanja triju postupovnih funkcija: suđenja, optuživanja i obrane. No, to nužno ne mora biti uvjetovano jedno s drugim. (Pfeifer, *Strafprozessordnung. Kommentar*, 4. Aufl. München, 2002., 2; Kühne, *Strafprozessrecht*, op. cit., 133 i 134.) Također se akuzatornost shvaća kao suprotnost inkvizitornom načelu (*ne eat iudex ex officio*). Kazneni progon načelno se može poduzimati na četiri načina. To je progon koji poduzima: 1. žrtva, 2. (bilo koji) građanin, 3. sud i 4. posebno državno tijelo (državni odvjetnik). Načelo akuzatornosti propisano je u europskim nacionalnim izvorima prava. V. npr. članak 9. stavak 1. *CPP CH* (usp. izvore literature navedene u: *Rapporto*, 35, bilj. 37) i članak 2. stavak 1. austrijskog *StPO*. Akuzatornost predmnijeva duboku promjenu pravne kulture i tradicionalnih shvaćanja. Način na koji je razrađena u Prijedlogu nalaže da se prije svega državni odvjetnici i odvjetnici osposobe u području kriminalističkog istraživanja, ali posebno u vještini usmenog zastupanja optužbe na glavnoj raspravi koja uključuje niz, za sadašnje državne odvjetnike i odvjetnike, novih znanja i vještina.

gona i početka kaznenog postupka koje je do sada bilo predmet doktrinarnog tumačenja i shvaćanja prakse.¹³²

Prijedlog razlikuje početak kaznenog progona i početak kaznenog postupka, što je vrlo važno za prava osumnjičenika i okrivljenika.¹³³ Početak kaznenog progona uređuje članak 2. stavak 5. Kazneni progon može početi na dva načina: a) upisom kaznene prijave u upisnik kaznenih prijava ili b) svakom radnjom ili mjerom ograničenja osobnih prava i sloboda koju poduzima nadležno tijelo. U opisanom smislu početak kaznenog progona vezan je uz upis kaznene prijave u odgovarajući upisnik odnosno uz (materijalni, supstancijalni) kriterij "bitnog učinka" na pravni položaj osobe utemeljen na praksi Europskog suda, bez obzira na to je li kaznena prijava unesena u upisnik ili nije.¹³⁴

Prema izloženom, Prijedlog uzima kao kriterij određenja postojanja kaznenog progona upis u odgovarajući upisnik ili stvarno djelovanje radnje ili mjere na prava i slobode osobe. Tim pojmom obuhvaćene su radnje državnog odvjetnika poduzete s ciljem razjašnjenja pitanja o postojanju uvjeta započinjanja kaznenog postupka ili odbacivanja kaznene prijave. To je prvi smisao kaznenog progona. Kazneni se progon prema cilju razlikuje od radnji otkrivanja kaznenog djela i počinitelja. Otkrivanje kaznenog djela i počinitelja ima drugi cilj: razjašnjenje okolnosti vjerojatne pojave kaznenog djela.¹³⁵

Drugi smisao kazneni progon ima kao funkcija optuživanja, u kaznenom postupku. U tom drugom smislu kazneni progon traje do okončanja kaznenog postupka (članak 2. stavak 5. zadnja rečenica). Za razliku od kaznenog progona, kazneni postupak počinje odlukom suda. Početak kaznenog postupka posebno je propisan u Prijedlogu.¹³⁶

Presumpcija okrivljenikove nedužnosti u članku 3. tek je neznatno redakcijski izmijenjena odredba članka 3. ZKP. To vrijedi i za pravilo *in dubio pro reo*, koje uređuje stavak 2. istoga članka.¹³⁷

¹³² V. literaturu o tome navedenu u: Pavišić, *Komentar Zakona o kaznenom postupku*, 5. izd., Rijeka, 2005., 9.

¹³³ Kazneni progon (*persecuimento penale*), predviđa i *CPP CH*.

¹³⁴ *Where the situation of the suspect has been substantially affected* - usp. odluke u predmetima *Eckle v. Germany*, *Foti v. Italy*, *Lauko v. Slovakia*. V. Pavišić, *KPVE*, 87.

¹³⁵ Razlikovanje na koje upućuje kriminalistika. Kazneni progon su radnje koje već ulaze u silogističku, a otkrivanje kaznenog djela i počinitelja još je heuristička kriminalistika. V. поближе Pavišić – Modly – Veić, *Kriminalistika*, 3. izd., Zagreb, 2006., 46.

¹³⁶ V. članak 17.

¹³⁷ Grubiša, *Činjenično stanje u krivičnom postupku*, 2. izdanje, Zagreb, 1980., 17-30. Usp. *La présomption d'innocence et la médiatisation de la justice: une cohabitation précaire*, *Revue de droit pénal et de la criminologie*, 1/2005., 33-85. V. članak 10. stavak 3. *CPP CH*, članak 8. austrijskog *StPO*. Presumpciju nedužnosti predviđa članak 28. Ustava. *CPP* nema posebne odredbe o toj presumpciji koju predviđa članak 27. talijanskog Ustava.

Članak 4. vrlo je važna, složena odredba koja sadržava načelna pravila ključna za utvrđivanje činjenica u kaznenom postupku. U stavku 1. izražava načelo jednakosti sredstava (ili oružja), stranaka i branitelja u postupku dokazivanja činjenica na raspravi pred sudom.¹³⁸ Načelo jednakosti sredstava, u punini sadržaja, bitno je vezano uz raspravu, središnji stadij u kojemu se utvrđuju činjenice na temelju kojih se donosi sudska odluka. Novom odredbom to je izričito propisano.

Stavak 2. članka 4. uređuje dužnost suda i državnih tijela koja sudjeluju u kaznenom postupku da s jednakom pažnjom ispituju i utvrđuju činjenice koje terete okrivljenika i koje mu idu u korist. To je odredba koja se općenito odnosi na pristup činjenicama u kaznenom postupku. Taj propis zahtijeva standard jednake pažnje objema vrstama činjenica.

U stavku 3. istog članka propisuje se dužnost državnog odvjetništva, istražitelja i policije da neovisno i nepristrano razjašnjavaju sumnju o kaznenom djelu za koje se kazneni progon provodi po službenoj dužnosti. Važnost je te odredbe ne samo da je proširena na postupanje tijekom otkrivanja kaznenog djela i počinitelja, nego je važna s obzirom na strukturu novih odnosa tijekom kaznenog progona i kaznenog postupka u cjelini.¹³⁹

Načelna odredba o materijalnoj i formalnoj obrani u članku 5. uređena je kao i u članku 5. ZKP.¹⁴⁰ Ta odredba usmjerena je ostvarenju načela dobre obrane u kaznenom postupku. U drugim se odredbama to načelno stajalište nastojalo detaljno razraditi. S tim u svezi valja posebno upozoriti na katalog prava okrivljenika u članku 64., o kojemu se govori u osvrtu na taj članak, te na mnoge odredbe o branitelju.

Članak 6. nova je odredba. U sadašnjem ZKP isti je sadržaj u članku 265. koji zabranjuje određena postupanja kojima se utječe na volju pri davanju iskaza. Polazište odredbe navedenog članka je zabrana sadržana u članku 3. Europske konvencije. Slična se odredba predviđa u Europskoj konvenciji protiv torture, Konvenciji UN protiv mučenja i drugih okrutnih, ponižavajućih postupanja ili kažnjavanja te u drugim međunarodnim izvorima. Ona svojom važnošću svakako ima načelno značenje.¹⁴¹ S obzirom na važnost predmeta uređenja, tom je članku mjesto u uvodnim odredbama.¹⁴²

¹³⁸ *Egalité des armes, equality of arms, parità delle armi, Waffengleichheit*. Izričitu odredbu o jednakosti sredstava sadržava i članak 14. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine prema članku 5. Zakona o izmjenama i dopunama tog zakona (Službeni glasnik BiH, 58/2008.).

¹³⁹ Takvu odredbu predviđaju članak 6. stavak 2. *CPP CH* i članak 3. stavak 2. austrijskog *StPO*.

¹⁴⁰ Grubiša, *Formalna obrana i njezina stvarnost prema pozitivnom pravu, teoriji i sudskoj praksi*, *Odvjetnik*, 1-2/1983.; Matijević, *Nove zadaće i stare zadaće branitelja u kaznenom postupku*, *HLJKPP*, 2/2002.

¹⁴¹ U načelne odredbe uvršten je i članak 3. *CPP CH* (*Rispetto della dignità umana e correttezza*).

¹⁴² Zabrana nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja iz članka 3. Konvencije bila je razmatrana u više predmeta pokrenutih u najnovije vrijeme protiv Hrvatske pred ESLJP

Posebnu važnost ima članak 7. koji propisuje katalog prava osobe protiv koje su poduzete mjere ograničenja osobne slobode ili druge prisilne mjere. Između ostalog istaknuto je i njezino pravo da bude saslušana pred sudom.¹⁴³ Ta odredba usklađena je sa zahtjevima koje postavlja članak 5. Europske konvencije te članci 1. i 2. Protokola 4 uz tu konvenciju, članak 9. stavci 1. i 2. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima¹⁴⁴ i članak 24. stavak 2. Ustava.¹⁴⁵ Pri sastavljanju teksta članka 7. imalo se također u vidu preporuke R(75)11 (o kriterijima za suđenje u odsutnosti okrivljenika),¹⁴⁶ R(80)11 (o lišenju slobode prije suđenja)¹⁴⁷ i R(82)17 (o postupanju prema opasnim pritvorenima),¹⁴⁸ osobito s obzirom na cjelinu jamstava poznatu u međunarodnim odnosima kao *habeas corpus ad subjiciendum* ili *amparo* koja je općeprihvaćen međunarodni standard.

Ključno je da o lišenju slobode u najkraćem roku odlučuje sud (članak 5. 4. Europske konvencije). Prijedlog u načelnoj odredbi članka 7. propisuje prava koja moraju biti zajamčena osobi protiv koje su poduzete mjere ograničenja osobne slobode ili druge prisilne mjere.¹⁴⁹ Uvjete i postupak primjene tih mjera Prijedlog uređuje detaljno u odredbama glave IX. te u drugim odredbama. Prijedlog uvodi novo pravo državnog odvjetnika da odredi pritvor do 48 sati, ali protiv te odluke osumnjičenik se može žaliti sucu istrage. Prijedlog je time osigurao da o svakom lišenju slobode odlučuje sud.¹⁵⁰

Odredbe o uporabi jezika u članku su 8. Konceptcija potječe iz ZKP-a, a sadržajno je na razini prava koja su predviđena u članku 14. stavku 3. Pakta, članku 6. stavku 3. točkama a) i e) Europske konvencije, odredbama Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u RH¹⁵¹ te Prijedloga o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u RH.¹⁵²

(Benzan, presuda od 8.11.2002., zahtjev 62912/00; Cenbauer, presuda od 9.3.2006., zahtjev 73786/01; Novak, presuda od 12.6.2007., zahtjev 88883/04; Pilčić presuda od 17.1.2008., zahtjev 31138/06; Šečić, presuda od 31.5.2007., zahtjev 40116/02; Štitić, presuda od 8.11.2007., zahtjev 29660/03; Testa, presuda od 12.7.2007., zahtjev 20877/04).

¹⁴³ Komponenta u Njemačkoj poznata kao *Rechtliches Gehör* (članak 103. stavak 1. njemačkog *Grundgesetzes*), bitna je ne samo za predmetnu situaciju nego i za cjelinu okrivljenikova prava. V. Kühne, *op. cit.*, 111-114; Roxin, *op. cit.*, 117.

¹⁴⁴ Narodne novine – Međunarodni ugovori 12/1993, 77/1995, 11/1995. Dalje u tekstu: Pakt.

¹⁴⁵ V. *Suspects in Europe* (Cape, Hodgson, Prakken, Spronken, eds.), Antwerpen-Oxford, 2007., 20.

¹⁴⁶ Suđenje u odsutnosti uređuju članci 366. i 367. *CPP CH*.

¹⁴⁷ *La détention provisoire*.

¹⁴⁸ *Dangerous prisoners*.

¹⁴⁹ V. *Procedural Safeguards for Suspects and defendants in Criminal Proceedings throughout the European Union*, COM(2003)75f. Usp. Pavišić, *KPVE*, 23 i 24, bilj. 31.

¹⁵⁰ To je standardni uvjet (*habeas corpus*). V. *Suspects in Europe*, 267-280.

¹⁵¹ Narodne novine, 105/2000, 36/2001.

¹⁵² Narodne novine, 51/2000, 56/2001.

Načelna odredba o slobodnoj ocjeni dokaza (članak 9.)¹⁵³ preuzeta je iz članka 9. stavka 1. ZKP. Takva je odredba propisana i u inozemnim zakonima.¹⁵⁴ U stavku 2. nova je odredba kojom se obvezuje sud i drugo tijelo da izloži razloge odluke koju je donijelo. Taj je zahtjev nov međunarodni standard koji je izražen u stajalištima navedenim u brojnim presudama Europskog suda,¹⁵⁵ ali i u inozemnim zakonima.

Zabrana uporabe nezakonito pribavljenih dokaza (članak 10.) uređena je drukčije od članka 9. ZKP.¹⁵⁶ Odredbe članka 10. stavaka 1. i 2., osim u redakcijskom smislu, sadržajno su istovjetne uređenju članka 9. ZKP. Međutim, nova je odredba stavka 3. Njzino postojanje u predloženom opsegu i sadržaju nameće ozbiljne dvojbe.

Naime, uređenje nezakonitih dokaza polazi od članka 29. stavka 4. Ustava koji zabranjuje uporabu dokaza pribavljenih na nezakonit način.¹⁵⁷ Ta je ustavna zabrana potpuna (odnosi se na sve nezakonito pribavljene dokaze) i apsolutna. Zabrana je usmjerena isključenju uporabe nezakonito pribavljenih dokaza iz kaznenog postupka. To je značajno jer zabrana nije usmjerena nekom drugom cilju, kao npr. sprječavanju zlorabuse vlasti i slično.¹⁵⁸ Suvremeni izvori kaznenog postupka u materiji uređenja zabrane nezakonitih dokaza nisu jedinstveni.¹⁵⁹

¹⁵³ V. članak 14. austrijskog *StPO*.

¹⁵⁴ V. npr. članak 10. stavak 3. *CPP CH* i članak 258. stavak 2. zadnja rečenica austrijskog *StPO*.

¹⁵⁵ *H. v. Belgium* iz 1987., *Garcia Ruiz v. Spain* iz 1999., *Helle v. Finland* iz 1997. i dr.

¹⁵⁶ Prijedlog izričito propisuje zabranu uporabe određenih dokaza npr. u člancima: 249., 261. stavak 6., 297., 299., 333. stavak 2., 335. stavak 8. *CPP* u članku 191. zabranjuje uporabu dokaza koji su prikupljeni kršenjem zakonskih zabrana, na što sud i druga tijela paze po službenoj dužnosti. Za personalne dokaze *CPP CH* u članku 147. u središte stavlja kontradiktornost i zabranjuje uporabu dokaza koji povređuju to načelo (*le prove inutilizabili*). V. još: Krapac, *Opći prikaz nekih propisa ZKP o pravnom režimu nevaljalih dokaza i neformalnih izvora saznanja koje su prikupili organi unutrašnjih poslova*, Naša zakonitost, 7-10/1983. Za ranije razdoblje v. Bayer, *Pravno nevaljali dokazi i posljedice njihove upotrebe kod donošenja sudskih odluka u krivičnom postupku*, Pravni život, 5/1978.

¹⁵⁷ Članak 32. Portugalskog ustava zabranjuje uporabu dokaza pribavljenih nedopuštenim zahvatom u privatni život. Za Ujedinjeno Kraljevstvo v. s. 78/1 *PACE*.

¹⁵⁸ Takva odredba Ustava jasna je i apsolutna. Razlikuje se npr. od odredbe članka 69. Pravila o postupku i dokazima (*The Rules of Procedure and Evidence*) Rimskog statuta Stalnog međunarodnog kaznenog suda (*The Rome Statute of the International Criminal Court*). Taj članak predviđa da Sud ocjenjuje "... *relevance or admissibility of any evidence taking into account the probative value of the evidence and any prejudice that such evidence may cause to a fair trial or to a fair evaluation of the testimony of a witness*". Dalje isti propis predviđa da dokaz pribavljen kršenjem pravila Rimskog statuta ili međunarodno priznatih prava nije dopušten ako povreda navodi na "*substantial doubt on the reliability of the evidence or the admission of the evidence would be antiethical to and would seriously damage the integrity of the proceedings*".

¹⁵⁹ Skupina nezavisnih stručnjaka za ljudska prava iz zemalja Europske Unije (*E.U. Networks of Independent Experts on Fundamental Rights*), analizirala je pravila o nezakonito

Međutim, prema odredbi članka 10. stavka 3., ne smatraju se nezakonitim dokazi ako su pribavljeni povredom Ustavom, zakonom ili međunarodnim pravom zajamčenih prava obrane, prava na dostojanstvo, ugled i čast te prava na nepovredivost osobnog i obiteljskog života: 1. radnjom za koju je prema kaznenom zakonu isključena protupravnost (npr. u nužnoj obrani, krajnjoj nuždi) i 2. u postupku za teške oblike kaznenih djela za koja se provodi redoviti kazneni postupak kod kojih je povreda prava, s obzirom na jakost i narav, bitno manja u odnosu prema težini kaznenog djela.

Što se tiče točke 1. stavka 3. članka 10. opravdanja za bitan prigovor nema. Kod pravilnog tumačenja to vrijedi i za članak 9. ZKP. Isključenje protupravnosti isključuje i protupravnost radnje pribavljanja dokaza. Izričito propisivanje isključuje svaku dvojbu o tome. Tog propisa ne bi ni trebalo biti, ali taj visoki stupanj normiranosti može se ovdje prihvatiti imajući u vidu važnost odredbe.

Prijedlog propisom u točki 2. nastoji zabranu uporabe nezakonito pribavljenih dokaza (1) uskladiti s cjelinom pravnog sustava i, što je bitna novost, (2) korigirati načelom razmjernosti, dakle relativizirati. Pritom se vodi računa o pojavama najtežih kaznenih djela koje nalažu poseban pristup koji se nastoji osigurati novim uređenjem.

Odredba stavka 3. točke 2. Prijedloga, međutim, nije bez ozbiljnih dvojbi. Najprije, postavlja se pitanje njezina sklada s člankom 29. stavkom 4. Ustava. Ustav zabranjuje uporabu nezakonitih dokaza u sudskom postupku.

Prijedlog u stavku 2. točki 2. članka 10. određuje što su nezakonito pribavljeni dokazi. Međutim, u stavku 3. točki 2. uvodi iznimku određujući da se ne smatraju nezakonitim dokazima dokazi koji prema određenju u stavku 2. točki 2. istoga članka, jesu nezakoniti ako postoji posebna okolnost: razmjor povrede i težine kaznenog djela. Na taj se način za počinitelje tih kaznenih djela uspostavlja posve drukčije uređenje dokaza. Uređenje koje zbog tog posebnog sastojka (razmjera) zapravo mijenja ustavnu odredbu.

pribavljenim dokazima u zemljama EU. Rezultati te analize objavljeni su u *Opinion on the status on illegally obtained evidence in criminal procedures in the Member States of the European Union (CFR-CDF, 30 XI 2003)*. U izvješću su analizirane zemlje podijeljene u manju skupinu A (7 zemalja), koja načelno ne isključuje uporabu dokaza pribavljenih kršenjem temeljnih prava, i drugu, veću skupinu zemalja B, koja, upravo suprotno, načelno isključuje uporabu takvih dokaza. U uvodnoj analizi upozorava se na važnost evaluacijskog "balancing process", u kojemu su komponente subjekt (državna vlast ili privatna osoba), narav i težina kršenja prava privatnosti te narav i težina kaznenog djela. ESLJP je u presudi *Van Mechelen et al. v. the Netherlands* iz 1997. te *P.G. and J.H. v. United Kingdom* iz 2003. naveo da nije njegova zadaća ocijeniti valjanost dokaza umjesto domaćeg suda. *Leading cases* ESLJP u tom su pitanju presude u predmetima *Schenk v. Switzerland* iz 1988. i *Khan v. United Kingdom* iz 2000. Presuda u predmetu *Khan v. United Kingdom* upućuje na diferenciranje pojedinih slučajeva uporabe nezakonitog pribavljanja dokaza. Usp. također i presudu ESLJP u predmetu *M.M. v. the Netherlands*. Za ostale rješidbe ESLJP v. Pavišić, *KPVE*, 97-109.

Stavak 3. točka 2. nalaže sudu da *in concreto* (1) u postupku za teške oblike kaznenih djela za koje se provodi redoviti kazneni postupak (2) ocijeni je li zakonit dokaz pribavljen povredom prava, te (3) je li povreda prava, s obzirom na jakost i narav, bitno manja u odnosu prema težini kaznenog djela. Nakana Prijedloga je jasna. Imaju se u vidu teški oblici teških kaznenih djela. No, s tim je u svezi prva primjedba. Prijedlog nije precizno označio o kojim se kaznenim djelima radi. Naime, očito je da se radi o krajnje dvojbenom izuzetku od općeg pravila o zabrani uporabe nezakonitih dokaza. Dosljedno tome, valjalo je eventualno predvidjeti da se radi samo o najtežim kaznenim djelima za koja je propisana kazna dugotrajnog zatvora ili čak o njihovim teškim oblicima.

Nadalje, postavlja se pitanje ocjene odnosa između povrede prava i nezakonite radnje pribavljanja dokaza. Prijedlog u točki 2. stavka 3. spominje povredu triju skupina prava iz stavka 2. točke 2. Time su obuhvaćene prema naravi i težini vrlo različite povrede prava: obrane, dostojanstva, ugleda i časti te nepovredivosti osobnog i obiteljskog života. Povrede tih prava najrazličitiji su postupci kojima se one nanose.

Takvo "izmicanje" ustavnoj zabrani nije prihvatljivo. Možda je najvažnije da u postupcima za najteža kaznena djela treba očekivati i najteže kazne. Načelno je pitanje mogu li se, baš kad je o tim kaznena riječ, praviti takva odstupanja zakonitosti dokaza. Jednako je važno da ta iznimka ima značajne popratne učinke. Ona bitno utječe na mnoge temeljne zabrane glede načina pribavljanja dokaza u Prijedlogu. Iz toga slijedi da i zabrane koje su u Prijedlogu postavljene apsolutno (npr. o pribavljanju iskaza okrivljenika) ta odredba zapravo poništava i omogućuje prodor nezakonitih dokaza u predmetima najtežih kaznenih djela. Time u tom području cijeli postupak gubi značajke jamstvenosti, pa bi, posebno imajući u vidu promjene strukture postupanja u svezi s kaznenim djelom (državnoodvjetnička umjesto dosadašnje sudske istrage), moglo doći do vrlo ozbiljnih pojava kršenja temeljnih prava i krajnje dvojbenih presuda. Samo postojanje te odredbe dovodi u neravnotežan položaj počinitelje kaznenih djela u ključnoj komponenti dokazivanja. Stoga bi bilo nužno iznova razmotriti tu odredbu. Iz nje svakako valja isključiti (1) povrede prava obrane i (2) povrede propisa o zabrani uporabe nezakonitih dokaza koje su izričito propisane u Prijedlogu.

Eventualno, valja razmotriti mogu li se iznimno kao zakoniti dokazi smatrati dokazi pribavljeni povredom prava na dostojanstvo, ugled i čast koja (1) nije propisana kao dokazna zabrana i (2) nije radnja kaznenog djela. Dakle, treba postupiti krajnje restriktivno. Još bi bolje bilo uopće izostaviti odredbu članka 10. stavka 3. točke 2. Kao najmanji zahtjev bez kojega postojeća odredba ne bi smjela postojati jest da to ne može biti jedini dokaz o kaznenom djelu i krivnji na kojemu se temelji presuda.

Članak 11. uređuje vrlo važno načelo suđenja (postupanja) u razumnom roku predviđeno u članku 6. stavku 1. Europske konvencije, članku 14/3.c)

Međunarodnog pakta i članku 25. Ustava. Taj je propis u odnosu prema članku 10. ZKP redakcijski izmijenjen. Načelo suđenja u razumnom roku subjektivni je standard, a ima posebnu važnost za kazneni postupak, pa tako i ESLJP pristupa tom pitanju diferencirano i primjenjuje strože kriterije za prosudbu trajanja suđenja u kaznenim predmetima. Posebno je važno postupanje u predmetima u kojima je okrivljeniku privremeno oduzeta sloboda. Prema članku 11. stavku 2., sud i druga državna tijela u takvim predmetima postupaju osobito žurno.¹⁶⁰

Pravilo *ne bis in idem* (zabrana ponovnog kaznenog progona i suđenja u pravomoćno okončanoj stvari) te zabrana obnove kaznenog postupka protiv osobe koja je pravomoćno oslobođena od optužbe u članku 12. istovjetni su odredbi članka 11. ZKP. To je pravilo sadržano u Protokolu 7 uz Europsku konvenciju te u članku 31. stavku 2. Ustava, kao i članku 14.7. Pakta. Prijedlog se time opredjeljuje za *una via* pristup, što je usklađeno s odlukama Europskog suda.¹⁶¹

Zabrana *reformatio in peius* u Prijedlogu je smještena među načelne odredbe (članak 13.).¹⁶² Međunarodni izvori ljudskih prava, kao ni Ustav, ne predviđaju izričito tu zabranu. Međutim, ona se danas uzima kao neizostavna komponenta vladavine prava.¹⁶³ Zabrana u hrvatskom kaznenom postupku ima jednu iznimku. Ona naime ne važi za postupak nakon prigovora okrivljenika protiv presude kojom se izriče kazneni nalog.¹⁶⁴ Ta iznimka kojom je isključeno važenje spomenute zabrane uređena je slično kao u nekim drugim europskim sustavima.¹⁶⁵

U članku 14. načelna je odredba o naknadi štete osobi koja je neopravdano osuđena za kazneno djelo ili je neosnovano uhićena. Pravo na naknadu štete osobi koja je neopravdano osuđena za kazneno djelo ili je neosnovano uhićena temelji se na članku 3. Protokola 7, uz Europsku konvenciju, člancima 9. stavku 5. i 14. stavku 6. Pakta, a to predviđa i Ustav u članku 25. stavku 4.

¹⁶⁰ Detaljno to uređuju članak 9. austrijskog *StPO* i članak 5. *CPP CH*. ESLJP ispituje: 1. složenost, 2. ponašanje podnositelja zahtjeva, 3. ponašanje državnih tijela i 4. važnost ishoda postupka za podnositelja zahtjeva. Usp. Pavišić, *KPVE*, 95 i 96.

¹⁶¹ V. rješidbe ESLJP u: Pavišić, *KPVE*, 130 i 131, te izvore literature u bilj. 139, na str. 131 iste knjige. Načelo *ne bis in idem* predpisano je u članku 11. *CPP CH*.

¹⁶² Zabrana *reformatio in peius* među načelnim odredbama predviđena je i u članku 17. austrijskog *StPO* (*Verbot der Verschlechterung*). Tu zabranu među odredbama o pravnim lijekovima propisuje članak 331. stavak 1. njemačkog *StPO* (*Das Verschlechterungsverbot*) te članak 597. stavak 3. *CPP* u okviru odredaba o prizivu u korist okrivljenika.

¹⁶³ Primjena prethodnih propisa o toj zabrani izazvala je značajne probleme u praksi. Usp. Vasiljević, *Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ*, 3. izd., Beograd, 1981., 578-588, i tamo navedenu literaturu; Petranović, *Primjena načela zabrane reformatio in peius u ponovnom suđenju*, Hrvatska pravna revija, 7-8, 2005., 203-205. V. i Pavišić, *Komentar*, 479 i 480.

¹⁶⁴ Članak 544. stavak 2.

¹⁶⁵ Npr. članak 411. stavak 4. njemačkog *StPO* i članak 464. stavak 4. *CPP*.

Takva osoba ima pravo na svekoliku rehabilitaciju, pravo na naknadu štete iz sredstava državnog proračuna te druga prava utvrđena zakonom. Prijedlog u članku 572. predviđa da će se rehabilitacija, naknada štete i ostala pitanja s tim u svezi urediti posebnim zakonom, a do tada se primjenjuju odredbe sadašnjih članaka 476.-484.a ZKP.¹⁶⁶

Članak 15. sadržajno je istovjetan članku 13. ZKP.

Izričito uvođenje žrtve među sudionike kaznenog postupka novost je u hrvatskom kaznenom postupku (članak 16.).¹⁶⁷ To izražava načelno drukčiji pristup kaznenom postupku u svezi s položajem žrtve (*qui passus est*). U osnovi je novog pristupa da se kazneni postupak uzima kao mehanizam uspostave narušenih prava pojedinca, a ne samo kao postupak koji je izraz skrbi države da provede pravdu koja je narušena (i pri tome se logično prije svega brine o pravima okrivljenika).

Žrtva je pojmovno određena u članku 202. stavku 10., pri čemu se vodilo računa o međunarodnim izvorima i inozemnom zakonodavstvu, prije svega o pojmovnom određenju žrtve u članku A 1.-3. Deklaracije Ujedinjenih naroda o žrtvama kaznenih djela i zlouporaba vlasti.¹⁶⁸ U svezi s pravima žrtve u

¹⁶⁶ Rehabilitacija nije usmjerena niti jednom cilju za kojim ide kazneni postupak, nego specifičnoj svrsi uspostave ili popravljanja štetnih posljedica pogrešnog postupanja ili odlučivanja u svezi s kaznenim djelom, a posebno nepravilne primjene mjera postupovne prisile ili drugih mjera kojima se ograničavaju prava i slobode. U skladu s takvim stajalištem, izostavljena je glava XXIX. ZKP. Materiju rehabilitacije valja urediti posebnim zakonom, jer se ona u opisanom smislu razlikuje i od posebnih (nepravih) postupaka. Nepravi kazneni postupci idu za djelomičnim ciljem kaznenog postupka koji je određen i za koji je predviđen upravo taj postupak. Rehabilitacija je pravno drugo područje. Neki inozemni postupovni izvori uređuju pitanja naknade štete. Tako npr. članci 429.-436. *CPP CH*. Posebne odredbe o tome u okvirima pravila o reviziji predviđaju članci 639.-647. *CPP*. U Njemačkoj odredbe o rehabilitaciji nisu u *StPO*, nego ih sadržava poseban zakon: *Gesetz über die Entschädigung für Strafverfolgungsmassnahmen (StrEG - BGBl1577/1971 i 3547/2001)*. Postoji i poseban zakon za rehabilitaciju u predmetima s područja bivše DDR za žrtve mjera kaznenog prava suprotnih vladavini prava koje su izrečene u kaznenom postupku prema zakonima bivšeg DDR: *Gesetz über die Rehabilitierung und Entschädigung von Opfern rechtsstaatswidriger Strafverfolgungsmassnahmen im Beitrittsgebiet (Strafrechtliches Rehabilitierungsgesetz – StrRehaG, 29. 10. 1992. (BGBl 2664/1999 i 2904/2007))*.

¹⁶⁷ Članci 43.-46. i dr. Austrijski *StPO* prava žrtve uređuje na temelju jednake kocepције kao i Prijedlog: razdvajajući prava koja ima žrtva od prava koja ostvaruje oštećenik. Ujedno se navodi katalog prava žrtve (članak 66. stavak 1. *StPO*). Prava koja se jamče žrtvi istovjetna su onima u Prijedlogu. Razdvajanje žrtve i oštećenika provedeno je i u *CPP CH*. Taj zakonik definira žrtvu u članku 116. stavku 1., u uskom smislu *qui passus est* (“... il danneggiato che a causa del reato è stato direttamente leso nella sua integrità fisica, sessuale o psichica.”), a njezin pravni položaj (*posizione giuridica*) uređuje u članku 117. Pravni položaj žrtve *CPP CH* razdvaja od oštećenika (članak 115.) i privatnog tužitelja (članak 118.), koji je: “... il danneggiato che dichiara espressamente di partecipare al procedimento penale con un’azione penale o civile.” V. izlaganja uz glavu V.

¹⁶⁸ *The United Nations Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Powers* od 29. XI. 1985. (A/Res./40/34). Prema toj deklaraciji žrtva ima: a) pravo da

kaznenom postupku imalo se u vidu i preporuke R(85)4 (o nasilju u obitelji), R(85)11 (o položaju žrtve u kaznenom pravu i postupku), R(87)21 (o pomoći žrtvama i spječavanju viktimizacije), i R(06)8 (o pomoći žrtvama) te Okvirnu odluku Vijeća Europske Unije od 15. III. 2001. (2001/220/JHA), koja znači istinsku prekretnicu u pristupu pravima žrtve u kaznenom postupku.

Preporuka R(85)11 načelno upućuje da se prema žrtvi postupa s razumijevanjem, konstruktivno i zaštitnički. Ako se o kaznenom progonu odlučuje prema načelu oportuniteta, trebalo bi prethodno zahtijevati izjašnjenje žrtve, a uz to žrtva mora imati mogućnost pobijanja odluke o obustavi kaznenog progona. U Preporuci se postavljaju uvjeti za ispitivanje žrtve tijekom istrage (točka 8.) i rasprave (točka 9.), zaštite privatnog života (točka 15.) i posebne zaštite (točka 16.). Zatim se predviđa informiranje žrtve o njezinim pravima i mogućnostima dobivanja pomoći te o sudjelovanju u postupku u svojstvu oštećenika. Žrtva ima posebno pravo biti obaviještena o okončanju istrage. Preporuka R(87)21 odnosi se na pomoć žrtvama i sprječavanje viktimizacije. Sastavljena je očito pod utjecajem Deklaracije UN.

Opsežna Preporuka R(06)8 uređuje općenito pomoć žrtvama kaznenih djela. Smjernice iz spomenutih međunarodnih izvora razrađene su u novim odredbama o žrtvi. Uz to se vodilo računa o drugim međunarodnim izvorima. Tako se npr. imalo u vidu uređenje u odredbama 85. do 99. Pravila o postupku i dokazima Stalnog međunarodnog kaznenog suda. Detaljnije se o tome govori u objašnjenjima uz glavu V.

Okvirna odluka Vijeća Europske Unije od 15. III. 2001. (2001/220/JHA)¹⁶⁹ u članku 1. određuje temeljne pojmove žrtve, organizacije za potporu, kaznenog postupka, postupka i posredovanja (medijacije). Praktično značenje imaju članci 4.-8. Okvirne odluke, koji razrađuju legislativne zadaće za nacionalna zakonodavstva u odnosu na prava žrtve koja valja osigurati. Prijedlog je te zadaće uredio prije svega u odredbama članaka 43.-46., ali i u drugim odred-

se prema njoj postupa s poštovanjem i uvažavanjem (*the right to be treated with respect and recognition*); b) pravo da bude upoznata s pravom na odgovarajuću potporu (*the right to be referred to adequate support services*); c) pravo dobivati obavijesti o predmetu (*the right to receive information about the progress of the case*); c) pravo sudjelovati u postupku i predlagati donošenje odluke (*the right to be present and give input to the decision-making*); d) pravo na stručnog savjetnika (*the right to counsel*); e) pravo na fizičku zaštitu i zaštitu privatnosti (*the right to protection of physical safety and privacy*); f) pravo na naknadu štete od počinitelja i države (*the right of compensation, from both the offender and the State*). Prvi su tu materiju zakonski uredili Novi Zeland (1963.) i Kalifornija (1965.). U kontinentalnim sustavima prve odredbe uvedene su u Njemačkoj 1976., Luksemburgu 1984., Portugalu 1985. i Švicarskoj 1991. V. izlaganja uz glavu V.

¹⁶⁹ *Council Framework Decision of 15 March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings* (2001/220/JHA) donesena je na inicijativu Portugala, nakon što je Europski parlament prihvatio Rezoluciju *Crime victims in the European Union: reflections on standards and action* 15. VI. 2000.

bama.¹⁷⁰ U tom je smislu uređenju tih pitanja pristupio kao i neki noviji inozemni izvori.¹⁷¹

Na važnost uređenja i praktične primjene pravila koja su usmjerena zaštiti prava žrtve kaznenog djela ESLJP je upozorio u više odluka. Značajno je stajalište ESLJP da članci 2.-4. i 8. Europske konvencije, kao cjelina, nalažu državi obvezu uspostavljanja zaštite prava žrtve inkriminiranjem i uređenjem procesnih pravila. Taj sud smatra da ta obveza slijedi iz članka 1. Europske konvencije.¹⁷²

Načelno, ali i praktično značenje ima odredba članka 17. o započinjanju kaznenog postupka. Razlikuju se, kao što je već rečeno uz članak 2. stavak 5., početak kaznenog progona i početak kaznenog postupka. Članak 17. usklađen je s novom koncepcijom uređenja prethodnog postupka. Za početak kaznenog progona nije pretpostavka načelna odluka suda jer sud i ne vodi istragu. Početak kaznenog postupka uvjetovan je odgovarajućom odlukom suda, osim u članku 17. stavku 1. točki 1. kad je taj podatak uvjetovan odlukom državnog odvjetnika.

1.2. Glava II.¹⁷³ uređuje mjesnu nadležnost, spajanje i razdvajanje postupaka, prenošenje nadležnosti, posljedice nenadležnosti i sukob nadležnosti. Ta su pitanja uređena prema odgovarajućim propisima ZKP. Prijedlog ne uređuje pitanja stvarne nadležnosti.¹⁷⁴

1.3. Glava III. uređuje izuzeće.¹⁷⁵ Odredbe su koncepcijski istovjetne uređenju u sadašnjem ZKP. Imajući u vidu novi ustroj prethodnog postupka, valjalo je provesti odgovarajuće prilagodbe teksta pojedinih članaka.

1.4. Glava IV. sadržava opće odredbe o pravima i dužnostima državnog odvjetnika.¹⁷⁶ Ta su prava uređena u skladu s novim postupovnim položajem

¹⁷⁰ Usp. npr. članak 292. koji uređuje ispitivanje ranjivih svjedoka.

¹⁷¹ Usp. njemački *Opferschutzgesetz* (*OpferSchG*), iz 1986. U toj materiji danas je vrlo važan *Gesetz zur strafverfahrensrechtlichen Verankerung des Täter-Opfer-Ausgleich* iz 1999. Usp. o tome članke 68. stavak 4., 70. stavak 1. a; 74. stavak 4., a posebno 116. i 117. *CPP CH*. Posebni propisi u Italiji su brojni. V. *Legge 20 ottobre 1990, Norme a favore delle vittime del terrorismo e della criminalità organizzata*; *Decreto Legge 31 dicembre 1991, Istituzione del Fondo di sostegno per le vittime di richieste estorsive*. U Kanadi je tijekom posljednjeg desetljeća proteklog stoljeća više država donijelo istoimene izvore: *Victim of Crimes Act*. V. još *Model Victim of Crime Act*, *American Bar Association. Home Office* objavio je 1991. *Victim Charter* koja je upućena sucima kao poziv da uvažavaju položaj žrtve. Usp. Bonfils, *La participation de la victime au procès pénal une action innommée*, u: *Le droit pénal à l'aube du troisième millénaire*, 179-192.

¹⁷² Usp. odluku u predmetu *Loizidou v. Turkey* iz 1996. Od novijih odluka značajna je ona u predmetu *Perez v. France* od 12. II. 2004.

¹⁷³ Članci 19.-31.

¹⁷⁴ V. izlaganje uz bilj. 118.

¹⁷⁵ Članci 32.-37.

¹⁷⁶ Članci 38. - 42. Usp. Ljubanović, *Državno odvjetništvo – pitanja položaja i zadataka po novom ZKP-u s posebnim naglaskom na iskustva prakse*, HLJKPP, 2, 2000., 683-716; Krstulović, *Uloga državnog odvjetnika u suvremenom prethodnom postupku*, HLJKPP, 2/2004.

državnog odvjetnika (Načela I. 4. a) 1., 3.3. i dr.). Promjene položaja, prava i dužnosti državnog odvjetnika u kaznenom postupku jedna su od ključnih novosti Prijedloga. No, odredbe Prijedloga tek su polazna osnova koja nalaže uređenje mnogobrojnih pitanja drugim propisima.

Državni odvjetnik prema Prijedlogu vodi istragu.¹⁷⁷ Takav položaj državni odvjetnik ima u pretežnom broju aktualnih europskih sustava.¹⁷⁸ Judicijalizirana istraga koju vodi istražni sudac zadržana je u svega nekoliko zemalja, a u nekima od njih samo za određena kaznena djela.¹⁷⁹ Novije reforme kaznenog

¹⁷⁷ Članak 38. stavak 2. točke 3. i 4.

¹⁷⁸ Usp. Pradel, *op. cit.*, 372-380; Muhm – Caselli, *loc. cit.*; Clément, *Les métamorphoses du ministère public en matière pénale*, Di Marino, *La redistribution des rôles dans la phase préparatoire du procès pénal*, oba u: *Le droit pénal à l'aube du troisième millénaire*, 271-290 i 317-334. Posebno to izričito određuje članak 61. stavak 1.a) *CPP CH* te članak 101. i osobito 102. austrijskog *StPO*. Odnos državnog odvjetnika i policije vrlo je složeno pitanje, koje zapravo nije potpuno riješeno ni u jednom sustavu. Nema dvojbe o tome da načelno i na normativnoj razini u svim sustavima postoji primat prava državnog odvjetnika, kao tijela koje upravlja postupanjem, pred policijom. Iznimka je u tom smislu Engleska u kojoj se taj načelni pristup uvodi uz teškoće i vrlo polagano (*Procedure*, 417). Stvarne odnose državnog odvjetnika i policije valja promatrati ne samo sa stajališta organizacijskih propisa nego posebno u perspektivi pojedinih faza postupanja. Tako je npr. vrlo značajna dužnost policije da izvještava državnog odvjetnika o kaznenom djelu *sur le champ (ohne Verzug, senza ritardo)*, zatim da postupi prema njegovim nalogima tijekom istraživanja, a važno je i je li državni odvjetnik samostalan u odlučivanju o okončanju istrage. Posebno je značajna okolnost da policija pripada izvršnoj vlasti, pa pri uređenju u posebnom zakonu valja i o tome voditi računa. *CPP CH (Rapporto)*, 39), kao i Prijedlog, polazi od toga da prethodni postupak vodi državni odvjetnik. U članku 15. stavku 2. *CPP CH* određuje da policija u prikupljanju podataka o kaznenom djelu "...*sotostà alla vigilanza e alle istruzioni del pubblico ministero*". Provedba te odredbe prepuštena je kantonima, pri čemu se ističe prikladnost rješenja inkorporiranja sudske policije u ured državnog odvjetnika prema modelu kantona Basel – Grad (odnosno prema modelu koji godinama postoji npr. u Italiji). Članak 161. njemačkog *StPO* također predviđa da državni odvjetnik vodi istraživanje i u tom smislu nalaže policiji poduzimanje radnji, ali je stvarnost u toj zemlji dovela do vrlo velike samostalnosti policije u istraživanju kaznenog djela.

¹⁷⁹ Sudska istraga tipični je sastojak inkvizitornog postupka. U novije europsko kontinentalno pravo uvedena je prema francuskom *Code d'instruction criminelle (CIC)*, iz 1808. Danas je taj model očuvan u svega nekoliko zemalja (Belgija, Nizozemska, Luksemburg i djelomično Francuska), u kojima je kazneni postupak (još) uređen prema modelu tog zakonika. Valja imati u vidu da taj model nikada nije bio prihvaćen u skandinavskim zemljama i dakako u zemljama *common law* tradicije. Neke zemlje, poput Francuske, sudsku istragu predviđaju samo za određena kaznena djela, a u pravilu uz nju predviđaju i druga tijela s istražnim ovlastima. Judicijaliziranu istragu napustile su Njemačka (1975.), Italija (1988./1989.), a isto to kasnije su učinile Austrija (2004./2008.) i Švicarska (2007./2010.), pri čemu su oznake godina ovisne o tome uzima li se u obzir donošenje zakona ili njegovo stupanje na snagu. Valja imati na umu da je tijekom rada na *CPP CH* to bilo vrlo značajno pitanje. Analiza sustava kaznenog progona (tj. preliminarnog istraživanja) tijekom priprema dovela je do stvaranja četiriju koncepcija uređenja, dviju s istražnim sucem (*giudice istruttore I i II*) i dviju s državnim odvjetnikom (javnim tužiteljem - *procuratore pubblico I i II*). Konačno, u skladu sa stajalištem u Projektu

postupka općenito su obilježene nastojanjem da se razdvoji funkcija istraživanja i odlučivanja u prethodnom postupku, pa se prva povjerava državnom odvjetniku (i drugim tijelima koja mu pomažu, prije svega policiji), a drugu, kad je riječ o zahvatima u prava i slobode, obavlja sud. Taj pristup slijedi Prijedlog. Prijedlozi doneseni nakon 1990. godine vođenje prethodnog postupka do odlučivanja o optužnom aktu povjeravaju državnom odvjetniku.¹⁸⁰

Na opisani način državni odvjetnik postaje *dominus litis* prethodnog postupka. Zbog toga je iznimno značajno za svaku radnju kojom državni odvjetnik zahvaća u prava i slobode građana uspostaviti jasan i određen nadzor suda, posebno pravo suda da nalaže provedbu tih mjera i da ocjenjuje valjanost radnji poduzetih od državnog odvjetnika.¹⁸¹

Prava i dužnosti državnog odvjetnika uređeni su prema standardima koji su sadržani u brojnim europskim izvorima, prije svega u vrlo opsežnoj Preporuci R(00)19 te u Memorandumu koji je u njezinu prilogu. Za uređenje su posebno važne točke 3., 23., i 24.-36. te preporuke u kojoj su navedene zadaće državnog odvjetnika koje u skladu s tim uređuje Prijedlog. Valja posebno istaknuti onaj dio sadržaja tog akta koji uređuje odnos državnog odvjetnika sa sudom i policijom (točke 17.-23.) te brojne sadržaje koji aktualiziraju potrebu stručnog osposobljavanja državnih odvjetnika.¹⁸²

Državni odvjetnik preuzima prava i dužnosti prikupljanja dokaza za optužnicu. Takav je položaj državnog odvjetnika, prema prevladavajućem stajalištu u doktrini i kriminalnoj politici, više i bolje usklađen s akuzatornom strukturom kaznenog postupka. Državni odvjetnik prema spomenutoj preporuci nužno ima najmanje dvije funkcije: nadzor nad djelovanjem policije i brigu za zaštitu ljudskih prava. Pri tome valja uvijek imati u vidu ciljeve kaznenog postupka i njegov jamstveni značaj te stranačku strukturu tog postupka.¹⁸³

Odnos državnog odvjetnika i policije kako je uređen Prijedlogom zahtijeva korjenite promjene u pristupu zadaćama od strane državnog odvjetnika i policije. Problemi u tom području postoje i u mnogim razvijenijim zemljama.

De 29 à l'unité, opredijelilo se za prethodni postupak bez istražnih sudaca "*procedura penale senza giudici istruttori*". V. *Rapporto*, 17, bilj. 75. Ostatak sudskog istražnog tijela također je *juez instructor* u Kraljevini Španjolskoj, odnosno *juez de instrucción*, u ranijim sustavima Iberijske Amerike, iz kojih također u novije vrijeme postupno nestaje. V. *Procedure*, 61-63. Rijetki su novi tranzicijski zakoni koji predviđaju istražnog suca (npr. ZKP Srbije iz 2003. - *Transition*, XLIX). Usp. još Giudicelli-Delage, *La figure du juge de l'avant procès: entre symboles et pratiques*, Guinchard, *De l'irresponsabilité des juges d'instructions. Pour combien de temps encore?*, oba u: *Le droit pénal à l'aube du troisième millénaire*, 335-348 i 349-368.

¹⁸⁰ Pradel, *op. cit.*, 379. V. članak 101. austrijskog *StPO*; članak 16. stavak 2. *CPP CH*; članak 161. stavak 1. njemačkog *StPO*. Usp. Fuchs – Maletzky, *Strafrecht*, Wien, 2006., 780.

¹⁸¹ Pradel, *loc. cit.*

¹⁸² O toj akutnoj potrebi govori se u nastavku pod VIII.

¹⁸³ Usp. Kühne, *op. cit.*, 54-57.

Zbog toga se osobito pažljivo mora urediti proces otkrivanja kaznenih djela i počinitelja, tj. detaljna provedba izvida kaznenih djela, što je zadaća posebnog zakona.¹⁸⁴

Prema novom uređenju, okrivljenik ima od početka postupanja u svezi s kaznenim djelom kao protivnu stranku državnog odvjetnika. U tom smislu idu i već spomenute preporuke R(87)11 i R(00)19, sa sadržajem kojih je Prijeglog usklađen. Tako jasno postavljen i uređen stranački odnos u prethodnom postupku novost je u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu.

Uloga suda u prethodnom postupku, u odnosu prema ZKP, bitno je drukčija. Sud u prethodnom postupku (i kasnijim fazama postupka) odlučuje, ali (više) ne istražuje. Više nema istražnog suca kao operativnog sudskog tijela. Sadašnja funkcija sudskog istraživanja u prethodnom postupku prelazi na državnog odvjetnika. Sud, međutim, zadržava i proširuje zadaće odlučivanja o postupovnim radnjama. Time sud od početka do kraja postupka sudi! On postaje jamac zaštite prava i sloboda (*juge des libertés*), neutralni "treći", u sukobu dviju stranaka (Načela I.3.4). Postupovni položaj suda u novom je uređenju dosljedno proveden (prije i) od početka do kraja postupka. Sud prestaje biti "protivnik" okrivljenika, on je neutralan, arbitar u sporu kojega već u toj fazi vode dvije suprotstavljene stranke: državni odvjetnik i okrivljenik. Takav neutralni i (glede dokazne inicijative) pasivni položaj suda vrijedi za cijeli tijek kaznenog postupka. U Prijedlogu više nema odredbe o inkvizicijskoj maksimi (članak 322. stavak 3. ZKP). Dokazna inicijativa, a time i utvrđivanje činjenica, postali su isključivo stranačka zadaća!

Prema sadašnjem ZKP, istražni je sudac poduzimao istražne radnje *motu proprio* (dakako, i na prijedlog stranaka, pri čemu one nisu ni približno izjednačene). (Istražni) sudac je dakle istraživao i prema vlastitoj odluci. Time je okrivljenik bio doveden u situaciju da se u okviru postupovne radnje suprotstavljao prije svega istražnom sucu.¹⁸⁵ Državni je odvjetnik u pravilu (često pasivno) čekao rezultat odluke i radnji suda. U mnogim predmetima svojim se mogućnostima nije koristio ni putem predlaganja konkretnih radnji.

Dakako, takav ustroj postavlja bitno drukčije i složenije zadaće pred državnog odvjetnika, ali i pred okrivljenika i osobito njegova branitelja. Ključno je da državni odvjetnik *ex lege* postaje operativni postupovni subjekt. Od branitelja se očekuje jednako prikladno postupanje usmjereno na konkretne radnje. Oba subjekta, državni odvjetnik i branitelj, imaju postupati na nov

¹⁸⁴ To bi trebao biti Zakon o policijskim ovlastima.

¹⁸⁵ V. izlaganje uz članak 16. U komunikacijskom smislu to apsolutno vrijedi. Državni odvjetnik često i ne sudjeluje u istražnim radnjama, pa ga okrivljenik fizički i ne mora susresti tijekom istrage. Ako (objektivno) kao jedinog protivnika susreće istražnog suca, teško je prihvatiti da tog subjekta doživljava kao neutralnog, trećeg. A najmanji je zahtjev za svako sudsko tijelo da bude takvo.

način. Državni odvjetnik pokreće, usmjerava i vodi istragu. Branitelj okrivljenika poduzima radnje kojima se suprotstavlja stajalištima državnog odvjetnika, zaštićuje prava osumnjičenika zahtijevajući odluke ili radnje suda, prikuplja podatke i prema potrebi predlaže sudske radnje radi osiguranja dokaza.

1.5. Glava V. uređuje prava žrtve, oštećenika i privatnog tužitelja.¹⁸⁶ Prijedlog se razmatranim odredbama svrstava među (još uvijek rijetke) suvremene izvore pravila kaznenog postupka koji žrtvi, neovisno o tome ostvaruje li imovinskopравни zahtjev ili ne, osiguravaju poseban položaj.¹⁸⁷ Time Prijedlog slijedi prije spomenute izvore inozemnog i međunarodnog prava,¹⁸⁸ a posebno praksu Europskog suda o tome da žrtva ima posebna prava stoga što je kaznenim djelom povrijeđeno njezino pravo, a ne (samo) zato što joj je tim djelom nanesena šteta.

Prijedlog predviđa određene dužnosti tijela kaznenog postupka u postupanju prema žrtvi. Najprije stupnjevito (ovisno o vrsti i težini kaznenog djela) uređuje općenito prava žrtve.¹⁸⁹ Pravni položaj žrtve diferenciran je i prema nekim važnim osobnim svojstvima: dijete ili mlađi maloljetnik te žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa.¹⁹⁰

U skladu s međunarodnim izvorima nastojalo se urediti pravo poštovanja privatnosti žrtve kao osobe koja je već proživjela traumu počinjenim kaznenim djelom i spriječiti, ili barem umanjiti, sekundarnu viktimizaciju u postupku, ili dovodenjem u pitanje njezine sigurnosti ili ugrožavanjem drugih prava u kaznenom postupku. Valja imati u vidu da žrtva kaznenog djela uživa prema Prijedlogu i posrednu zaštitu (npr. kao ranjivi ili ugroženi svjedok), ali da su prava nekih žrtava uređena međunarodnim izvorima¹⁹¹ te da će *de lege ferenda* biti uređena posebnim zakonom.

Položaj oštećenika i privatnog tužitelja uređen je s istim pristupom kakav je u sadašnjem ZKP, a to znači da oštećenik ima pravo djelotvornog pristupa kaznenom postupku u odnosu na svoje imovinske zahtjeve i kao osoba koja ima interes da sudjeluje u kaznenom postupku i na strani tužitelja iz drugih motiva (da počinitelj bude kažnjen). Osim toga, u uređenju imovinskopavnog zahtjeva uvedeno je nekoliko novosti o kojima se govori uz glavu XI.

¹⁸⁶ Članci 43.-63. O tomu je, u odnosu prema žrtvi, već bilo riječi uz članak 15. Naslov predmetne glave istovjetan je naslovu 3. glave 3. naslova (članci 115.-126.) *CPP CH*. Za položaj oštećenika u ranijem pravu v. Krapac – Lončarević, *Oštećenik kao tužitelj u krivičnom postupku*, Zagreb, 1985.; Kraus, *Oštećenik u krivičnom postupku*, Jugoslavenska revija za krivično pravo i kriminologiju, 4/1982.

¹⁸⁷ V. izlaganje uz članak 16. Usp. članke 116. i 117. *CPP CH*.

¹⁸⁸ V. bilj. 109 i 110.

¹⁸⁹ U članku 43. Takvo uređenje koncepcijski je istovjetno članku 66. austrijskog *StPO*.

¹⁹⁰ Članci 44. i 45.

¹⁹¹ V. Europsku konvenciju o naknadi štete žrtvama kaznenih djela nasilja (tekst u: Pavišić, KPVE, 576-579) i izvore u bilj. 155 na stranici 575 iste knjige. Usp. Direktivu Vijeća EZ 2004/80/EZ i Prijedlog Zakona o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela.

1.6. Glava VI. u naslovu sadržava značajnu novost: izričito ističe okrivljenika kao glavnog subjekta kaznenog postupka.¹⁹² Okrivljenik, iako glavni subjekt kaznenog postupka, u ZKP nije bio u naslovu niti jedne glave. U toj glavi ne samo da je to ispravljeno nego je u članku 64. sustavno nabrojen katalog prava okrivljenika u kaznenom postupku.¹⁹³ Iako se radi o načelnoj odredbi, to je vrlo značajno za položaj okrivljenika kao postupovnog subjekta. Izričito propisivanje prava otklanja sumnju o tome pripada li neko od navedenih prava okrivljeniku u kaznenom postupku. Navode se prava koja svojim sadržajem, ali i redoslijedom, odgovaraju temeljnim pravima koja predviđaju Pakt, Europska konvencija i Ustav.¹⁹⁴

Pretežni dio odredaba ove glave o branitelju uređen je na način kao i u ZKP. Među odredbama o branitelju po važnosti se izdvaja članak 66. u kojemu su predviđeni svi slučajevi u kojima okrivljenik mora imati branitelja (katalog slučajeva obvezne obrane).¹⁹⁵ Ta su pravila detaljno uređena na odgovarajućim mjestima, ali nema dvojbe da je predmetna odredba u kojoj je popis svih slučajeva u kojima okrivljenik mora imati branitelja vrlo značajna.

Preciznije od uređenja u ZKP uređen je nadzor nad komunikacijama okrivljenika i branitelja.¹⁹⁶ To su iznimke u načelno neometanoj komunikaciji okrivljenika s braniteljem u privatnosti koja je ključni uvjet dobre obrane. Riječ je o nadzoru koji je (1) iznimka, (2) usmjeren na neometano odvijanje postupka, (3) uvjetovan prirodom kaznenog djela, (4) vremenski strogo ograničen i (5) podložan odluci suda.

1.7. Glava VII. uređuje podneske, elektroničku ispravu i zapisnik.¹⁹⁷ Ona ima ukupno tri odjeljka. To je, u odnosu prema ZKP, djelomično nov tekst. O elektroničkoj ispravi ZKP, naime, nema nikakvih pravila.

Prvi odjeljak (članak 78.) odnosi se na podneske. Odredbe tog članka imaju opće značenje za sve podneske. Konceptija je ostala ista kao u ZKP. Tekst propisa pretežnim je dijelom također istovjetan odredbi članka 71. ZKP.

Već spomenuta novost u glavi VII. jest elektronička isprava (članci 79. i 80.). Pojam elektroničke isprave određen je u posebnom propisu.¹⁹⁸ Elektronička

¹⁹² Članci 64.-77. Glava je u tom smislu prema sadržaju naslova, predmetu i načinu uređenja gotovo istovjetna 3. dijelu austrijskog *StPO* (članci 48.-63).

¹⁹³ Katalog prava okrivljenika nabraja i članak 49. austrijskog *StPO* (*Rechte des Beschuldigten*). V. u nastavku i osvrt na članak 238.

¹⁹⁴ V. još *Basic Fair Trial Criteria*, u: Pavišić, *KPVE*, 400, i međunarodne izvore u bilj. 2. na istom mjestu.

¹⁹⁵ Usp. članak 61. austrijskog *StPO* (*notwendige Vertedigung*) i članke 130. i 132. *CPP CH*.

¹⁹⁶ Članci 75. i 76.

¹⁹⁷ Članci 78.-88. Austrijski *StPO* u 5. poglavlju (članci 74. i 75.) predviđa *Einsatz der Informationstechnik*. U članku 86. *CPP CH* predviđa se pozivanje elektroničkim putem.

¹⁹⁸ To je Zakon o elektroničkoj ispravi (Narodne novine 150/2005.). Prema članku 4. točki 1. tog zakona, elektronička je isprava jednoznačno povezan cjelovit skup podataka koji su elektronički oblikovani (izrađeni pomoću računala i drugih elektroničkih uređaja), poslani,

isprava u Prijedlogu je uređena kao poseban oblik podneska. Prijedlog time uspostavlja vezu s posebnim propisima na koje i upućuje u stavku 4. toga članka.¹⁹⁹ Ta se odredba, osim na osnovne pojmove, posebno odnosi na certificiranje povezano s elektroničkim potpisom.

U trećem, najopsežnijem odjeljku (članci 81.-88.), opće su odredbe o zapisniku. Odredbe o posebnim zapisnicima na odgovarajućim su mjestima u Prijedlogu. To vrijedi prije svega za zapisnik rasprave, ali i za druge zapisnike (o pretrazi, prepoznavanju, drugim dokaznim radnjama, zatim o sporazumu stranaka itd.). Na te posebne odredbe upozoreno je na odgovarajućim mjestima.

Dva se članka izdvajaju s obzirom važnost materije koju uređuju. Prvi je članak 86. o izdvajanju zapisnika. Izdvajanje zapisnika nastojalo se urediti što potpunije i preciznije, a to je razrađeno i drugim odredbama u određenim stadijima postupka. To je praktično najvažnija komponenta izdvajanja nezakonitih dokaza koja je prema zakonu, u dijelu tehničke provedbe, povjerena novom subjektu. Naime, nakon odluke sudskog tijela, izdvajanje zapisnika ulazi u krug prava i dužnosti tajnika suda. Tajnik suda je, uz druge dužnosti, predviđen kao tijelo koje se ima brinuti o izdvojenim zapisnicima. Time se ta važna, iako tehnička, djelatnost izuzima iz kruga dužnosti suca, ali ostaje izričita zakonska obveza službenika sa zakonom propisanim ovlastima.²⁰⁰ U drugim dijelovima Prijedloga predviđaju se i neka druga prava i dužnosti tajnika suda (pohrana određenih pismena, provedba dostave poziva).²⁰¹

Druga odredba posebne važnosti je članak 87. o snimanju postupovnih radnji.²⁰² To je opća odredba o snimanju. Snimanje je razrađeno u mnogim drugim odredbama, ovisno o posebnostima određenih radnji, i to kako u istrazi, tako i u središnjem stadiju postupka.

1.8. Glava VIII. uređuje roкове.²⁰³ Odredbe su koncepcijski i sadržajno istovjetne odgovarajućim odredbama ZKP.

primljeni ili sačuvani na elektroničkom, magnetnom, optičkom ili drugom mediju, i koji sadržava svojstva kojima se utvrđuje izvor (stvaratelj), utvrđuje vjerodostojnost sadržaja te dokazuje postojanost sadržaja u vremenu. Sadržaj elektroničke isprave uključuje sve oblike pisanog teksta, podatke, slike i crteže, karte, zvuk, glazbu, govor.

¹⁹⁹ Tu su prije svega važne odredbe članka 6. Zakona o elektroničkoj ispravi koje određuju zahtjeve u odnosu na elektroničku ispravu, zatim članka 17. koji uređuje primanje te isprave i druge odredbe. Sljedeći poseban propis je Zakon o elektroničkom potpisu (Narodne novine 10/2002.), koji uređuje pravo fizičkih i pravnih osoba na uporabu elektroničkog potpisa između ostalog i u sudskim postupcima. Usp. još Zakon o zaštiti osobnih podataka (Narodne novine 103/2003.), Zakon o tajnosti podataka (Narodne novine 79/2003.), Zakon o informacijskoj sigurnosti (Narodne novine 79/2007.).

²⁰⁰ Time se izbjegava da to važno pitanje (o kojemu nekad ovisi i sigurnost npr. svjedoka) postane tehnička, kancelarijska rutinska stvar.

²⁰¹ O tome se govori na odgovarajućim mjestima.

²⁰² Valentini, *Le riprese audiovisive del dibattimento*, Indice penale – Nuova serie, 2/2006., 589.-622.

²⁰³ Članci 89.-94.

1.9. Glava IX. uređuje mjere osiguranja prisutnosti okrivljenika i druge mjere opreza.²⁰⁴ Zbog jakosti zahvata u ljudska prava te odredbe imaju posebnu važnost.²⁰⁵ U taj dio Prijedloga unesene su, u odnosu prema ZKP, važne novosti. Novosti se odnose na (1) sustavnost, (2) vrste, (3) sadržaj i (4) modalitete primjene pojedinih mjera. Pri uređivanju te materije vodilo se računa o odredbama članaka 4.2., 9. stavka 1., 10., 11. i 14. Pakta, članka 5. Europske konvencije i Protokola 4 uz Europsku konvenciju te članaka 22., 24. i 25. stavka 2. Ustava. Zatim su konzultirana rješenja u inozemnom zakonodavstvu.²⁰⁶ Također su važna istraživanja provedena u Hrvatskoj.²⁰⁷ U sustavnom smislu odredbe razmatrane glave raspoređene su najprije tako da su uređene pojedine mjere prema jakosti zahvata u temeljna prava. To su odredbe o materijalnim (supstancijalnim) uvjetima primjene mjera (prvih devet odjeljaka). Tri su posebno značajne novosti koje uvodi Prijedlog.

Prva novost vezana je uz uhićenje. Prijedlog određuje da se uhićenik (1) dovodi u pritvorsku policijsku jedinicu i (2) predaje posebno ovlaštenom policijskom službeniku: pritvorskom nadzorniku, koji prihvaća za uhićenika i pritvorenika i odgovara za njih.²⁰⁸

Pritvorski nadzornik nov je subjekt u strukturi mjera osiguranja prisutnosti. Uveden je po uzoru na sličnog subjekta u pravu Engleske i Walesa (*the custody officer*).²⁰⁹ Pritvorski nadzornik ne sudjeluje u istraživanju kaznenog djela. Taj je službenik odgovoran za pravilnost postupanja s uhićenikom od trenutka njegova dolaska u policijsku pritvorsku jedinicu i s pritvorenikom za vrijeme trajanja pritvora. Dakle, pritvorski se nadzornik brine o postupanju s osobom lišenom slobode tijekom njezina boravka u prostoru policijske pritvorske je-

²⁰⁴ Članci 95.-144.

²⁰⁵ V. Josipović, *Međunarodnopravno određenje prava na slobodu, ustavne odredbe o pravu na slobodu i njihove implikacije na kazneni postupak*, ZPFZ, 8-12/1993.; *Neka pitanja preventivnog oduzimanja slobode u hrvatskom kaznenom postupku*, HLJKPP, 1/1994.

²⁰⁶ *CPP CH* uređuje ta pitanja u V. naslovu: Prisilne mjere (*measure coercitive*), članci 196.-298., zajedno s dokaznim radnjama kojima se zahvaća u temeljna prava, ali i drugim takvim radnjama (npr. obdukcija). Konceptijski drukčije uređenju te materije pristupa *CPP*. Naime, ta materija uređena je u IV. knjizi (Mjere opreza - *measure cautelari*: članci 272.-325.), pri čemu prvi naslov uređuje osobne, a drugi stvarne mjere opreza. Austrijski *StPO*, u 9. poglavlju 2. dijela (članci 167.-189.), uređuje potragu, uhićenje i istražni zatvor. Za poredbeni pregled v. Josipović, *Uhićenje i pritvor*, Zagreb, 1998.

²⁰⁷ Usp. Ljubanović, *Problematica pritvora u kaznenom postupku*, Pravni vjesnik, 1-2/1998.

²⁰⁸ Članak 109.

²⁰⁹ U Engleskoj je *the custody officer (CO)* policijski službenik najmanje u činu narednika (*sergeant*), koji nije uključen u istraživanje. Međutim, recentni propisi dopuštaju da se kao pritvorski nadzornik čak može imenovati i građanin. V. Cape-Hodgson, *Suspects*, 220, bilj. 8. Prema članku 219. stavku 5. *CPP CH*, mjeru zadržavanja u policiji dulje od tri sata može odrediti samo policijski službenik s posebnim ovlastima.

dinice, u vrijeme dok ta osoba nije u istražnom zatvoru (koji nadzire sud). Na izloženi način Prijedlog "personalizira" osobu koja je odgovorna za uhićenika i pritvorenika, što je usmjereno uspostavi jasnog i detaljno uređenog poretka odnosa u primjeni mjera lišenja slobode od početka, tijekom trajanja mjere, do okončanja. Od predaje uhićenika i tijekom pritvora o uhićeniku se skrbi pritvorski nadzornik.

Druga novost je pritvor kao prva (i kratkotrajna) mjera lišavanja slobode, koja zamjenjuje zadržavanje prema sadašnjem ZKP.²¹⁰ Pritvor nalaže državni odvjetnik. Takvo rješenje kratkotrajnog lišenja slobode nakon uhićenja, prema odluci državnog odvjetnika, bitna je novost u hrvatskom pravu. Protiv odluke o pritvoru koju donosi državni odvjetnik okrivljenik ima pravo žalbe. O žalbi okrivljenika odlučuje sudac istrage.²¹¹ Pritvor koji nalaže državni odvjetnik može trajati 48 sati. Može se produljiti za isto toliko vrijeme, ali samo odlukom suca istrage protiv koje uhićenik ima također pravo žalbe. Takvo je uređenje pritvora usklađeno s člankom 5.3. Europske konvencije.²¹²

Treća novost je istražni zatvor, odnosno lišenje slobode koje može trajati dulje zakonom određeno vrijeme prije presude.²¹³ Odluku o istražnom zatvoru donosi sud. Za određivanje istražnog zatvora zahtijevaju se (kao i u sadašnjem uređenju za pritvor) kumulativni uvjeti: (1) postojanje osnovane sumnje da je osoba počinila kazneno djelo (opća osnova) i (2) vjerojatnost postojanja razloga istražnog zatvora (posebna osnova). To je u skladu s odredbom članka 9.3. Pakta, članka 5.4. Europske konvencije i članka 24. Ustava. U svezi s istražnim zatvorom, valja imati u vidu nekoliko novih okolnosti.

Prva okolnost je bitna, strukturna promjena u pravima i dužnostima subjekata kaznenog postupka, posebno u posve novom uređenju postupka prije podizanja optužnice. Državni odvjetnik glavni je subjekt te faze postupanja. Načelna odluka suda nije (kao u ZKP) uvjet za vođenje prethodnog postupka. Više nema judicijalizirane istrage.

Druga važna okolnost je razvoj prakse Europskog suda i Ustavnog suda u zaštiti prava na slobodu i sigurnost, koja nalaže poseban pristup pri donošenju

²¹⁰ Članci 112.-118. Usp. o zadržavanju Mittermayer, *Insitut zadržavanja – primjena u Istražnom centru Županijskog suda u Zagrebu u 2007. godini*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 1/2008., 112-116.

²¹¹ Članak 112. stavak 1.

²¹² Lišenje slobode do 24 sata u Belgiji može odrediti policijski službenik, državni odvjetnik ili istražni sudac, policija u Engleskoj i Walesu do 12 sati (tad je obvezatno prvo ispitivanje osim u predmetima terorističkih kaznenih djela), policijski službenik ili državni odvjetnik 48 sati u Njemačkoj, policijski službenik 24 sata u Grčkoj, državni odvjetnik 48 (točnije druga 24 sata nakon prva policijska 24 sata) u Italiji, državni odvjetnik čak 6 dana i 15 sati u Nizozemskoj, policija 72 sata u Poljskoj – v. *Suspects*, 267-281. Prema člancima 212. stavku 5. i 224. *CPP CH*, o preventivnom lišenju slobode nakon 48 sati odlučuje sud. Isto razdoblje predviđeno je u članku 172. austrijskog *StPO*.

²¹³ Članci 122.-134. Sadržajno, to je pritvor prema ZKP (*pre-trial detention*).

odluke o lišenju slobode. U mnogim predmetima Europskog suda, koji su se odnosili na članak 5. Europske konvencije, oblikovani su i jasno postavljeni kriteriji za prosudbu elemenata koji se pojavljuju kao osnove pritvora.²¹⁴ Tu praksu slijedi i Ustavni sud oslanjajući se i pozivajući na stajališta Europskog suda.²¹⁵ Iz toga (konačno) slijedi da primjena mjera lišenja slobode nalaže bitno kritičnije postupanje u ispitivanju i obrazlaganju osnova za lišenje slobode.²¹⁶

Treća je okolnost da prema Prijedlogu primjena istražnog zatvora mora biti ne samo zakonito određena nego iznimna, krajnja, uvijek supsidijarna mjera. Da bi bila takva, uvjeti njezine primjene moraju biti temeljito analizirani, dosljedno i ujednačeno primijenjeni u svakom konkretnom slučaju. Tu je i zahtjev za vođenjem računa o zakonitosti, nužnosti i razmjernosti istražnog zatvora, posebno s obzirom na njegovu Prijedlogom određenu supsidijarnost.

U izloženom smislu određivanju istražnog zatvora sud, prema Prijedlogu, mora pristupiti s krajnjim oprezom, detaljno analizirati sve okolnosti i tu mjeru ograničiti na slučajeve u kojima će istražni zatvor doista biti ne samo legalna nego i legitimna, krajnja i nužna mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika tijekom postupka.²¹⁷

²¹⁴ V. Pavišić, *KPVE*, 71-82.

²¹⁵ V. recentne odluke Ustavnog suda U-III/4268/2007; U-III/433/2008; U-III/1083/2008; U-III/1530/2008; U-III/1669/2008; U-III/1683/2008; U-III/2507/2008, U-III/3679/2008 i U-III/3797/2008. Valja primijetiti da dio obrazloženja odluke U-III/3679/2008 da se pritvor može odrediti "... samo u slučaju u kojem postoji visok stupanj vjerojatnosti utvrđenja krivnje i izricanja kazne" nije prihvatljiv bez preciziranja. Takav uvjet ne postoji u članku 5. Europske konvencije, ni u članku 24. Ustava, ni u ZKP. Niti se on, osim u određenom kontekstu, kojega ovdje nema, navodi i u jednoj presudi Europskog suda. Visok stupanj vjerojatnosti utvrđenja i izricanja kazne i osnovana sumnja nikako nisu jedno te isto. Uvođenje novih kriterija u materiju detaljno uređenu propisima nije dopustivo, kao što nije dopustivo da Ustavni sud sam uvodi nove kriterije za određivanje pritvora, mimo onih u Ustavu, međunarodnom ugovoru i zakonu, jer je to protivno načelu vladavine prava. Osim toga, takvo stajalište Ustavnog suda moglo bi negativno utjecati na presumpciju nedužnosti koja traje sve do pravomoćnog okončanja kaznenog postupka. Ne bi li prema njemu svaki produljeni pritvor sugerirao "visok stupanj vjerojatnosti utvrđenja krivnje i izricanja kazne", a time zapravo sudsku odluku o krivnji i kazni? Ako se to prihvati, ima li smisla obrana na glavnoj raspravi?

²¹⁶ To je posebno važno u slučajevima hitnih postupanja u kojima je utjecaj medija i pristupa tijela proгона i otkrivanja takav da više nalikuje "hajci" nego ozbiljno planiranom kaznenom postupku. Očigledno je da može imati i ima štetne posljedice koje su nepopravljive, kako na tijek kaznenog postupka, tako i na osobu osumnjičenika i njegove najbliže. Nerijetko se to događa uz istovremene očigledne povrede zakona (npr. umjesto da sud eventualno oslobađa davatelje mita - članak 294.b stavak 3. Kaznenog zakona - njih državno odvjetništvo, u nekim slučajevima, protivno zakonu, uopće ne progoni i optužuje). Istodobno područje hitnog postupanja postaje ambijent medijskih manipulacija za koje se još i ne spominje odgovornost.

²¹⁷ Sud, prema Prijedlogu, mora pristupiti odlučivanju o istražnom zatvoru sa znatno više pozornosti i kritičnosti. To i bez obzira na "hajkašku" atmosferu koju u Hrvatskoj mediji često stvaraju (možda uz prikrivenu suradnju ili barem dojavu političkih, državnoodvjetničkih, policijskih, a možda i nekih drugih krugova) i time bitno otežavaju suđenje. Vrlo je žalosno da toj atmosferi (da li samo) novinarski podjarenih hajki podliježu i inozemni politički predstavnici

Glede opće osnove - osnovane sumnje da je osoba počinila kazneno djelo, valja imati u vidu da je ta osnova u svim predmetima u kojima se vodi istraga, *de lege lata*, zapravo utvrđena rješenjem o provođenju istrage. U protivnom, ako te sumnje nema, istražni sudac mora po službenoj dužnosti zahtijevati od ovlaštenog tužitelja da se očituje o opstojnosti kaznenog progona.²¹⁸ Takvo stanje stvari, pod uvjetima judicijalizirane istrage, postavlja dvojbu o tome treba li tu sumnju utvrđivati iznova za pritvor ili je dovoljno da je utvrđena kao (aktualni) temelj vođenja postupka.²¹⁹

Međutim, opću osnovu istražnog zatvora, prema Prijedlogu, uvijek valja utvrditi *in concreto*. Situacija u svezi s tim je u odnosu na ZKP bitno drukčija. Prema Prijedlogu, više nema prethodne načelne sudske odluke o postojanju osnovane sumnje da je određena osoba počinila kazneno djelo. To, dakle, sud valja utvrditi baš za potrebe istražnog zatvora. Riječ je o sasvim novoj zadaći suda. Sud mora preliminarno ocijeniti da je počinitelj osnovano sumnjiv da je počinio kazneno djelo. To znači da mora preliminarno utvrditi radnju kojom je počinitelj sudjelovao u djelu, konkretan njezin sadržaj i značenje te krivnju, a za neke osnove i kaznu koja se može očekivati.²²⁰

Pri utvrđivanju opće osnove istražnog zatvora ne dolazi u obzir nikakvo "rutinsko" postupanje, nego temeljita analiza konkretnih okolnosti u svakom pojedinom slučaju.²²¹ Posebno valja obrazložiti opravdanost duljeg trajanja istražnog zatvora.

i tzv. eksperti (u domicilnim zemljama često posve anonimni), koji su svojim političkim ili ekspertnim mandatima legitimirani raspravljati o situaciji u praksi primjene hrvatskih pravila kaznenog postupka. To je specifična "tranzicijska" značajka hrvatske društvene stvarnosti. *Quisque tandem?*

²¹⁸ V. članak 201. stavak 2. ZKP.

²¹⁹ To pitanje Ustavni sud kao da nije imao u vidu inzistirajući na ocjeni postojanja osnovane sumnje u konkretnom slučaju. V. npr. odluku u predmetu U-III/2507/2008. Ustavni sud, koji nastoji slijediti stajališta ESLJP, morao bi voditi računa o temeljnoj strukturnoj značajki sadašnjeg hrvatskog kaznenog postupka: načelnoj odluci suda o postojanju osnovane sumnje da je osoba počinila kazneno djelo (i o dužnosti suda da u slučaju njezina otpadanja poduzme radnje da se postupak obustavi) i zauzeti jasno stajalište o tome treba li ili ne sud iznova ocjenjivati tu osnovanu sumnju u odnosu prema pritvoru. To dakako znači da u slučaju negativne ocjene, osim glede odgovarajuće odluke u svezi s pritvorom, sud mora poduzeti radnje radi obustave postupka u smislu članka 201. stavka 2.

²²⁰ Dakako ne prejudicirajući ishod postupka.

²²¹ Problem u praksi je stanovita "rutina" u obrazlaganju pritvorskog razloga. Takav pristup u sudskim odlukama nije prihvatljiv. Na to upućuje i odluka Ustavnog suda U-III/2507/2008 (koja se odnosi na produljenje pritvora): "Uvažavajući prethodne navode, Ustavni sud utvrđuje da je u rješenju u kojem se određuje produljenje pritvora, kao zakonska mjera kojom se oduzima temeljno ljudsko pravo na osobnu slobodu u razdoblju prije donošenja pravomoćne sudske presude o krivnji pritvorenika, nadležni sud dužan navesti i podrobno obrazložiti relevantne i dostatne razloge na temelju kojih se svako daljnje produljenje pritvora može ocijeniti opravdanim i nužnim. Sud je dužan pažljivo ispitati opravdanost produljenja pritvora s obzirom na okolnosti svakog konkretnog slučaja, odnosno u svakom konkretnom slučaju utvrditi i navesti daljnje postojanje zakonske osnove za pritvor te podrobno obrazložiti razloge

Osnove pritvora u postojećem članku 102. stavku 1. točkama 1.-3. ZKP zadržane su kao osnove istražnog zatvora u Prijedlogu u neizmijenjenom obliku i kao odgovarajuće posebne osnove istražnog zatvora.²²²

Odredba članka 102. stavka 1. točke 4. ZKP, uz katalog primjerice nabrojenih kaznenih djela i uz dodatni uvjet da je propisana kazna zatvora od dvanaest godina ili teža kazna, predviđa da je (pritvor) nužan zbog posebno teških okolnosti djela. Navedenoj se odredbi ZKP prigovara da se njome zapravo prurušava obvezatni pritvor zbog težine kaznenog djela. Protivnici te odredbe smatraju da se time zapravo ne određuje materijalni uvjet pritvora, niti njegova postupovna svrha, nego da ta odredba kao osnovu ima vrijednosni stav koji je teško konkretno obrazložiti, a još teže pobijati.²²³ Pritvor (a isto bi vrijedilo za istražni zatvor), prema stajalištima tih kritičara, postaje obvezatno preventivno lišenje slobode. To prema mnogim kritičarima nije u skladu s člankom 5. Europske konvencije. Ujedno se posebno ističe da je uz takve zakonske uvjete teško ujednačiti praksu primjene. Takav sadržaj razmatrane odredbe prema tim stajalištima stvara opasnost nejednakog postupanja, arbitrarnog lišenja slobode, neopravdanog utjecaja okoline i sličnih devijacija, pa posljedično dovodi do povrede ljudskih prava.²²⁴

Prijedlog u članku 123. stavku 1. točki 4. predviđa "četvrtu" osnovu istražnog zatvora, ali pod uvjetima koji se razlikuju od onih u članku 102. stavku 1. točki 4. ZKP. Istražni zatvor se po članku 123. stavku 1. točki 4. može, prije svega, odrediti samo za najteža kaznena djela, jer Prijedlog predviđa da se radi o osnovanoj sumnji za kazneno djelo za koje je propisan dugotrajni zatvor. Zatim, Prijedlog predviđa da je istražni zatvor nužan za neometano vođenje kaznenog postupka (što znači da druge mjere ne mogu postići svrhu zbog koje se određuju). Nužnost je precizno uređena. Ona se odnosi na (1) teške okolnosti počinjenja kaznenog djela (dakle ne na apstraktnu težinu, nego na težinu počinjenja konkretnog kaznenog djela od osobe kojoj se određuje pritvor) i (2) neometano vođenje kaznenog postupka.

Uz to valja imati u vidu odredbu članka 122. stavka 2. koja nalaže posebno vođenje računa o razmjeru između težine počinjenog kaznenog djela, kazne koja se, prema podacima kojima raspolaže sud, može očekivati i potrebe određivanja i trajanja istražnog zatvora. Dakle, ima se u vidu dužnost pojačane stalne i trajne pozornosti na razmjer između konkretne težine kaznenog djela, očekivane konkretne kazne i potrebe određivanja pritvora.

zbog kojih smatra da legalni i legitimni ciljevi pritvora i dalje postoje". U istom smislu v. obrazloženje odluke Ustavnog suda U-III/1530/2008.

²²² Članak 123. stavak 1. točke 1.-3.

²²³ Tj. da se njezinom primjenom prije svega rješavaju situacije u kojima je *odium criminis* ili *odium auctoris* takav da je "najpraktičnije" rješenje pritvor. Taj argument osobito je aktualan u okruženju snažno izloženom pritiscima medija. Imaju li hrvatski sudovi snage odoljeti tim pritiscima? Sa stajališta zakonitosti i zaštite ljudskih prava to bi svakako morali.

²²⁴ V. obrazloženje odluke Ustavnog suda U-III/2507/2008.

Pri propisivanju četvrte osnove, Prijedlog je posebno imao u vidu da su Preporukom R(80)11 za istražni zatvor²²⁵ postavljeni najprije opći uvjeti da je lišavanje slobode prije suđenja nužna, iznimna mjera, da nije nikad apsolutno obvezatna te da se ne smije primijeniti radi ("prerušenog") kažnjavanja. Kao osnove primjene istražnog zatvora (točka 3. Preporuke) navode se: 1. opasnost bijega,²²⁶ 2. ometanje tijeka postupka,²²⁷ 3. opasnost počinjenja teškog kaznenog djela,²²⁸ ali također (u točki 4. iste preporuke) "... kad je to iznimno opravdano u određenim slučajevima posebno teških kaznenih djela".²²⁹

Preporuka, dakle, ima u vidu i slučajeve posebno teških kaznenih djela (a to odgovara posebno teškim okolnostima počinjenja kaznenog djela za koja je propisana kazna dugotrajnog zatvora), u kojima je iznimno opravdan istražni zatvor izvan postojanja općeprihvaćenih triju posebnih osnova.²³⁰ Iz takvog sadržaja navedene preporuke slijedi dvojbeno točnost čestih tvrdnji o nepostojanju četvrte osnove istražnog zatvora i njezinoj protivnosti međunarodnom pravu.

Za uređenje sadržaja rješenja o istražnom zatvoru imalo se u vidu zahtjeve koje za takvu odluku sadržava smjernica iz točke 5. Preporuke R(80)11. U smislu te smjernice nastojalo se u Prijedlogu posebno razraditi sadržaj rješenja o istražnom zatvoru tako da obuhvati propisane sastojke i bude jasno i određeno prikladno za ispitivanje i ocjenu.²³¹ Posebni zahtjevi postavljeni su u stavku 3. toga članka. Isto tako vodilo se računa o sadržaju spomenutih smjernica pod točkom 15. i posebno o tome da se u predmetu u kojemu je primijenjen istražni zatvor ima postupati posebno žurno (točke 16. i 17. Preporuke). To Prijedlog uređuje u više članaka.²³²

Novost je također odredba u kojoj se, po uzoru na inozemne izvore, predviđa iznimnost određivanja istražnog zatvora prema nekim osobama.²³³ Odlučivanje i izvršenje istražnog zatvora uređeno je prema odgovarajućim odredbama ZKP o pritvoru.

Posebnu važnost imaju odredbe o najduljem trajanju istražnog zatvora.²³⁴ Kod toga je važno imati u vidu ne samo da je trajanje istražnog zatvora

²²⁵ Preporuka se odnosi na *détention provisoire/custody pending trial*, što pojmovno odgovara istražnom zatvoru.

²²⁶ *Danger de fuite.*

²²⁷ *Danger de l'obstruction du cours de la justice.*

²²⁸ *Danger que la personne ne commette une infraction grave.*

²²⁹ "... la détention provisoire peut néanmoins exceptionnellement se justifier dans certains cas d'infractions particulièrement graves."

²³⁰ Europska konvencija izričito spominje tri pritvorske osnove. Iz teksta članka 5., međutim, ne bi se moglo zaključiti da Konvencija isključuje i neku drugu osnovu ako je predviđena nacionalnim pravom.

²³¹ Članak 124.

²³² V. opću odredbu u članku 11. stavka 2.

²³³ Članak 122. stavak 2. Usp. članak 285. CPP.

²³⁴ Članci 130.-133.

određeno jednako kao u ZKP nego da produljenje istražnog zatvora uvijek valja posebno obrazložiti, u odnosu prema konkretnom razlogu i duljini njegova trajanja, tj. klauzulu *rebus sic stantibus*.

Posebni članak uređuje očevidnik istražnog zatvora. Prijedlog je posebno vodio računa o tome da je istražni zatvor ne samo supsidijarna nego krajnja mjera, koju kad je god to moguće valja zamijeniti alternativnim mjerama manjeg zahvata u temeljna prava, u kojem se smislu predviđaju mjere opreza, ali i prikladno uređuje kućni zatvor.

Kućni zatvor detaljnije je uređen.²³⁵ Njegova primjena proširena je na sve osnove istražnog zatvora, a ne samo na opasnost bijega. Standard koji izražava Prijedlog "... ako je za ostvarenje svrhe istražnog zatvora dovoljna zabrana okrivljeniku da se udaljuje iz doma"²³⁶ postavlja pred sud novu zadaću ocjene je li za postizanje svrhe istražnog zatvora dovoljan kućni zatvor. Tu valja primijeniti sve kriterije o kojima je već bilo govora. U odredbama o kućnom zatvoru Prijedlog predviđa pristanak ukućana na mjere tehničkog nadzora, čega u postojećem uređenju nije bilo. Ta bi mjera morala naći bitno širu primjenu nego što je ima u dosadašnjoj praksi. Time bi se znatno smanjio broj slučajeva primjene istražnog zatvora.²³⁷

²³⁵ Članci 119.-121.

²³⁶ Članak 119. stavak 1.

²³⁷ *Prema World Prison Population List (sixth edition), International Centre for Prison Studies King's College London – School of Law*, u Republici Hrvatskoj pritvor je, zajedno s kaznom lišenja slobode, primijenjen prema 68 osoba na 100.000 stanovnika. Za 2006. mjere lišenja slobode (uključivo i pritvor) u Hrvatskoj na 100.000 stanovnika primijenjene su prema 84 stanovnika (*Council of Europe, Annual Penal Statistics – Space I*, 1 IX 2007). Dakle, drukčiji podaci koji se nekad navode u hrvatskim medijima jednostavno nisu točni. No, valja imati u vidu da je od 2004. do 2007. uočljiv snažan porast broja osoba lišenih slobode (prema istom izvoru taj porast u trogodišnjem razdoblju iznosi 6,6%, a čak 7,7% je razlika između 2005. i 2006., dok je istodobno u nekim zemljama zabilježen pad). Broj određenih pritvora u razdoblju 2002.-2007. prema podacima objavljenim u Statističkom ljetopisu za 2007. (tablica 3321 na str. 621) bilježi još veći porast: 2002. pritvor je bio određen prema 824 osobe, 2003. prema 912 osoba, 2004. prema 909 osoba (ta godina je iznimka kad je zabilježen minimalni pad), 2005. prema 1.105 osoba, a 2006. prema čak 1.150 osoba. Prema tim podacima, primjena pritvora kao najstrože mjere postupovne prisile u Hrvatskoj je u značajnom porastu. U pet godina, to je porast od čak 39,6%!!! Protivno tome, kućni pritvor u Hrvatskoj se gotovo uopće ne primjenjuje. Primijenio ga je Općinski sud u Biogradu na moru 2006. godine u jednom slučaju. Pravilnik o kućnom pritvoru donesen je 2008. (Narodne novine 3/2008.), ali se situacija nije izmijenila. (Podaci prikupljeni od Dubravke Hadžalić Rogić iz Državnog zavoda za statistiku kojoj ide zahvala za pomoć.) Usp. članak 237. stavke 2. i 3. *CPP CH*. Osmi kongres UN o sprječavanju kaznenih djela i postupanju s prijestupnicima (Havana, 1985.) zauzeo je ovo stajalište: *Pre-trial detention may be ordered only if there are reasonable grounds to believe that the persons concerned have been involved in the commission of the alleged offenses and there is a danger of their absconding or committing further serious offenses, or a danger that the course of justice will be seriously interfered with if they are let free*. V. još Shaw, *Pretrial Detention – Overview*, Open Society Justice Initiative, Spring, 2008.

Sadržaj nekih drugih mjera znatnije je izmijenjen. Primjena jamstva također je proširena (članak 102.) i na razloge istražnog zatvora iz članka 123. stavka 1. točaka 1.-3. Prijedlog propisuje da u svakom rješenju o istražnom zatvoru mora biti ili naveden iznos jamstva ili obrazloženo iz kojih razloga sud nalazi da jamstvo u konkretnom slučaju ne može zamijeniti istražni zatvor.

1.10. U glavi X., koja uređuje troškove kaznenog postupka,²³⁸ nije bilo većih promjena u odnosu prema odgovarajućim propisima ZKP. Nova je obveza naknade troškova oštećenika kao tužitelja ako je postupak okončan oslobađajućom presudom.²³⁹

1.11. Glava XI. uređuje imovinskopravni zahtjev.²⁴⁰ Konceptijski je odlučivanje o imovinskopravnom zahtjevu uređeno na polazištima ZKP. Novost je da se imovinskopravni zahtjev može odnositi na zahtjev koji se može podnijeti u parnici.²⁴¹ Time je mogućnost podnošenja imovinskopravnog zahtjeva izjednačena s mogućim prostorom podizanja građanske tužbe. Imovinskopravni zahtjev tako se proširuje i približava koncepciji *actio civilis*.²⁴²

Sadržaj i vrste odluka o imovinskopravnom zahtjevu u Prijedlogu ostali su neizmijenjeni u odnosu prema ZKP. Tako i dalje opseg rješavanja imovinskopravnih zahtjeva u kaznenim predmetima ovisi prije svega o sudu.

1.12. Glava XII. objedinjuje različitu materiju (odluke, razgledavanje spisa, kaznena evidencija, osobni podaci, pronađene i oduzete stvari).²⁴³ Ekonomičnost u sustavnom rasporedu kriterij je za njihovo okupljanje u jednoj glavi. Materija je razvrstana u sedam odjeljka: 1. Donošenje i proglašavanje odluka, 2. Dostava odluka, podnesaka i dopisa, 3. Izvršenje odluka, 4. Razgledavanje spisa i predmeta koji služe kao dokaz, 5. Kaznena evidencija, 6. Prikupljanje, korištenje i zaštita osobnih podataka za potrebe kaznenog postupka i 7. Postupanje s pronađenim i oduzetim stvarima.

Osim novog sustavnog rasporeda i nekih poboljšanja izričaja, radi se o preuzimanju rješenja iz ZKP. Tu su odredbe koje imaju prije svega tehničko značenje, ali i druge koje su bitne za ostvarenje prava u postupku, kao npr. razgledavanje spisa i predmeta koji služe kao dokaz. Objedinjavanje tih odredba opravdano je sa stajališta sustavnosti.

Važne novosti u drugom su odjeljku koji uređuje dostavu. Dostava je djelatnost koja u bitnoj mjeri utječe na odvijanje kaznenog postupka. Iako je

²³⁸ Članci 145.-152.

²³⁹ Članak 149. stavak 3.

²⁴⁰ Članci 153.-162.

²⁴¹ Članak 153. stavak 2.

²⁴² Za *actio civilis* usp. prije svega članak 2. francuskog *CPP*. *Actio civilis* vrlo je detaljno uređena u člancima 122.-126. *CPP CH*, zatim u brojnim odredbama *CPP* (članci 74.-77., 83.-87., 539. i drugima). V. članak 69. austrijskog *StPO*.

²⁴³ Članci 163.-190.

to činjenica dobro poznata svima, nedovoljno se obazire na nju. Poštanska služba npr. godinama obavlja dostavu u vrijeme kad većine građana koji rade nema kod kuće. Ta okolnost, koja je sigurno prvi korak u poboljšanju stanja, kao da je izmakla pozornosti krugova odlučivanja (i javnih medija).

Prijedlog uvodi nov pristup dostavi poziva. Dostavu poziva svjedocima i vještacima primarno obavljaju stranke (sekundarno tajnik suda), a dostavu okrivljeniku za sudska ročišta preuzima tajnik suda.²⁴⁴ Sudac je time oslobođen brige oko tehničkih radnji, što bi trebalo usmjeriti njegove napore na suđenje u užem smislu riječi. Od te promjene valja očekivati ubrzanje, ali i podizanje kakvoće postupka.

Razgledavanje spisa i predmeta koji služe kao dokaz uređeno je detaljno.²⁴⁵ To je jedna od bitnih komponenta dobre obrane. Posebno je razgledavanje spisa i predmeta precizirano s obzirom na prava okrivljenika, privatnog tužitelja, žrtve, oštećenika i opunomoćenika. Okrivljenik i njegov branitelj imaju pravo razgledavanja spisa nakon što je okrivljenik ispitan.

Šesti odjeljak uređuje novu materiju. Posvećen je uređenju prikupljanja, korištenja i zaštite osobnih podataka.²⁴⁶ To je u skladu s odredbom članka 14.1.-3. Pakta, članka 6.3 Europske konvencije te članka 29. stavka 1. alineja 2.-4. Ustava.

Postupanje s podacima uređuje više preporuka. To su preporuke: R(81)19 (o dostupnosti informacija koje posjeduju javne vlasti), R(87)15 (o uporabi osobnih podataka u sektoru policije), R(85)10 (o praktičnoj primjeni Europske konvencije o međunarodnoj pravnoj pomoći u odnosu na zamolnice za presretanje telekomunikacija), R(91)10 (o priopćavanju osobnih podataka koje posjeduju javna tijela trećim osobama), R(95)4 (o zaštiti osobnih podataka u telekomunikacijskom prometu s posebnim obzirom na telefonski promet), R(95)13 (o problemima kaznenog postupka u svezi s informatičkom tehnologijom) i R(00)13 (o europskoj politici dostupnosti arhivskoga gradiva), R(03)13 (o dostupnosti informacija koje se odnose na kaznene postupke putem sredstava javnog priopćavanja).

Osim toga, posebno se vodilo računa o Konvenciji o zaštiti osobe pri automatskom prikupljanju podataka (ETS 108) i njezinu Dopunskom protokolu koji se odnosi na prekogranični nadzor tih podataka iz 2001. Područje postupanja s osobnim podacima uređeno je i unutarnjim propisima.²⁴⁷

²⁴⁴ Članak 175.

²⁴⁵ Članci 183. i 184.

²⁴⁶ Članci 186.-188.

²⁴⁷ U Republici Hrvatskoj zaštita osobnih podataka uređena je Zakonom o zaštiti osobnih podataka (Narodne novine, 103/2003.), Uredbom o načinu pohranjivanja i posebnim mjerama tehničke zaštite posebnih kategorija osobnih podataka (Narodne novine, 139/2004.), Uredbom o načinu vođenja i obrascu evidencije o zbirkama osobnih podataka (Narodne novine,

Valja imati u vidu da je pojam osobnog podatka uvršten u interpretativne klauzule u članku 202. stavku 33. Tim su odredbama prvi put u hrvatskom kaznenom postupku uvedene posebne odredbe koje su sukladne međunarodnim propisima. Prijedlog uređuje sve tri bitne komponente uporabe osobnih podataka za svrhe kaznenog postupka (prikupljanje, korištenje i zaštitu).²⁴⁸ Pri sastavljanju novih odredba posebno se vodilo računa o Preporuci R(95)13 i njezinu Dodatku.²⁴⁹

Podatke koji se prikupljaju za kazneni postupak Prijedlog uređuje kao posebnu kategoriju podataka (članak 6. spomenute konvencije), a evidencije o tim podacima vode se prema posebnim propisima. Dostava osobnih podataka podložna je posebnim pravilima.²⁵⁰

Uređena su i posebna pitanja brisanja ili zabrane uporabe te postupanja s određenim podacima, kao i iznimka koja za određena kaznena djela omogućuje uporabu podataka prikupljenih od sigurnosno-obavještajne službe.²⁵¹ Slično kao u inozemnom pravu propisano je pravo osobe da dobije obavijest o tome da su njezini osobni podaci bili predmet prikupljanja.²⁵²

Postupanje s oduzetim i pronađenim stvarima također je detaljno uređeno u sedmom odjeljku kao značajno tehničko pitanje o kojemu često ovise prava osoba koje i nisu subjekti kaznenog postupka. Poseban propis uređuje postupanje s predmetima kojih bi čuvanje bilo opasno ili povezano s nerazmjernim teškoćama.²⁵³

105/2004.), Zakonom o potvrđivanju Konvencije za zaštitu osoba glede automatizirane obrade osobnih podataka i Dodatnog protokola uz Konvenciju za zaštitu osoba glede automatizirane obrade osobnih podataka u vezi nadzornih tijela i međunarodne razmjene osobnih podataka (Narodne novine - Međunarodni ugovori, 4/2005.) te Zakonom o potvrđivanju izmjena i dopuna Konvencije za zaštitu osoba glede automatizirane obrade osobnih podataka koje Europskim zajednicama omogućuju pristupanje (Narodne novine - Međunarodni ugovori 12/05.). Zakon o zaštiti osobnih podataka usklađen je (iako ne sasvim) s Direktivom Vijeća EZ o zaštiti pojedinca u pogledu osobnih podataka i slobodnom protoku osobnih podataka (*Council Directive on Protection of Individuals with regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of such Data in European Community*, 1995). Na temelju Zakona o zaštiti osobnih podataka uspostavljena je u Republici Hrvatskoj Agencija za zaštitu osobnih podataka, nadležna za nadzor nad obradom osobnih podataka.

²⁴⁸ Austrijski *StPO* uređuje uvođenje informatičke tehnike (članci 74. i 75.) u člancima 95.-99.

²⁴⁹ V. objašnjenja uz dokazne radnje pretrage i privremenog oduzimanja predmeta.

²⁵⁰ Članak 186. stavci 2. i 3. Ta pravila valja donijeti.

²⁵¹ Članak 187. stavci 2. i 3. V. posebnu dokaznu radnju u članku 339. koja prelazi okvire predmetnih propisa.

²⁵² U članku 188.

²⁵³ Članak 190.

1.13. Glava XIII. sadržava odredbe o pravnoj pomoći.²⁵⁴ Takve cjeline u sadašnjem ZKP nije bilo.²⁵⁵ Prijedlog uvodi obvezu pružanja pomoći među različitim tijelima i omogućuje suradnju te ispunjavanje zahtjeva za operativnom suradnjom i izvan uređenja posebnog zakona.²⁵⁶

U toj su glavi posebne odredbe o audio-video i telefonskoj konferenciji koje su, iako ne isključivo, poglavito usmjerene međunarodnoj suradnji.²⁵⁷ Odredbe se odnose na unutarnju i međunarodnu pravnu pomoć. Za potonju, dakako, primarno vrijede odredbe međunarodnog ugovora te odredbe posebnog zakona.²⁵⁸

1.14. Glava XIV. uređuje posebne pretpostavke za kazneni progon.²⁵⁹ Te su odredbe usklađene s drugim odredbama u Prijedlogu. Sustavnim izdvajanjem nastojala se postići jasnoća uređenja. Posebno se uređuju pitanja vođenja kaznenog postupka protiv stranca te primjene pritvora, kućnog zatvora i istražnog zatvora protiv državnog službenika ili namještenika, vođenje istrage protiv vojne osobe i o poduzimanju izvida u predmetu koji se odnosi na kulturno dobro. Također je uređeno postupanje u slučaju smrti okrivljenika²⁶⁰ te postupanje s osobama s imunitetom po međunarodnom pravu.²⁶¹ Prijedlog također predviđa zajedničku istragu kao posebno značajno zajedničko postupanje u suzbijanju međunarodnog kriminaliteta.²⁶²

1.15. U glavi XV. samo je jedan članak.²⁶³ On sadržava interpretativne klauzule. Njih je ukupno 37. U usporedbi s člankom 170. ZKP, to je znatno više. Uvrštenjem tih klauzula u jedan članak nastoji se osigurati jednoznačnost

²⁵⁴ Članci 191.-196. Vrlo detaljna pravila o unutarnjoj i međunarodnoj pravnoj pomoći uređuje u člancima 43.-60. *CPP CH*. Odredbe o unutarnjoj pravnoj pomoći uvjetovane su posebnostima ustroja Švicarske Konfederacije. Međunarodna kaznenopravna pomoć također je uređena u člancima 696.-713. *CPP*.

²⁵⁵ Osim odredaba članaka 162.a-162.c, unesenih dopunom ZKP iz 2006.

²⁵⁶ Misli se prije svega na Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima (Narodne novine 178/2004.), ali i na druge zakone (npr. članak 15.a Zakona o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta).

²⁵⁷ Članci 192.-196.

²⁵⁸ V. Krapac, *Komentar Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima*, Zagreb, 2007.

²⁵⁹ Članci 197.-201.

²⁶⁰ Članak 199.

²⁶¹ Članak 200.

²⁶² Članak 201. Među mnogostranim međunarodnim sporazumima zajedničke istrage spominju npr. članak 9.1.c) Konvencije UN protiv nezakonitog prometa opojnih droga, članak 19. Palermo konvencije. SECI sporazum ima to predviđeno kao ključnu komponentu itd. V. *Council Framework Decision of 13 June 2002 on Joint Investigation Teams* COM(2004) 858. Okvirna odluka EU donesena je zbog sporog ratificiranja Konvencije o uzajamnoj pravnoj pomoći iz 2002. Važenje te okvirne odluke predviđeno je dok spomenutu konvenciju ne ratificiraju sve države članice EU.

²⁶³ Članak 202.

i jasno pojmovno određenje te smanjiti broj interpretativnih odredba u ostalim dijelovima Prijedloga i njihovu disperziju.

2. Redoviti postupak

2.1. Redoviti postupak uređen je u drugom dijelu.²⁶⁴ Materija je razvrstana u tri dijela: A. Prethodni postupak: glave XVI. – XIX.; B. Rasprava i presuda: glave XX. – XXII. i C. Pravni lijekovi (redoviti pravni lijekovi: glava XXIII.; izvanredni pravni lijekovi: glava XXIV.).

Prijedlog nastoji oblike postupka urediti na jednostavan i jasan način: prema sudu koji je stvarno nadležan za postupanje.²⁶⁵ Redoviti postupak vodi se za kaznena djela za koja je propisana nadležnost županijskog suda.²⁶⁶ Kaznena djela za koja se provodi redoviti kazneni postupak dijele se u dvije skupine s obzirom na to je li za kazneno djelo istraga obvezatna ili je fakultativna. Obvezatna je istraga za najteža kaznena djela za koja je propisana kazna dugotrajnog zatvora te za zakonom izričito propisana kaznena djela.²⁶⁷

Za sva druga kaznena djela za koja se vodi redoviti kazneni postupak istraga nije obvezatna. Istrage nema u skraćenom postupku.²⁶⁸ Međutim, mnogo je važnije da Prijedlog za sva kaznena djela predviđa mogućnost provođenja dokaznih radnji prije početka istrage pod bitno različitim uvjetima od onih koji prema ZKP vrijede za hitne istražne radnje.

Prema svojim značajkama, posebno cjelovitosti uređenja, redoviti postupak je osnovni, opći oblik postupka. Uređen je detaljno. Pravila postupanja u redovitom postupku imaju opće značenje. Supsidijarno se primjenjuju na skraćeni postupak i posebne postupke kad za te vrste postupaka nema posebnih pravila.²⁶⁹

2.2. Glava XVI. uređuje kazneni progon.²⁷⁰ Propisi o kaznenom progonu sadržavaju dio odredba koje postoje i u sadašnjem ZKP. Međutim, nove odredbe i sustavno objedinjavanje stvaraju od tih odredba novu sustavnu cjelinu. Odredbe o kaznenom progonu uređuju prava i dužnosti državnog odvjetnika kao državnog tijela nadležnog za progon kaznenih djela za koja se progone po službenoj dužnosti u fazi koja prethodi kaznenom postupku. U toj se cjelini posebno uređuju: postupanje s kaznenom prijavom, odnosi s drugim državnim tijelima i podnositeljem kaznene prijave. Polazi se od načelnog

²⁶⁴ Članci 203.–519.

²⁶⁵ S istim pristupom uređuju pravila postupka austrijski *StPO*, *CPP* i *CPP CH*.

²⁶⁶ Članak 203.

²⁶⁷ Članak 216.

²⁶⁸ V. izlaganje dalje, pod 4. Posebni postupci.

²⁶⁹ Članak 203. stavak 2.

²⁷⁰ Članci 204.–215.

stajališta da kazneni progon vodi i usmjerava državni odvjetnik i da u tom smislu, od samog početka postupanja, državni odvjetnik mora imati pravo i dužnost vođenja radnji.

Prijedlog uređuje djelatnost kaznenog progona koja obuhvaća radnje od osnova sumnje da je osoba počinila kazneno djelo. U sustavnom smislu odredbe predmetne glave uređuju postupanje prije početka kaznenog postupka (preprocesna aktivnost, *Vorverfahren*). To određenje je okvirno, ide do opće razine razrade pojedinih pitanja koja su važna za kazneni postupak. Detaljnu razradu pojedinih pitanja u toj djelatnosti moraju provesti posebni zakoni.²⁷¹

Glava XVI. podijeljena je u četiri odsjeka: kaznena prijava,²⁷² izvidi kaznenih djela,²⁷³ odbacivanje kaznene prijave i odustajanje od kaznenog progona prema posebnom zakonu²⁷⁴ te dokazne radnje prije početka postupka.²⁷⁵

U odredbama o kaznenoj prijavi, u odnosu prema odgovarajućim odredbama ZKP, nov je propis koji obvezuje državnog odvjetnika da prije odbacivanja kaznene prijave provede provjeru u odgovarajućem informacijskom sustavu.²⁷⁶

Ključna je novost izmjena odnosa državnog odvjetnika i policije, na što je već bilo upozoreno. Državni odvjetnik nalaže policiji poduzimanje radnje, a ne zahtijeva njezino provođenje kao prema ZKP.²⁷⁷ Osim toga državni odvjetnik poduzima potrebne mjere radi otkrivanja kaznenih djela i pronalaženja počinitelja (članak 38. stavak 2. točka 1.).²⁷⁸

Značajno je proširena dužnost prikupljanja podataka od strane određenih tijela.²⁷⁹ Valja imati u vidu da te radnje, osim postupanja policije, nisu izvidi kaznenih djela, nego postupanje drugih tijela prema zahtjevu državnog odvjetnika. Uvedena je mogućnost kažnjavanja za neizvršavanje naloga državnog odvjetnika, o čemu odlučuje sud.

Osim navedenog, Prijedlog uvodi nekoliko novosti u postupanju državnog odvjetnika. Prva je novost postupanje s neprikladnom kaznenom prijavom.²⁸⁰

²⁷¹ Tako će postupanje s kaznenom prijavom detaljno urediti zakonski propis o državnom odvjetništvu, izvide će detaljno urediti Zakon o policijskim ovlastima, odbacivanje kaznene prijave i odustajanje od kaznenog progona zakon koji uređuje postupanje u određenim predmetima itd.

²⁷² Članci 204.-206.

²⁷³ Članci 207.-211. V. Karas, *Dokazni položaj općih izvidnih radnji redarstvenih vlasti*, HLJKP, 1/2006.

²⁷⁴ Članak 212.

²⁷⁵ Članci 213.-215.

²⁷⁶ Članak 206. stavak 1.

²⁷⁷ Prema članku 38. stavku 2. točki 2. i 206.

²⁷⁸ To je jedna od ključnih novosti s bitno većim zahtjevima za osobe koje obavljaju dužnosti državnog odvjetnika. Promjena u zadaćama i sadržajima rada zahtijeva temeljitu i dulju pripremu.

²⁷⁹ Članak 206. stavak 5.

²⁸⁰ Članak 206. stavak 8.

Državni odvjetnik dužan je pozvati prijavitelja da ispravi ili dopuni kaznenu prijavu. Ako to prijavitelj ne učini, takvu kaznenu prijavu državni odvjetnik upisuje u poseban upisnik, osim ako drukčije ne naloži viši državni odvjetnik.

Druga je novost da državni odvjetnik rezultate obavijesti osoba iz stavka 7., prikupljenih tijekom izvida koje je proveo, može upotrijebiti tijekom istrage (članak 206. stavak 9.). Međutim, ti se zapisnici moraju izdvojiti nakon okončanja istrage, prije podizanja optužnice i ne mogu se upotrijebiti na raspravi. Time su rezultati obavijesti prikupljenih od strane državnog odvjetnika postali izvor saznanja koji se može upotrijebiti, ali samo tijekom istrage. On se dakle može upotrijebiti za istraživanje, ali ne na raspravi.

Treća je novost u području uređenja izvida. Prema ZKP državni odvjetnik mogao je poduzeti samo zakonom izričito propisane izvide. Novost koju uvodi Prijedlog jest da sve izvide državni odvjetnik može provoditi sam ili ih može naložiti policiji. Način provođenja izvida koje osobno poduzima državni odvjetnik valja također urediti posebnim pravilima. Izvidi su ključna djelatnost otkrivanja kaznenog djela i počinitelja. U Prijedlogu se samo određuje cilj izvida, predviđaju subjekti koji ih provode (osim državnog odvjetnika, policija i zapovjednik hrvatskog broda). Policija u izvidima primjenjuje kriminalistička pravila, ali se postupanje policije (sve više) uređuje pravnim pravilima. U tom smislu članak 207. stavak 1. određuje da policija provodi izvide prema posebnom zakonu i propisima donesenim na temelju tog zakona. Detaljno uređenje izvida propisat će se posebnim zakonom o policijskim ovlastima.²⁸¹

Takvim je uređenjem Prijedlog nastojao polazne odredbe o djelatnosti otkrivanja kaznenog djela i počinitelja učiniti jasnim, a posebno koncentrirati zadaće dvaju ključnih tijela: policije kao tijela kojeg je zadaća otkrivanje kaznenog djela i počinitelja te državnog odvjetnika kao tijela koje obavlja kazneni progon. Valja naglasiti da su, prema opisanom uređenju Prijedloga, na poduzimanje izvida ovlašteni državni odvjetnik, policija i zapovjednik hrvatskog broda (kao subjekt iz nužde). Istražitelj (članak 202. stavak 26.) nije subjekt ovlašten na poduzimanje izvida.²⁸²

Polazno je, kao i u ZKP, predviđeno postupanje glavnog državnog odvjetnika prema oportunitetu za teška kaznena djela organiziranog kriminaliteta

²⁸¹ Izvide zapovjednika broda također bi valjalo urediti posebnim pravilima, a posebno dokaznu vrijednost tih radnji. V. Pavišić, *Krivično djelo izvršeno na brodu i radnje zapovjednika broda radi pozivanja učinioca na odgovornost i utvrđivanje okolnosti pod kojima je djelo učinjeno*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 1-2/1984. O posebnim problemima u provedbi izvida kaznenih djela u nekim područjima v. Orlović-Pajčić, *Policijski izvidi kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta*, HLJKPP, 2/2007.

²⁸² Ako izvide provodi istražitelj koji je policijski službenik, on ne postupa kao istražitelj, nego kao policijski službenik. Istražitelj koji nije policijski službenik, ali je posebnim zakonom utvrđen kao istražitelj, nema pravo provođenja izvida.

prema pravilima posebnog zakona.²⁸³ Postupanje prema oportunitetu za laka kaznena djela uređeno je u skraćenom postupku.

U 4. odsjeku predviđeno je provođenje dokaznih radnji prije započinjanja postupka.²⁸⁴ U odnosu prema hitnim istražnim radnjama iz članaka 184.-186. ZKP, to je uređenje bitno drukčije. U ZKP hitne istražne radnje provode se kad neku radnju treba provesti prije početka kaznenog postupka, *incidenter tantum*, jer je neponovljiva ili neodgodiva. To je tipična situacija osiguranja dokaza.

Prijedlog dokazne radnje prije početka kaznenog postupka²⁸⁵ predviđa drukčije, za razne situacije. To nisu isključivo situacije hitnosti, već su obuhvaćene radnje koje su svrhovite za odlučivanje o podizanju optužnice. U prvom slučaju državni odvjetnik (ili na temelju njegova naloga istražitelj ili policija) može prije pokretanja istrage kad je istraga obvezna provesti dokazne radnje za koje postoji opasnost od odgode. U drugom, praktično još važnijem slučaju, ako istraga nije obvezna, državni odvjetnik, ili na temelju njegova naloga istražitelj ili policija, može poduzeti dokazne radnje za koje postoji opasnost od odgode, ali i radnje koje su svrhovite za odlučivanje o podizanju optužnice, bez obzira na to postoji li opasnost od odgode.

Ta odredba daje pravo državnom odvjetniku da prije početka kaznenog postupka u predmetima u kojima istraga nije obvezatna poduzme sve radnje koje su potrebne za podizanje optužnice. Ona bi, uz uvjet da je državni odvjetnici umješno provode, morala pridonijeti ubrzanju postupanja. Valja imati u vidu da se time omogućuje optuživanje bez prethodne istrage za preko 80% kaznenih djela.

Imajući u vidu nove odnose stvorene uvođenjem državnoodvjetničke istrage, nužno je nastojati za uspostavljanjem postupovne ravnoteže. Prijedlog u tom smislu predviđa da okrivljenik, čim primi pouku o pravima, može državnom odvjetniku predlagati poduzimanje dokazne radnje ili sucu provođenje dokaznog ročišta.

Prijedlog predviđa da državni odvjetnik može prije početka postupka zahtijevati od suca istrage poduzimanje posebnih dokaznih radnji. Osim toga, pod zakonom propisanim uvjetima, nalog o poduzimanju posebne dokazne

²⁸³ Članak 212. V. članak 29.-38. Zakona o USKOK-u. To je *Kronzeugeregelung* ili *Crown Witness Rule*. U Njemačkoj su posebne odredbe ukinute jer "*Sie hat bisher keine wesentliche Erfolge gehabt*" (Pfeiffer, *op. cit.*, 23). Nakon 1999. te odredbe nisu ni produljivane. Švicarska takve odredbe nije, zbog postojanja previše otvorenih pitanja, niti predvidjela (*Rapporto*, 27). Učinci postojanja pravila o krunskom svjedoku u hrvatskoj praksi morali bi biti temeljito i cjelovito istraženi.

²⁸⁴ Članci 213.-215.

²⁸⁵ Početak kaznenog postupka određen u članku 17. uvjetovan je odlukom suda. Taj je početak različit od početka kaznenog progona koji je određen u članku 2. stavku 5. Potonji nije uvjetovan načelnom odlukom suda.

radnje može izdati državni odvjetnik. Prijedlog na opisani način tu materiju uređuje kao i neki drugi suvremeni europski izvori.²⁸⁶ Posebno valja imati u vidu da istraga nije obvezatna za pretežnu većinu kaznenih djela i da istragu vodi državni odvjetnik. Također prema članku 214. stavku 3., državni odvjetnik može prije početka postupka zahtijevati od suca istrage poduzimanje rekonstrukcije i pokusa, a to može predložiti i okrivljenik.

Prema izloženom, cjelina dokaznih radnji prije početka postupka usmjerena je bitnom povećanju djelotvornosti postupka, a postizanje ciljeva ovisi o praktičnoj operativnoj osposobljenosti i umješnosti (prije svega državnog odvjetnika) kojom će biti provedena u praksi.

2.3. Glava XVII. uređuje istragu.²⁸⁷ To su odredbe o novoj državno-odvjetničkoj istrazi koje su u sklopu reforme kaznenog postupovnog zakonodavstva od ključne važnosti. Državnoodvjetnička istraga koncepcijski je i provedbeno različita od sudske istrage u ZKP. Značajke nove državnoodvjetničke istrage jesu:

a) Istragu provodi državni odvjetnik. To je središnja novost Prijedloga, njegovo modelsko obilježje o kojemu je već bilo riječi (Načela 4.a). Državni odvjetnik može poduzimati dokazne radnje sam ili nalogom povjeriti provođenje radnji istražitelju. Istraga započinje nalogom državnog odvjetnika koji on donosi u zakonom određenom roku nakon upisa kaznene prijave. Iznimno, pod zakonskim uvjetima, državni odvjetnik može zadržati izdavanje naloga (članak 218. stavak 3.).

b) Početak istrage državnom odvjetniku ne daje pravo na zahvate u prava i slobode osumnjičenika. O takvim radnjama odluku donosi sud. Samo iznimno, u Prijedlogom propisanim slučajevima, državni odvjetnik može poduzeti zahvat u ta prava i slobode, ali je takva radnja državnog odvjetnika: a) uvjetovana posebnim okolnostima (prije svega hitnošću) i b) podložna konvalidaciji suda. I to u kratkom razdoblju. Na te je iznimne slučajeve u daljnjem obrazloženju posebno upozoreno.

²⁸⁶ Članak 331. stavak 2. Austrijska policija može poduzeti, prema vlastitoj odluci, optički i akustični nadzor u slučaju postojanja "*dringende Verdacht*", otmice i protuzakonitog lišenja slobode (članak 136. stavak 1. *StPO*). Za sadržaje posebnih dokaznih radnji austrijski *StPO* zahtijeva odluku suda. Valja upozoriti da je u članku 104. tog zakonika još uvijek propisana mogućnost da sud *motu proprio* poduzima istražne radnje. Drukčije toj materiji pristupa *CPP CH*. On dijeli radnje (ili slučajeve radnji) na one koje poduzima policija (npr. DNA analiza prema članku 255. stavku 2.), nalaže državni odvjetnik (članak 253. stavak 1. - obdukcija) ili je to isključivo pravo suda (članak 257. DNA analiza izvan prije spomenutog slučaja) odnosno kad postoji alternativa za više subjekata (članak 260. - identifikacijski podaci). Svrnjivanje računalnih podataka u slučaju opasnosti od odgode prema članku 98.b stavku 2. njemačkog *StPO* može naložiti državni odvjetnik. Isto vrijedi za privremeno oduzimanje poštanskih pošiljaka (članak 100. stavak 1.), ali i za nadzor telekomunikacija (članak 100.b stavak 1.). Takav pristup ima i članak 267. stavci 2. i 3. *CPP*, u odnosu prema nadzoru telekomunikacija, s time da konvalidaciju obavlja sudac prethodnog ispitivanja (članak 268. stavci 4.-6 *CPP*).

²⁸⁷ Članci 216.-234.

c) Istraga je obvezatna za dvije skupine kaznenih djela. Prva skupina su kaznena djela za koja je propisana kazna dugotrajnog zatvora. Druga skupina su Prijedlogom određena (kataloška) kaznena djela. Za sva druga kaznena djela istraga nije obvezna.²⁸⁸ Za kaznena djela za koja se vodi skraćeni postupak istraga nije predviđena.

Za provođenje istrage Prijedlog predviđa nove, u odnosu prema ZKP, različite uvjete. Najprije, novost je da se istraga može provoditi i protiv nepoznatog počinitelja. Za razliku od uređenja ZKP, počinitelj kaznenog djela može biti otkriven tek u istrazi.

Spoznajni uvjet osnova sumnje, u odnosu prema sadašnjem ZKP (osnovana sumnja), jest snižen. Kako više sud ne ocjenjuje uvjete za započinjanje istrage, sumnja više nije legitimacijski uvjet za pokretanje istrage. U skladu s tim sumnja više ne mora biti osnovana, dakle provjerljiva, već je dovoljan niži stupanj vjerojatnosti kakav je osnova sumnje. Takvo je uređenje uvjetovano i okolnošću da se za pretežan broj kaznenih djela predviđa podizanje optužnice bez provođenja istrage. Osim toga, osnova sumnje je primjerena i stoga što je provođenje istrage moguće i protiv počinitelja koji nije poznat (u tom slučaju postoji sumnja da je počinjeno kazneno djelo, ali počinitelja tek valja utvrditi), dakle u odnosu na njega ne može postojati osnovana sumnja.

Osumnjičenik nema pravno sredstvo protiv naloga o provođenju istrage. To je bitno drukčije od uređenja u sadašnjem ZKP. Takvo rješenje, usmjereno većoj učinkovitosti, u skladu je s rješenjima u inozemstvu.²⁸⁹ Međutim, osumnjičenik može tijekom istrage predlagati njezinu obustavu. Osim toga, zahvati u prava osumnjičenika uvjetovani su odlukom suda, osim dvije iznimke u članku 332. stavku 2. i 339. stavku 4. Prijedlog određuje da osumnjičenik mora biti ispitan prije okončanja istrage²⁹⁰ i poučen o pravima,²⁹¹ osim ako nije predloženo suđenje u odsutnosti.

Osumnjičenik tijekom istrage može predlagati provođenje radnji. Prijedlog se nije opredijelio za paralelno uređenje tzv. "braniteljske istrage". Naime, iskustva zemalja koje su to učinile u radikalnoj formi (npr. Italija reformom iz 2002.²⁹²) za sada pokazuju malen napredak u pitanju položaja okrivljenika, ali otvaraju mnoga nova pitanja (npr. odnos prema žrtvi od koje se traže obavijesti, odnos braniteljskog i službenog istraživanja, sudjelovanje stranaka,

²⁸⁸ Članak 216. stavak 1. i 2. Preporuka R(87)18 posebno ističe da istraga "...ne saurait revêtir un caractère universel ou obligatoire".

²⁸⁹ To slijedi iz članka 98. austrijskog *StPO*, zatim članka 160. njemačkog *StPO*. *CPP CH* predviđa da se prethodni postupak vodi ili kao policijsko istraživanje ili kao državnoodvjetnička istraga. Potonja započinje nalogom državnog odvjetnika koji ne mora biti obrazložen i protiv kojega nije dopušten pravni lijek (članak 309. stavak 3.).

²⁹⁰ Članak 233. stavak 1.

²⁹¹ Članak 239.

²⁹² Članci 391bis-391decies *CPP*.

odnos suda prema tom istraživanju, uporaba prikupljenih dokaza na raspravi i dr.).²⁹³

Međutim, oprez prema uvođenju sustava paralelnih stranačkih istraga nije bio prepreka za uvođenje određenih novosti koje bitno poboljšavaju položaj osumnjičenika. To je prije svega načelni pristup da za svaki zahvat u prava i slobode osumnjičenika treba prethodna odluka suda. Dvije iznimke u slučajevima kad to može odlučiti državni odvjetnik podložne su konvalidaciji suda. Zatim je osumnjičeniku predviđeno pravo predlaganja dokaznih radnji i dokaznog ročišta te obvezatni sadržaj pouke o pravima. Konačno, Prijedlog predviđa pravo branitelja na prikupljanje obavijesti od građana.²⁹⁴ Naime, branitelj prema Prijedlogu može pozivati osobe radi prikupljanja obavijesti, osim onih za koje je to isključeno zakonom (npr. žrtve kaznenog djela ili oštećenika). Time u Prijedlog nije uvedena braniteljska istraga kao paralelni sustav koji bi bio izjednačen s državnoodvjetničkom istragom. Nema, međutim, sumnje da je mogućnost prikupljanja obavijesti od strane branitelja značajan korak u smjeru izjednačavanja položaja stranaka u ključnom području prikupljanja dokaza već u prethodnom postupku.

Istražitelj je nov subjekt hrvatskog kaznenog postupka. To je osoba koja na temelju zakonske ovlasti poduzima radnje po nalogu državnog odvjetnika. Posebnim zakonom bit će određen istražitelj i djelokrug njegova rada, bilo kao opća ili isključiva ovlast poduzimanja dokaznih radnji (istražitelj - policijski službenik), bilo kao ovlast poduzimanja dokaznih radnji u predmetima određenih kaznenih djela i slično.²⁹⁵

Iskustva europskih zemalja pokazuju da se tužiteljska (državnoodvjetnička) istraga često u praksi svodi na policijsko istraživanje (u Njemačkoj se za državnog odvjetnika zbog toga kaže da je "glava bez ruku").²⁹⁶ Manje je taj otklon prisutan u romanskim pravnim sustavima s koncepcijom magistrature (Italija, Francuska).²⁹⁷

Cilj je Prijedloga da i u situaciji u kojoj dokazne radnje provodi istražitelj državni odvjetnik zadrži nadzor odnosno da se sve istrage provode u odgovornosti državnog odvjetnika. To je slučaj u romanskim sustavima u kojima istražni magistrat ima takva prava i dužnosti.²⁹⁸ On ne samo da rukovodi istra-

²⁹³ O brojnim pitanjima koja je otvorila praksa v. Nobili, *Giusto processo e indagini difensive: verso una nuova procedura penale?*, Diritto e procedura penale, 2001., 1, str. 5; Insolera, "L'innaffiato innaffiato", ovvero la tutela penale delle indagini difensive, Diritto e procedura penale, 2001., 11, str. 1417; Camon, *Impressioni sulla riforma delle indagini difensive*, Critica del diritto, 2000., 442 i dalje.

²⁹⁴ Članak 67. stavci 2.-4.

²⁹⁵ Vrlo slično uređuje članak 142. stavak 2. *CPP CH*.

²⁹⁶ *Das Kopf ohne Hände*.

²⁹⁷ Međutim, u tim su zemljama policijske jedinice organizacijski dodijeljene pravosudnom tijelu.

²⁹⁸ U Italiji *magistrato inquirente*, a to je državni odvjetnik.

gom nego ima izravnu nalogodavnu (i stegovnu), vlast nad istražiteljskom, tj. sudskom ili kriminalističkom policijom.²⁹⁹

Prekid i obustava istrage uređeni su prema postojećem rješenju, ali usklađeni s novim uređenjem državnoodvjetničke istrage. Kao supsidijarne, predviđene su ovlasti suca istrage na donošenje odgovarajućih rješenja kad provodi određene radnje. Time se uspostavlja dodatno jamstvo osumnjičeniku od provođenja postupka za koji nema zakonskih uvjeta.

Sudac istrage nov je subjekt u hrvatskom kaznenom postupku. On odlučuje o cjelini složenih i međusobno uvjetovanih odnosa sudionika postupka.³⁰⁰ Prije svega o zahvatima u slobode i prava građana! Sudac istrage prije svega je sudac sloboda, o čemu je bilo govora u prethodnom izlaganju (v. 3.4.). Osim toga, sudac istrage provodi dokazno ročište.

Dokazno ročište³⁰¹ nova je ustanova hrvatskog kaznenog postupka usmjerena prethodnom izvođenju dokaza koji će se upotrijebiti na raspravi ili o kojima ovisi optuživanje.³⁰² Važno je imati u vidu da je dokazno ročište u određenim slučajevima obvezno, a u drugima podložno odluci suca istrage. To je ročište ustanova namijenjena kontradiktornom prikupljanju dokaza u prethodnom postupku. Njegova je bitna značajka da je dokazno ročište sudska radnja, da se provodi kontradiktorno i da se njime pribavljaju dokazi koji se izravno mogu upotrijebiti na raspravi.

Imajući u vidu da stranke i oštećenik mogu predložiti sucu istrage provođenje te strukturu dokaznog ročišta koja omogućuje kontradiktorno razmatranje, nema nikakve dvojbe o tome da je to značajna mogućnost za temeljitu provjeru prikupljenih podataka radi odlučivanja o podizanju optužnice te o drugim pitanjima koje predviđa Prijedlog.

Iz rečenog slijedi da u tijeku kaznenog progona i istrage kao isključivo sudske radnje Prijedlog predviđa: a) određivanje jamstva,³⁰³ b) odlučivanje o kućnom zatvoru,³⁰⁴ c) o istražnom zatvoru,³⁰⁵ d) o troškovima postupka,³⁰⁶ e) o privremenim mjerama osiguranja,³⁰⁷ f) o uništavanju predmeta,³⁰⁸ g)

²⁹⁹ *Police judiciaire, polizia giudiziaria.*

³⁰⁰ Prijedlog bitno drukčije i dosljedno uređuje položaj suda. Od početka do kraja kaznenog postupka sudac postaje središte odlučivanja o pitanjima postupovnih odnosa njegovih subjekata. V. još *Procedure*, 480-492.

³⁰¹ Članci 235.-238.

³⁰² Usp. *incidente probatorio* članak 392. i dr. *CPP*. V. *Talijanski kp*, 181-188.

³⁰³ Članak 102. stavak 2.

³⁰⁴ Članak 119.

³⁰⁵ Članak 124.

³⁰⁶ Članak 148.

³⁰⁷ Članak 160.

³⁰⁸ Članak 190.

određivanje audio-video konferencije,³⁰⁹ h) odlučivanje o provođenju istrage na zahtjev oštećenika,³¹⁰ i) odlučivanje o prekidu ili obustavi istrage,³¹¹ j) odlučivanje i provođenje dokaznog ročišta,³¹² k) odlučivanje o postupanju s podacima,³¹³ l) odlučivanje o davanju bankovnih podataka i praćenju platnog prometa i financijske transakcije,³¹⁴ lj) nalažanje obustave financijske transakcije,³¹⁵ m) ispitivanje djeteta kao svjedoka,³¹⁶ n) odlučivanje o ispitivanju i ispitivanje zaštićenog svjedoka,³¹⁷ nj) određivanje ekshumacije,³¹⁸ o) odlučivanje o smještaju u zdravstvenu ustanovu radi promatranja,³¹⁹ p) nalažanje zadržavanja pošiljaka.³²⁰ Posebne dokazne radnje i pretragu u određenim slučajevima može odrediti državni odvjetnik.³²¹

Druga značajna novost je pouka o pravima (članak 239.). Ona ima stanovite sličnosti s nekim inozemnim rješenjima.³²² Tim je člankom ne samo određen sadržaj pouke o pravima nego i vrijeme u kojemu tijekom poduzi-

³⁰⁹ Članak 192. stavak 1.

³¹⁰ Članak 225.

³¹¹ Članak 226.

³¹² Članci 237. i 238.

³¹³ Članak 263. stavak 4.

³¹⁴ Članak 265. stavak 3.

³¹⁵ Članak 266.

³¹⁶ Članak 292.

³¹⁷ Članak 295.

³¹⁸ Članak 319. stavak 3.

³¹⁹ Članak 325. stavak 2.

³²⁰ Članak 339.

³²¹ V. daljnja izlaganja.

³²² Npr. *informazione di garanzia* iz članka 369. *CPP* (kolokvijalno se označuje kao *avviso di garanzia*). Konceptijski ima smisao kao Pismo o pravima (*Letter of Right's*) Europske Unije. Naime, Komisija Europskih zajednica objavila je 19. veljače 2003., nakon dvogodišnjih istraživanja *COM(2003) 7519. 2. 2003 final Green Paper from the Commission. Procedural Safeguards for Suspects and Defendants in Criminal Proceedings throughout the European Union*, dakle materijal koji smjera postizanju zajedničkih minimalnih standarda postupovnih jamstava okrivljenika za kaznena djela u državama članicama. Svrha je objavljivanja osiguranje međusobnog povjerenja u pravosudne sustave raznih država, prije svega pouzdanjem u postupovna jamstva i poštenim suđenjem. U tim nastojanjima utvrđeno je pet zajedničkih standarda prikladnih za neodgodivu primjenu (od svibnja 2004.). To su: a) pravo na obranu prije i tijekom suđenja, b) pravo na tumača i pravo prevođenja, c) upoznavanje osumnjičenika i okrivljenika s pravima koja ima (u koju se svrhu upoznavanje standardizira prema jedinstvenom modelu), d) osiguranje posebne zaštite ranjivim osumnjičenicima i okrivljenicima (poput maloljetnika i duševno bolesnih) i e) osiguranja konzularne pomoći inozemnim pritvorenicima. Pismo o pravima pisana je pouka okrivljeniku o tim pravima. Ona ima jedinstven sadržaj, sročena je jednostavno, jasno i određeno i prevedena na jezik koji okrivljenik razumije. Time se u "prostoru slobode, sigurnosti i pravičnosti", kakvim smjera biti Europska Unija, nastoji izjednačiti položaj osoba prema kojima se primjenjuje kazneno pravo. V. još članak 158. *CPP CH* i prijašnje izlaganje u svezi s člankom 64.

manja postupovnih radnji ta pouka mora biti dostavljena okrivljeniku. Na drugim mjestima Prijedlog uvjetuje poduzimanje određenih radnji prethodnom predajom pouke o pravima (npr. ispitivanje okrivljenika, održavanje optužnog ročišta, početak rasprave).

2.4. U glavi XVIII. pravila su o dokaznim radnjama.³²³ To je ključna materija uređenja dokaza u kaznenom postupku.³²⁴ Prijedlog uređuje dokazne radnje preuzimajući kao polazište odredbe ZKP o istražnim radnjama. Odredbe o nekim radnjama izmijenjene su i dopunjene, a dodane su i odredbe o novim dokaznim radnjama.

Dokaznih radnji u Prijedlogu je ukupno dvanaest (za razliku od osam istražnih radnji u sadašnjem ZKP). Nove izričito propisane dokazne radnje jesu: (1) dokaz snimkom, (2) dokaz ispravom, (3) elektronički dokaz i (4) posebne dokazne radnje (u sadašnjem ZKP to su bili posebni izvidi, ali s dokaznom vrijednosti). Svaka od dokaznih radnji posebno je uređena, a o nekima postoje i odredbe u drugim dijelovima Prijedloga.

a) Pretraga je iznimno važna dokazna radnja.³²⁵ Vrijednost pretrage za istragu je iznimna. Pretraga obuhvaća zahvate u prava koja su zajamčena međunarodnim i ustavnim odredbama. To su razlozi zbog kojih je potrebno tu dokaznu radnju urediti posebno detaljno.

Novost uređenju propisa o pretrazi je najprije da su odredbe razvrstane u: (1) zajedničke odredbe, (2) pretragu osobe, (3) pretragu doma i drugih prostora, (4) pretragu pokretnih stvari. Prijedlog nastoji sustavno urediti tu važnu materiju i time cjelinu uređenja pretrage učiniti preglednom i jasnom.³²⁶

³²³ Članci 240.-340.

³²⁴ Značajne novosti uređenja dokaza u europska zakonodavstva unio je 1988. *CPP*. Dokaz je "... *la dimostrazione della sussistenza di fatti determinati, anche attraverso la dimostrazione dell'esistenza di altri fatti da cui si possa arguire l'esistenza dei fatti giuridicamente rilevanti che si intende provare.*" Prema članku 187. *CPP*, predmet dokaza su činjenice koje se odnose na predmet optužbe, kažnjivost, odmjeravanje kazne i sigurnosne mjere, zatim one o kojima ovisi primjena postupovnog pravila, a ako je konstituirana građanska stranka, činjenice važne za imovinskopravni zahtjev. Tipologija dokaza u talijanskom kaznenom postupku obuhvaća materijalni, indicijalni, povijesni, atipični dokaz te notorne činjenice i pravila iskustva. *CPP* je uveo značajno razlikovanje dokaznog sredstva (*mezzo di prova*) i sredstva pribavljanja dokaza (*mezzo di ricerca della prova*). Dokazna sredstva su izvori iz kojih sud izravno utvrđuje činjenicu (*l'esame dei testimoni e delle parti, i confronti, le ricognizioni, gli esperimenti giudiziali, la perizia, i documenti*). Sredstva pribavljanja dokaza nisu sama za sebe osnova utvrđivanja činjenica, ali omogućuju pribavljanje dokaznih predmeta (npr. to je pretraga). Važno je prema *CPP* i razlikovanje dokaza (*prova*) i elementa dokaza (*elemento di prova*). Potonji se pribavlja tijekom prethodnog ispitivanja (*indagini preliminari*), ali postaje dokazom samo ako je izveden na raspravi, ili na dokaznom ročištu (*incidente probatorio*). Usp. *Talijanski kazneni postupak*, 93-103.

³²⁵ Članci 240.-260.

³²⁶ U praksi je u svezi s pretragom bilo mnogo otvorenih pitanja, među kojima su neka i rezultat nedovoljnog poznavanja propisa. V. opširnije za prvo razdoblje primjene ZKP: Gluščić,

Zajedničke odredbe uređuju pojam pretrage i vrste pretrage, zatim načela za pojedine vrste pretrage s obzirom na predmet, sadržaj naloga o pretrazi i druga pitanja u svezi s tim, predaju naloga, uvjete pretrage bez prethodne predaje naloga, pretragu po nalogu državnog odvjetnika, pretragu bez naloga, provođenje pretrage, zapisnik o pretrazi, slučajni nalaz i zabranu upotrebe zapisnika o pretrazi kao dokaza. Slučajevi kad se zapisnik o pretrazi i dokazi pribavljeni pretragom ne mogu upotrijebiti kao dokaz u postupku nisu više na kraju odredaba o pretrazi, nego u zajedničkim odredbama jer se odnose na sve slučajeve pretrage.

Uvedena je značajna novost: hitna pretraga osobe i prijevoznog sredstva pod posebno propisanim uvjetima za određena kaznena djela. Provodi se na temelju državnoodvjetničkog naloga. Takvo rješenje predviđaju i neki inozemni izvori.³²⁷ Pretraga po nalogu državnog odvjetnika podložna je kasnijoj konvalidaciji suca istrage. Time se s jedne strane vodi računa o situacijama u kojima je nužno hitno postupanje, a s druge o zaštiti prava osobe i jamstvu kakvoće dokaza koji se imaju izvesti u postupku.

Pri uređenju pojedinih oblika pretrage posebno se nastojalo što preciznije urediti pitanja na koja je upozorila praksa u proteklom desetljeću primjene ZKP (svjedoci, pretrage računala, obustava pretrage zbog opasnosti za život i dr.).³²⁸

U okviru pretrage osobe uvedena je obveza navođenja iznimnih razloga zbog kojih pretragu nije obavila osoba istog spola, obveza zastoja pretrage u zakonom predviđenim slučajevima.

Pretraga doma i ostalih prostora prema izričitoj odredbi uključuje i pretragu zatečenih osoba i predmeta.³²⁹ Dodana je odredba da se posebni uvjeti pretrage u određenim prostorima mogu propisati zakonom.³³⁰

Pretraga stana i drugih prostorija u kaznenom postupku, HLJKPP, 1/1997.; Krapac, *Načela o pribavljanju okrivljenikova iskaza te pretraga stana i prostorija u krivičnom postupku prema novom ustavnopravnom uređenju u Republici Hrvatskoj*, ZPFZ, 1/1991.

³²⁷ Npr. članak 370. CPP i 163.b stavak 2. njemačkog *StPO*.

³²⁸ Austrijski *StPO* pretrage uređuje u 2. odjeljku 8. poglavlja (članci 117.-124.), s time da su u jednom odjeljku odredbe o utvrđivanju identiteta, pretrazi prostora i predmeta, pretrazi osobe, tjelesnom pregledu i molekularno-genetskoj pretrazi. Njemački *StPO* pretragu uređuje među općim propisima, u 8. odjeljku (članci 94.-111.n), s time da je pretraga uređena u člancima 102.-110. Pretrage CPP uređuje u člancima 247.-252. među drugim radnjama pribavljanja dokaza (*mezzi di ricerca della prova*). CPP CH razlikuje pretraživanja (*perquisizioni*) i preglede (*ispezioni*), a obje radnje uređuje u 4. glavi (članci 241.-254.) 5. naslova koji uređuje prisilne mjere. Poredbeni osvrt upućuje na to da je pretragu moguće urediti kao dokaznu radnju, ali i radnju prisile u kaznenom postupku.

³²⁹ Članak 252. stavak 3.

³³⁰ To su, *de lege lata*, pretrage: odvjetničkog ureda (članak 17. Zakona o odvjetništvu – Narodne novine 9/1994.), javnobilježničkog ureda (članak 40. Zakona o javnom bilježništvu – Narodne novine 78/1993., 29/1994.) i liječničke ordinacije (članak 26. Zakona o liječništvu

Pretraga pokretnih stvari je dopunjena. Za pretragu računala (članak 257.) imala se u vidu Preporuka R(95)13, koja sadržava smjernice o problemima kaznenog postupka povezanih s informacijskom tehnologijom. Posebno je važno da se u Prilogu te preporuke navode pravila o pretrazi i privremenom oduzimanju s obzirom na informacijske sustave te presretanju informacija koje se šalju tim sustavima, uređuje se proširena istraga, zatim tehnički nadzor i predviđa obveza suradnje osoba koje raspolažu računalnim uređajima s istražnim tijelima, uz daljnju dužnost da se otklone ili umanje učinci uporabe šifara. Prijedlog je te smjernice ugradio u članak 257., ali i u odredbe o posebnim dokaznim radnjama.

Novi vid pretrage pokretnih stvari je pretraga (i privremeno oduzimanje predmeta) bankarskog sefa.³³¹ Ta je radnja predviđena u predmetima kaznenih djela za koja je propisana kazna zatvora od najmanje pet godina.

b) Privremeno oduzimanje predmeta također je dokazna radnja prvo-razredne važnosti.³³² Prijedlog u tu dokaznu radnju uvodi nekoliko novosti.

Najprije, proširene su iznimke od privremenog oduzimanja predmeta.³³³ Privremenom oduzimanju prema Prijedlogu, naime, ne podliježu snimke i privatni dnevnik pronađeni kod osoba oslobođenih dužnosti svjedočenja, koje su te osobe snimile ili napisale, a sadržavaju snimke ili zapise o činjenicama o kojima su te osobe oslobođene dužnosti svjedočenja. Time se potpunije uređuje pravo oslobođenja od dužnosti svjedočenja. Nadalje, među nove iznimke od primjene privremenog oduzimanja predmeta uvršten je privatni dnevnik okrivljenika.³³⁴ Time se upotpunjuje jamstvo *nemo tenetur se ipsum detegere*, koje je posebno značajno za ispitivanje okrivljenika i nalazi se u katalogu pouke o pravima.³³⁵

S druge strane prošireni su slučajevi u kojima zabrana privremenog oduzimanja ne vrijedi. Naime, ta zabrana ne vrijedi za osobe (uključivo i brani-

– Narodne novine 12/2003.). Pretraga u prostoru visokoškolske ustanove samo je deklarativno podložna posebnom uređenju (članak 55. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju – Narodne novine 103/2003., 198/2003., 105/2004., 174/2004.). Praktično je pretraga visokog učilišta gotovo izjednačena s drugim prostorom. V. Pavišić, *Komentar*, 296.

³³¹ Članak 260.

³³² Članci 261.–271. V. Šakić, *Predmeti kao dokazi i njihovo značenje u našem krivičnom postupku*, Priručnik, 3/1982.

³³³ Članak 262. stavci 2. i 3.

³³⁴ *CPP CH* u članku 264. stavku 1. točki b) predviđa da su od primjene te mjere (*sequestro*) izuzete isprave i zapisi osobnog značaja i korespondencija okrivljenika, ako preteže interes zaštite osobnosti nad interesom vođenja kaznenog postupka.

³³⁵ *Nemo tenetur se ipsum detegere* jedno je od prava koja nisu izričito sadržana u Europskoj konvenciji, a koje je posebno važno za sustave poput hrvatskog, koji osobu okrivljenika predviđaju i kao nositelja dokaza (odluka Europskog suda u predmetu *Saunders v. United Kingdom* i dr.). V. Pavišić, *KPVE*, 103; Gomien, *Europska konvencija o ljudskim pravima*, Zadar, 2007., str. 103 i 104.

telja) koje su okrivljeniku pomogle u počinjenju kaznenog djela, pružile mu pomoć nakon počinjenja kaznenog djela ili postupale kao prikrivatelji, ako se postupak vodi za kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora iznad dvanaest godina ili ako je riječ o predmetima koji se imaju oduzeti prema zakonu. Isključenje vrijedi i za privatni dnevnik okrivljenika kao i za otkrivanje novinarskog izvora. To je posebno značajno za postupanje u predmetima teških kaznenih djela. Članak 262. stavak 3. isključuje zabranu iz stavka 1. točaka 2.-6. i ako se radi o kaznenom djelu na štetu djece i mladeži.

Detaljno je uređeno privremeno oduzimanje predmeta s obzirom na podatke pohranjene u računalima i s njim povezanim uređajima.³³⁶ Nastojalo se osigurati da se ti vidovi dokazne radnje, koji postaju sve važniji, u praksi provode prema detaljno razrađenim pravilima. Ta su pravila usklađena s odredbama Konvencije o kibernetičkom kriminalu (ETS 185) i njezinu Dopunskom protokolu.³³⁷

Privremeno oduzimanje predmeta detaljno je propisano za bankarsku tajnu³³⁸ i obustavu financijskih transakcija.³³⁹ Obje odredbe usklađene su s međunarodnim izvorima. To su: Konvencija o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenog kaznenim djelom,³⁴⁰ Konvencija UN protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta,³⁴¹ Kaznenopravna konvencija o korupciji³⁴² i Preporuka R(05)10 (o posebnim tehnikama istrage). Posebno uređeni oblici privremenog oduzimanja predmeta imaju ključnu važnost u istragama teških kaznenih djela organiziranog kriminaliteta.

U okviru te dokazne radnje dio je odredaba preuzet iz ZKP, ali je izmijenjen i dopunjen i na temelju dosadašnje prakse. Određeni su kratki zakonski rokovi za postupanje.³⁴³

Nova odredba u okviru privremenog oduzimanja predmeta je čuvanje dokaznih predmeta (članak 269.). Time je normativno riješeno tehničko pitanje koje je vrlo značajno za dokazni postupak. Takve odredbe u sadašnjem ZKP nije bilo, iako bi bila korisna. Ona je sad nužna s obzirom na to da istragu vodi državni odvjetnik.

³³⁶ Članak 263.

³³⁷ Narodne novine – Međunarodni ugovori 9/2002.; 4/2004. Dragičević, *Kompjutorski kriminalitet i informacijski sustavi*, Zagreb, 1999., 149-159; Roller, *Policijska informatika i kompjutorski kriminalitet*, Policijska i sigurnost, 1994.; Šimović, *Policijska i informatika*, Zagreb, 1998.; Šimundić, *Funkcijska informatika u društvenim sustavima*, Split, 2000.

³³⁸ Članak 265.

³³⁹ Članak 266.

³⁴⁰ Narodne novine – Međunarodni ugovori 14/1997. Imalo se u vidu i Preporuku R(89)9 o računalnom kriminalitetu.

³⁴¹ Narodne novine – Međunarodni ugovori 14/2002.; 13/2003.; 11/2004.

³⁴² Narodne novine – Međunarodni ugovori 11/2000.

³⁴³ V. Novosel, *Financijske istrage i progon počinitelja gospodarskog kriminaliteta*, HLJKPP, 2/2007.

c) Ispitivanje okrivljenika. Važne novosti unesene su u dokaznu radnju ispitivanja okrivljenika.³⁴⁴ To je jedina dokazna radnja koja predviđa aktivno osobno sudjelovanje okrivljenika.³⁴⁵ Ujedno, to je radnja od velike važnosti za obranu, ali i za dokazivanje. Prijedlog, za razliku od nekih drugih europskih izvora, nije predvidio pisanu izjavu kao zamjenu ili dopunu ispitivanja.³⁴⁶

Ključno mjesto ima prvo ispitivanje okrivljenika koje je zbog važnosti posebno detaljno uređeno, što je istaknuto u katalogu prava okrivljenika u članku 64.³⁴⁷ Prvo ispitivanje okrivljenika odvija se (u pravilu) u novoj tužiteljskoj istrazi, ili izvan nje, prije podizanja optužnice. To ispitivanje ima posebnu važnost za optužbu i za obranu. Zato je uređeno posebno detaljno.

Prijedlog prvo ispitivanje uređuje detaljno, cjelovito i stupnjevito. Najprije su detaljno propisane četiri jamstvene komponente prvog ispitivanja u redovitom postupku: 1. prethodna pouka o kaznenom djelu, 2. pouka o pravima, 3. audio-video snimanje, 4. obvezatna prisutnost branitelja pri prvom ispitivanju za kazneno djelo za koje se vodi redoviti postupak.

Prijedlog uvodi obvezatno audio-video snimanje prvog ispitivanja okrivljenika u redovitom postupku. Obvezatno se audio-video snima tijekom ispitivanja. To je bitno viši standard nego sadašnje uređenje bilježenja iskaza tijekom prvog ispitivanja okrivljenika putem klasičnog zapisnika. Nema dvojbe da je to i te kako značajna jamstvena komponenta. Postupanja kojima se krše ta pravila dovode do posljedice da se iskaz okrivljenika ne može upotrijebiti kao dokaz.³⁴⁸

d) Ispitivanje svjedoka. Dokazna radnja ispitivanja svjedoka uređuje najzastupljeniji i praktično najvažniji dokaz.³⁴⁹ Iako je koncepcijski uređenje istovjetno kao i u ZKP, uneseno je više važnijih dopuna i izmjena.³⁵⁰

³⁴⁴ Članak 272.-282. *CPP CH* ispitivanje okrivljenika uređuje u 2. glavi 4. naslova kao dokazno sredstvo u člancima 157.-161. Opće, zajedničke odredbe o svim ispitivanjima u člancima su 142.-146. tog zakonika. V. još Garlati, *Silenzio colpevole, silenzio innocente. L'interrogatorio dell'imputato da mezzo di prova a strumento di difesa nell'esperienza giuridica italiana*, Indice penale - Nuova serie, 1/2006., 109-181.

³⁴⁵ V. Pavišić – Modly – Veić, *op. cit.*, 371-393.

³⁴⁶ Tako članak 145. *CPP CH* i članak 153. stavak 2. austrijskog *StPO*.

³⁴⁷ Prvo ispitivanje posebno uređuje i članak 158. austrijskog *StPO*.

³⁴⁸ Članak 281.

³⁴⁹ Članci 283.-300.

³⁵⁰ Njemački *StPO* detaljno uređuje pribavljanje iskaza svjedoka. Ispitivanje svjedoka i vještaka u Njemačkoj provodi državni odvjetnik (osim ispitivanja uz prisegu koju provodi sudac - članak 161.a *StPO*). Ispitivanje okrivljenika provodi se na poziv državnog odvjetnika, a to može provesti i policija uz obvezu prethodnog upozorenja okrivljenika na njegova prava (članak 163.a *StPO*). Za osiguranje dokaza državni odvjetnik može predložiti sudu provođenje sudskih istražnih radnji (članak 162. *StPO*). Prijedlog ne predviđa, kao njemački *StPO*, posebna pravila za pribavljanje iskaza svjedoka državnih dužnosnika (članci 49. i 50.). Pribavljanje iskaza audio-video konferencijom uređuje članak 58.a njemačkog *StPO*. Opsežne odredbe o

Dopune se prije svega odnose na iskaze osoba oslobođenih dužnosti svjedočenja.³⁵¹ Preciznije je uređena blagodat uskrate iskaza određenih svjedoka. Tako su javni bilježnici i porezni savjetnici oslobođeni dužnosti svjedočenja u okviru zakonske obveze čuvanja tajne. Odvjetnici, liječnici, zubari, psiholozi i socijalni radnici oslobođeni su dužnosti svjedočenja o onome što su u obavljanju svoga zanimanja saznali od okrivljenika.

Novinari i urednici u sredstvima javnog priopćavanja oslobođeni su dužnosti svjedočiti o izvorima obavijesti i podataka za koje su saznali u obavljanju svoga zanimanja i koji su uporabljeni prilikom uređivanja sredstava javnog priopćavanja, osim u postupku zbog kaznenih djela protiv časti i ugleda počinjenih putem sredstava javnog priopćavanja i kaznenih djela za koja je propisana kazna zatvora u trajanju od dvanaest godina ili teža kazna.

Dakle, za ta, najteža kaznena djela blagodat uskrate iskaza ne vrijedi.³⁵² Osobe oslobođene dužnosti svjedočenja, kao i prema sadašnjem ZKP, ne mogu uskratiti iskaz ako postoji zakonska osnova po kojoj su oslobođene dužnosti čuvanja tajne.

Značajna je novost uvođenje parcijalnog imuniteta svjedoka, ako je to u interesu kaznenog postupka.³⁵³ Time se nastojalo osigurati pribavljanje iskaza u situaciji dokazne nužde, prema načelu razmjernosti. Takvu odredbu sadašnji

svjedočenju *CPP CH* propisuje u člancima 162.-177. Taj zakonik u člancima 178.-181. uređuje postupanje pri pribavljanju iskaza posebne kategorije osoba obaviještenih o činjenicama (*le persone informate sui fatti*). To su: privatni tužitelj, osoba koja nije navršila 15 godina, osoba koja zbog ograničenih sposobnosti nije kadra razumjeti predmet ispitivanja, osoba koja, iako nije počinitelj, nije isključena kao sudionik kaznenog djela za koje se vodi postupak ili s njim povezanog kaznenog djela, osoba koja kao suokrivljenik ima biti ispitana o kaznenom djelu za koje nije okrivljena, osoba koja je okrivljenik u drugom postupku za kazneno djelo koje je povezano s predmetom postupka i osoba koja je u postupku prema pravnoj osobi njezin predstavnik. Osoba obaviještena o činjenicama nije obvezna svjedočiti, ali ako svjedoči, ima prava i dužnosti svjedoka (članak 180. stavak 2. *CPP CH*). Ispitivanje svjedoka mogu provesti policija, državni odvjetnik i sudac, kao tijela koja ispituju (*l'autorità interrogante*).

³⁵¹ Članak 285. To pitanje detaljno uređuje *CPP CH*, u člancima 168.-176. Austrijski *StPO*, u članku 155., uređuje zabranu pribavljanja iskaza određenih svjedoka, zatim u članku 156. oslobođenje od svjedočenja, uskratu davanja iskaza u članku 157. te konačno pravo uskrate odgovora na pojedina pitanja u članku 158.

³⁵² Prema članku 30. stavku 5. Zakona o medijima (Narodne novine 59/2004.), sud može naložiti novinaru da iznese podatke o izvoru objavljene informacije ili informacije koju namjerava objaviti, ako je to nužno radi zaštite javnog interesa, a radi se o naročito značajnim i ozbiljnim okolnostima i neprijeporno je utvrđeno da ne postoji razumna alternativna mjera otkrivanju podataka o izvoru informacije ili da je tijelo iz stavka 4. ovoga članka (to je državno odvjetništvo – nap. p.), koje traži objavu podataka o izvoru informacije, tu mjeru već iskoristilo i da na zakonu osnovani interes javnosti za otkrivanje podataka o izvoru informacije jasno prevladava nad interesom zaštite izvora informacije. Prijedlog propisuje jednostavniji postupak, isključujući za ta – najteža – kaznena djela blagodat.

³⁵³ Članak 286.

ZKP nije poznavao. Parcijalni imunitet svjedoka može biti vrlo važan u postupcima za teška kaznena djela. Tako pribavljen iskaz podložan je dakako slobodnoj ocjeni suda, kao i svi drugi dokazi.

Način pribavljanja iskaza svjedoka polazno je uređen prema sadašnjem ZKP koji je tradicionalno zastupljen u svim suvremenim izvorima kaznenog postupka kao opći način pribavljanja tog u praksi najvažnijeg dokaza. Međutim, u Prijedlogu je posebno detaljno uređeno pribavljanje iskaza ranjivih i ugroženih svjedoka. Za određene kategorije ranjivih svjedoka (dijete, mlađi maloljetnik) uređenje Prijedloga je supsidijarno.³⁵⁴

Ispitivanje ranjivih svjedoka uređeno je diferencirano. Među ranjivim svjedocima poseban način pribavljanja iskaza predviđen je za dijete.³⁵⁵ Dijete svjedoči (1) u pravilu samo jednom i (2) isključivo pred sudom, (3) putem audio-video konferencije, (4) u prisutnosti stručne osobe (psihologa ili pedagoga, a iznimno, ovisno o okolnostima, i roditelja ili staratelja). Posebna pravila vrijede za ispitivanje mlađeg maloljetnika (članak 292. stavak 2.). I prema takvom svjedoku sud može primijeniti odredbe o ispitivanju djeteta. Valja imati u vidu da posebni zakon može pojačati zaštitu tih svjedoka.

Posebni način ispitivanja predviđa se za žrtvu kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa.³⁵⁶ Potonje je u skladu s već spomenutim preporukama R(85)11 (o položaju žrtve u okviru kaznenog prava i postupka) i R(87)21 (o pomoći žrtvama i sprječavanju viktimizacije) te drugim međunarodnim izvorima navedenim prije, u objašnjenjima uz članak 15. Prijedloga.³⁵⁷ Pribavljanje iskaza ranjivih svjedoka na posebni način predviđeno je i za raspravu.³⁵⁸ Važno je imati u vidu da posebni način pribavljanja iskaza ranjivih svjedoka, *stricto sensu*, nije prepreka da sud tako pribavljen dokaz uzme kao isključiv temelj za donošenje odluke. To je bitna razlika od iskaza zaštićenog svjedoka koji, *ex lege*, ne smije biti isključiv temelj odluke suda.³⁵⁹

³⁵⁴ Članak 292. stavci 1. i 2.

³⁵⁵ Članak 292. stavak 1. Petö-Kujundžić, *Dijete kao svjedok*, HLJKPP, 1/2004. Značajna je presuda ESLJP u predmetu *Kovač v. Croatia* od 12. VII. 2007. jer utvrđuje povredu prava na ispitivanje svjedoka kao sastojka prava na pošteno suđenje, pri čemu je podnositelj neuspješno podnosio izvanredni pravni lijek Vrhovnom sudu i ustavnu tužbu Ustavnom sudu.

³⁵⁶ Članak 292. stavak 4. Takvo uređenje predviđa i članak 150. i osobito 153. (žrtve seksualnih kaznenih djela), *CPP CH*. Razina zaštite takvim osobama koju predviđa Prijedlog čak je nešto viša od one koju predviđa *CPP CH*.

³⁵⁷ V. izlaganje pod 2.1.

³⁵⁸ Članak 423.

³⁵⁹ Članak 298.

Posebni postupak u skladu s preporukama R(97)13 (o zastrašivanju svjedoka i pravima obrane)³⁶⁰ i R(05)9 (o zaštiti svjedoka i suradnika pravosuđa)³⁶¹ propisan je za pribavljanje iskaza druge posebne kategorije svjedoka: ugroženih svjedoka. Prijedlog uređuje samo postupovnu komponentu pribavljanja takvog iskaza, dok je druga, izvanpostupovna komponenta, uređena posebnim zakonom.³⁶² Iskaz ugroženog svjedoka pribavlja se u postupku kao iskaz zaštićenog svjedoka, s time da zaštićeni svjedok ima posebna prava i dužnosti u kaznenom postupku.

Prijedlog uvažava okolnost da iskaz zaštićenog svjedoka koji je pribavljen na posebni način bitno umanjuje izravnu kontradiktornu provjeru, osobito da je protivan načelu neposrednosti u pribavljanju dokaza. Objektivno time se dolazi do nekontradiktorno ili ograničeno kontradiktorno, ali svakako posredno pribavljenog dokaza. Dosljedno tome, prema Prijedlogu (kao i u ZKP), taj dokaz ne može biti isključivi dokaz za presudu i ocjenu o nezakonitosti dokaza (članak 298.). To je značajno jamstvo okrivljenika i razlika u odnosu na iskaz ranjivog svjedoka. Samo na temelju takvog dokaza koji je izveden uz bitno ograničenje neposrednosti i kontradiktornosti dokaza ne može se donijeti presuda. Pri uređenju tih pitanja vodilo se računa i o praksi Europskog suda.³⁶³ To je važna razlika od Pravila o postupku i dokazima Stalnog međunarodnog kaznenog suda (članak 87.).

U Prijedlogu su osim toga detaljno propisani svi slučajevi u kojima iskaz svjedoka ne može biti upotrijebljen kao dokaz.³⁶⁴

e) Prepoznavanje. U dokaznoj radnji prepoznavanja provedena su redakcijska dotjerivanja teksta. Konceptija dokazne radnje prepoznavanja ista je kao u ZKP.³⁶⁵

f) Očevid. Odredbe o očevidu utemeljene su na koncepciji ZKP.³⁶⁶ Ipak, uvedena je važna novost. Uz rekonstrukciju, koja je u sadašnjem ZKP bila vrsta očevida, uveden je pokus. Time je usklađen normativni okvir s nizom situacija u praksi koje nalažu provođenje pokusa. Na taj način hrvatsko je

³⁶⁰ Dodatak toj preporuci određuje osnovne pojmove (I.), opća načela (II.), mjere koja bi države trebale provesti prema organiziranom kriminalitetu, (III.), mjere prema ranjivim svjedocima i posebno u slučajevima nasilja u obitelji (IV.) te međunarodnu suradnju (V.).

³⁶¹ Ta je preporuka vrlo opsežna. Njezino postojanje pokazuje stalnu pozornost i razvoj ustanova kaznenog postupka namijenjenih zaštiti svjedoka.

³⁶² Zakon o zaštiti svjedoka (Narodne novine 163/2003.).

³⁶³ Odluke u predmetima *Schenk v. Switzerland*; *Doorson v. the Netherlands*; *Kostovski v. the Netherlands*. V. поближе Pavišić, KPVE, 99 i 100.

³⁶⁴ Članak 300.

³⁶⁵ Članci 301.-303.

³⁶⁶ Članci 304.-306.

zakonodavstvo ne samo osuvremenjeno nego i usklađeno s inozemnim sustavima, ali i potrebama prakse.³⁶⁷

g) Uzimanje otisaka prstiju i otisaka drugih dijelova tijela. Uzimanje otisaka prstiju i otisaka drugih dijelova tijela uređeno je prema odredbama ZKP. Prijedlog predviđa posebnu dokaznu radnju koja je inače u poredbenom pravu uključena u druge radnje šireg obuhvata.³⁶⁸

h) Vještačenje je najopsežnije uređena istražna radnja u ZKP.³⁶⁹ Prijedlog je uređenje vještačenja najprije prilagodio novim propisima o prethodnom postupku, a zatim je preciznije propisao više pojedinih vidova vještačenja.

Prva je krupna novost da sva vještačenja, osim ako nije drukčije predviđeno, određuje tijelo koje vodi postupak.³⁷⁰ Valja imati u vidu da to nije tijelo koje provodi radnju (istražitelj), već je to u prethodnom postupku državni odvjetnik. Ekshumaciju³⁷¹ i prisilno smještanje u zdravstvenu ustanovu nalaže sud. U skladu s tim nema slučajeva isključivo sudskih vještačenja kao u ZKP.

Valja posebno upozoriti na potpunije uređenje pribavljanja biološkog materijala za molekularno-genetsku analizu (članak 327. stavak 2.), pri čemu se slijedilo međunarodne izvore, prije svega Preporuku R(92)1 (o uporabi DNK analize u kaznenom pravosuđu)³⁷² i komparativna rješenja.³⁷³

³⁶⁷ Pokus je propisan u glavi V. *CPP* (članci 218. i 219.) kao jedno od dokaznih sredstava (*mezzi di prova*). Talijanski zakonik očevidne (*ispezioni*) predviđa u člancima 244.-246. Ta je radnja redosljedom prva radnja sredstva traženja dokaza (*mezzi di ricerca della prova*), a u sadržajnom smislu, promatrano s pozicija strukture Prijedloga, ima elemente pregleda, očevida, pretrage i vještačenja. U svakom slučaju bitno je drukčija radnja od sudskog pokusa koji je dokazno sredstvo. Očevid (*ispezione oculare*) *CPP CH* uređuje kao materijalno dokazno sredstvo (*mezzo di prova materiale*), propisujući obvezu omogućavanja pristupa radi očevida, postupanja prema pravilima o pretrazi te prema potrebi poduzimanja drugih radnji u mjestu očevida, provođenja rekonstrukcije uz obvezu sudjelovanja osoba koje su pozvane (članak 193.). Njemački *StPO* u članku 88. uređuje sudački očevid, a austrijski *StPO* u člancima 149. i 150. uređuje očevid i rekonstrukciju djela. Očevid označava kao "...jede unmittelbare sinnliche Wahrnehmung..." Očevid prema članku 149. stavku 2. austrijskog *StPO* može, osim posebno osposobljenog kriminalističkog policajca, provesti vještak. Rekonstrukciju provodi na prijedlog državnog odvjetnika sud (članak 149. stavak 3.). Prema izloženom, rekonstrukcija i sudski pokus većinom su predviđeni kao sudske radnje.

³⁶⁸ Austrijski *StPO* u 2. odjeljku 8. poglavlja (članci 117.-124.) predviđa utvrđivanje identiteta, pretraživanje prostora i predmeta, osoba, tjelesno pretraživanje i molekularno-genetsko istraživanje. U članku 81.b njemačkog *StPO* uređeno je (u identifikacijske ali i istražne svrhe) uzimanje otisaka prstiju i slikanje ali i "...ähnliche Massnahmen an ihm ..." Odredbe o pretraživanjima i pregledima (članci 241.-262.) u *CPP CH* obuhvaćaju sadržaj razmatrane dokazne radnje.

³⁶⁹ Članci 308.-328.

³⁷⁰ Takvo je rješenje i u članku 184. stavku 1. *CPP CH*.

³⁷¹ Ekshumaciju prema članku 128. stavku 3. austrijskog *StPO* može naložiti državni odvjetnik.

³⁷² V. švicarski zakon od 20. VI. 2003. o profiliranju DNA.

³⁷³ V. članak 81.a njemačkog *StPO*, članak 124. austrijskog *StPO*, članke 255.-259. *CPP CH*.

i) Katalog dokaznih radnji proširen je s tri nove radnje: dokaz ispravom, snimkom i elektronički (digitalni) dokaz. U prvom slučaju radi se o dokazu koji je zastupljen u praksi, ali nije uređen postupovnim propisima.

i.1) Dokaz ispravom. Članak 329. uređuje osnovna pitanja izvođenja dokaza ispravom. Iako je ta dokazna radnja u praksi vrlo česta, sadašnji ZKP o njoj nije sadržavao opću odredbu. Prijedlog uzima pojam isprave kao u Kaznenom zakonu i ujedno načelno predviđa posebnu dokaznu radnju: izvođenje dokaza ispravom. O izvođenju dokaza ispravom Prijedlog predviđa više posebnih odredaba.³⁷⁴

i.2) Dokaz snimkom.³⁷⁵ Pojam snimke određen je u članku 202. stavku 32. Dokaz snimkom također je nova dokazna radnja. Ni ona nije bila predviđena u ZKP kao posebna istražna radnja. Njezina praktična važnost je izvan sumnje. U praksi se dokaz snimkom često pribavlja i nema dvojbe da je odgovarajuće dokazno sredstvo nužno predvidjeti kao posebnu vrstu dokaza. Prijedlog dokaz snimkom uzima kao posebnu dokaznu radnju. O snimkama Prijedlog propisuje velik broj odredaba.³⁷⁶ Osim toga propisuje se i način izvođenja dokaza snimkom i upućuje na pravila o čuvanju snimke.

i.3) Elektronički (digitalni) dokaz nov je dokaz, pojam kojeg je u kaznenom postupku određen u članku 202. stavku 36.³⁷⁷ Valja imati u vidu da unutar hrvatsko zakonodavstvo (izvan pravila kaznenog postupka) već uređuje elektronički dokaz.³⁷⁸ Pojam elektroničkog dokaza u Prijedlogu je širok, takav da obuhvati sve oblike u kojima se taj dokaz može upotrijebiti.

³⁷⁴ V. članke 79., 80., 262. stavke 1.-3., 264. stavak 1., 267. stavak 1., 328. stavak 1., 329., 333. stavak 1., 366. stavak 2., 372. stavak 3., 430. i dr.

³⁷⁵ Članak 330.

³⁷⁶ Članak 330. V. članke 55. stavak 5., 83. stavak 3., 87. stavke 4.-8., 145. stavak 2., 196. stavak 2., 262. stavak 1. točku 3., stavke 2. i 3., 275. stavak 6., 278. stavak 4., 281., 289. stavak 5., 290. stavak 2., 292. stavak 1., 297. stavke 2. i 5., 300. stavak 3., 301. stavak 7., 330., 333. stavak 1., 335. stavak 6., 337. stavak 3., 338., 366., 409. stavak 2., 430., 432., 470. stavak 2., 533. stavak 4.

³⁷⁷ *E - Evidence. Scientific Working Group on Digital Evidence (SWGDE), International Organization on Digital Evidence (IOCE)*, definira elektronički dokaz kao: "Information of probative value stored or transmitted in digital form". Iz krila te organizacije izašli su *Digital Evidence: Standards and Principles* (ukupno ih je 7), objavljeni 1999. Posebnu važnost imaju *IOCE International Principles. Forensic Examination of Digital Evidence: a guide for law enforcement*, Ministarstva pravosuđa SAD. Izloženo upućuje na to da pribavljanje elektroničkog dokaza uključuje uporabu odgovarajući uređaja te da ima više faza (identifikacija, osiguranje, pribavljanje, analiza).

³⁷⁸ Članak 12. Zakona o elektroničkoj ispravi uređuje elektroničku ispravu kao dokazno sredstvo. Taj propis predviđa da se elektronička isprava može kao dokaz koristiti u postupcima koji se vode pred tijelima javne vlasti i arbitražama te da se (stavak 2.), pri ocjeni ispravnosti elektroničke isprave, moraju uzeti u obzir pojedinosti o njezinoj izradi, pohrani, prijenosu, čuvanju, vjerodostojnosti i nepromjenjivosti. V. Pavišić – Kunštek, u: *International Electronic Evidence* (ed. Mason), London, 2008., 128-146.

Elektronički dokaz ima sličnosti, ali i bitne razlike od drugih analognih dokaza (npr. isprava, snimka). Taj novi dokaz bitan je za neke nove vidove kriminaliteta. To se odnosi prije svega na računalni kriminalitet. Ne samo da su u materijalnom kaznenom zakonodavstvu predviđena posebna kaznena djela računalnog kriminaliteta nego se i mnoga druga kaznena djela čine putem elektroničkog uređaja ili u prostoru elektroničkih podataka. U svim tim slučajevima vrlo je važna uporaba specifičnih elektroničkih dokaza.³⁷⁹

Pri uvođenju elektroničkog dokaza vodilo se prije svega računa o Konvenciji o kibernetičkom kriminalu³⁸⁰ i prije spomenutoj Konvenciji o zaštiti osoba s posebnim obzirom na automatsku obradu osobnih podataka (ETS 108). Prema toj konvenciji podaci značajni za kaznene presude (članak 6.), ulaze u posebne kategorije podataka.

Posebnu važnost za uređenje elektroničkog dokaza imala je Preporuka R(95)13 (o problemima kaznenog postupka povezanih s informatičkom tehnologijom) i njezin Dodatak.³⁸¹ Dodatak najprije (u odjeljku I.), uređuje pretragu i privremeno oduzimanje predmeta (u smislu da obje radnje u odnosu na računalne podatke budu usmjerene i ograničene te da se provode analogno primjeni i na druge predmete, što vrijedi i za nadzor suda). Preporuka, također, uređuje pravo proširene pretrage (1.3.).

U odjeljku II. uređuje se tehnički nadzor, s time da valja omogućiti primjenu tehničkih sredstava (posebno presretanje telekomunikacija) za osiguranje dokaza, uz obvezu čuvanja tajnosti određenih podataka i uz uvažavanje težine kaznenog djela.³⁸² Dodatak također predviđa obvezu suradnje istražnih tijela.

U IV. odjeljku Dodatak određuje pojam elektroničkog dokaza. Za taj se dokaz zahtijeva da bude pribavljen tako da se može upotrijebiti kao dokaz u nacionalnim, ali i u međunarodnim razmjerima. U tom smislu način pribavljanja tog dokaza mora biti usklađen i u međunarodnim razmjerima, a to znači prije svega polaziti od međunarodnih pravila (i preporuka). Iz tih razloga, prema Dodatku, pravila o dokazu ispravom, ako nema posebnih pravila, valja svrhovito primijeniti na elektronički dokaz. Značajne su i neke druge preporuke: R(81)19 (o dostupnosti informacija koje posjeduju javne vlasti), R(91)10 (o priopćavanju osobnih podataka koje posjeduju javna tijela trećim osobama) i R(00)13 (o europskoj politici o dostupnosti arhivskoga gradiva).³⁸³

³⁷⁹ Iako nema pojmovnog određenja elektroničkog dokaza, njemački *StPO* u više odredaba uređuje dokazivanje tim dokazom (članci 98.a, b i c, 476., 483., 489. i dr.). Austrijski *StPO* u člancima 141.-143. uređuje *Automationsunterstützter Datenabgleich*.

³⁸⁰ Narodne novine – Međunarodni ugovori 9/2002. i 4/2004.

³⁸¹ Različite oblike uporabe tehničkih sredstava u kaznenom postupku uređuje *CPP CH* (članci 266.-281. i dr.).

³⁸² Oba su ta zahtjeva ispunjena pri uređenju posebnih dokaznih radnji u člancima 331. i 333.

³⁸³ Važna je i već spomenuta Preporuka R(89)9 o računalnom kriminalitetu.

j) Posebne dokazne radnje.³⁸⁴ Dosadašnji posebni izvidi kaznenih djela ograničenjem ustavnih prava i sloboda postaju posebne dokazne radnje. Valja imati u vidu da su i prema uređenju u ZKP ti izvidi imali dokaznu funkciju.³⁸⁵

Uređenje je u odnosu prema sadašnjem ZKP prilagođeno novom sustavu istrage, a pojedine su odredbe dotjerane i dopunjene. Proširen je katalog kaznenih djela i radnji za koje se mogu poduzeti posebne dokazne radnje. Potpuno je uređen postupak njihove primjene. U tu je skupinu dokaznih radnji uvršteno i zadržavanje poštanskih pošiljki jer su prema svojem značenju i one zahvat u ustavom zaštićeno područje privatnosti.

Uređenje posebnih dokaznih radnji polazno je utemeljeno na: a) supsidijarnosti, b) razmjernosti, c) specificiranosti radnji, d) katalogu kaznenih djela, e) sudskom nadzoru, f) iznimnom pravu državnog odvjetnika da naloži radnje u kratkom roku, uz uvjet naknadne sudske konvalidacije. Pri uređenju posebnih dokaznih radnji posebno se vodilo računa o preporukama R(81)12 (o ekonomskom kriminalitetu),³⁸⁶ R(01)11 (o smjernicama za borbu protiv organiziranog kriminaliteta)³⁸⁷ i vrlo značajnoj, recentnoj Preporuci R(05)10 (o posebnim istražnim tehnikama u svezi s teškim kaznenim djelima uključujući i akte terorizma)³⁸⁸ kao i o rješenjima u poredbenom zakonodavstvu.³⁸⁹

³⁸⁴ Članci 332.-340.

³⁸⁵ Usp. Ventura, *Sul concetto di intercettazione preventiva di comunicazioni telematiche*, Indice penale-Nuova serie, 2/2006., 559-589; V. Tomašević, *Primjena novih istražnih metoda na području Županijskog suda u Splitu*, HLJKPP, 2, 2000., 717-734.

³⁸⁶ Za ovo razmatranje značajan je sadržaj u III. dijelu pod 2. (posebno specijalizacija tijela otkrivanja i progona i omogućavanje prikupljanja određenih podataka).

³⁸⁷ Značajan je njezin opsežni Dodatak. U III. dijelu koji se odnosi na sustav kaznenog pravosuđa točka 19. predviđa primjenu istražnih radnji koje odgovaraju sadržaju i uvjetima primjene posebnih dokaznih radnji.

³⁸⁸ Između ostalog ona postavlja uvjete uporabe i operativne smjernice za primjenu u pojedinoj zemlji (potonje se sastoje u osiguranju obučenog osoblja i suvremenih tehničkih sredstava, u uređenju procedure, suradnje s privatnim sektorom radi osiguranja tehničkih sredstava te u njihovoj primjeni u skladu s međunarodnim pravilima).

³⁸⁹ Austrijski *StPO* odgovarajuću materiju uređuje u tri odjeljka 8. poglavlja. U 4. odjeljku (članci 129.-133.) odredbe su o opservaciji, prikrivenom istraživanju i simuliranom poslu, a u 5. odjeljku (članci 134.-140.) o privremenom oduzimanju pošiljaka i nadzoru nad obavijestima i osobama, dok prije spomenuti 6. odjeljak (članci 141.-143.) uređuje savnjivanje automatiziranih podataka. *CPP* presretanje razgovora i komunikacija uređuje kao jednu od radnji traženja dokaza (članci 266.-271). *CPP CH* u glavi 8. (članci 269.-298.) uređuje tajne mjere nadzora. U prvom odjeljku je nadzor nad poštanskim pošiljkama i telekomunakacijskim prometom, u drugom nadzor pomoću tehničkih uređaja nadzora, u trećem opservacija nad osobama i stvarima, u četvrtom opservacija nad bankovnim odnosima. Peti odjeljak uređuje prurušenu istragu (*inchiesta mascherata*), s posebnim odredbama o ubačenom agentu (*agente infiltrato*). Za stanje *de lege lata* u Švicarskoj važna je *Ordinanza sull'inchiesta mascherata* od 10. XI. 2004. Njemački *StPO* u prije spomenutom 8. odjeljku (članci 94.-111.p), uređuje savnjivanje računalnih podataka,

Uređenjem posebnih dokaznih radnji u Prijedlogu nastojalo se stvoriti osnovu djelotvornog istraživanja vrlo teških kaznenih djela, ali da se istodobno očuva mehanizam zaštite prava okrivljenika: a) postavljanjem uvjeta sudske konvalidacije naloga državnog odvjetnika, b) posebnim jamstvenim uvjetima u okvirima pojedine dokazne radnje ili uvjetima (i ograničenjima) za njezinu dokaznu uporabu, i c) obvezom ispitivanja rezultata (i provedbe) u postupku optuživanja.

Prijedlog uređuje ukupno deset posebnih dokaznih radnji (osam navedenih u članku 332. stavku 1.), privremeno oduzimanje poštanskih pošiljki (članak 339.) i sravnjivanje računalnih podataka (članak 340.). Uspostavljen je nov mehanizam sudskog odlučivanja uz jedinu iznimku žurnog postupanja na temelju naloga državnog odvjetnika u članku 332. stavku 2. koja je podložna naknadnoj sudskoj konvalidaciji.

Katalog kaznenih djela za koja su dopuštene posebne dokazne radnje je izmijenjen, a odredbe o tehničkom praćenju u odnosu prema ZKP također su izmijenjene (obveza izvještavanja usklađena je sa stvarnim potrebama).

Posebni katalog kaznenih djela predviđen je za primjenu privremenog oduzimanja poštanskih pošiljaka,³⁹⁰ dok za sravnjivanje računalnih podataka vrijedi katalog iz članka 334.

2.5. Glava XIX. obuhvaća optuživanje.³⁹¹ To je nova cjelina kaznenog postupka usporediva s odgovarajućim odredbama u inozemnim izvorima.³⁹² Najvažnije su značajke te faze: (1) obvezno ispitivanje (svake) optužnice što jamči dosljedno provedenu akuzatornost,³⁹³ (2) novi oblici priznanja krivnje, (3) mogućnost sporazumijevanja stranaka o krivnji i sankciji,³⁹⁴ (4) šire ovlasti suda da odbaci optužnicu ili da je vrati na ispravak i dopunu i (5) mogućnost državnog odvjetnika da povuče optužnicu. Povećanje opsega i sadržaja uređenja optuživanja logična je posljedica promjene u strukturi prethodne faze, ali i nova jamstvena cjelina, koja je bitna za provedbu načela jednakosti oružja.

Naime, u fazi optuživanja sud, preliminarno, prvi put ispituje optužnicu. To je "filtar" koji ima dvostruko značenje: a) za prava građana bitno je da optužnice koje nisu utemeljene ne dođu u glavni stadij rasprave (čak i bez obzira na suglasnost okrivljenika), b) za sud je to faza u kojoj se poduzimaju

privremeno oduzimanje poštanskih pošiljaka, nadzor nad telekomunikacijama, mjere bez znanja osobe prema kojoj se provode te obavijest o telekomunikacijskim vezama.

³⁹⁰ U članku 339. stavaku 3.

³⁹¹ Članci 341.-367.

³⁹² V. članke 199.-211. njemačkog *StPO*, 324.-327. *CPP CH*, 416.-437. *CPP*.

³⁹³ Ispitivanje optužnice, jer više nema sudske istrage, obvezno je za sva kaznena djela. Ispitivanje, međutim, obuhvaća različito postupanje. V. za skraćeni postupak članak 525. stavke 1. i 2.

³⁹⁴ Krstulović, *Nagodbe stranaka u suvremenom kaznenom postupku*, Zagreb, 2007., 209.

radnje koje će omogućiti da se rasprava provede brzo i učinkovito i, što je posebno važno, u kontinuitetu.

Međustadij optužnice i prigovora protiv optužnice u sadašnjem ZKP nije imao takvu važnost, a svojim je rokovima čak mogao pridonijeti duljem trajanju kaznenog postupka. Nov ustroj omogućuje sudu preliminarno ispitivanje optužnice, strankama sporazumijevanje o krivnji i sankciji i time mogućnost okončanja postupka presudom na temelju sporazuma stranaka, dakle izbjegavanjem rasprave, a uz to i sastavljanje raspravnog spisa koji će omogućiti koncentriranu i neprekinutu raspravu. To je posebno važna mogućnost: ostvarivanje sporazuma stranaka radi izbjegavanja (najsloženijeg i najskupljeg) središnjeg dijela kaznenog postupka.³⁹⁵

Materija optuživanja podijeljena je u osam odsjeka. U prvom odsjeku uređeno je podizanje, sadržaj i predaja optužnice. Prije podizanja optužnice osumnjičenik mora biti ispitan, osim ako je u optužnici predloženo suđenje u odsutnosti. To je značajan sastojak koji optuženiku omogućuje da se izjasni o optužbi prije podizanja optužnice i u slučajevima u kojima istraga nije provedena.

Sastojci optužnice su propisani (članak 342.). Novost je obveza državnog odvjetnika da dostavi popis dokaza koji upućuju na nedužnost, manji stupanj krivnje ili olakotne okolnosti, što je u skladu s odredbom članka 4. stavka 3. Optužnica se predaje okrivljeniku i dostavlja sucu istrage uz priloge koje propisuje Prijedlog u tom članku. U drugom odsjeku uređeno je prethodno ispitivanje i odgovor na optužnicu.³⁹⁶ Ispitivanje optužnice započinje sudac istrage, koji je ovlašten na njezino odbacivanje, vraćanje te odlučivanje o izdvajanju nezakonitih dokaza. Posebno su određeni rokovi dostave, obveza obrane te dovođenje okrivljenika.

Zatim je uređen odgovor na optužnicu te dostava optužnice na daljnje ispitivanje pred optužnim vijećem. To je sastojak vrlo značajan za prava okrivljenika.

Postupak pred optužnim vijećem detaljno je uređen.³⁹⁷ To je nova, vrlo važna cjelina postupanja. Optužno vijeće ispituje optužnicu u kontradiktornom ročištu koje se odvija *in camera*. Važna je zadaća optužnog vijeća da razmotri pitanja o dokaznoj osnovi optužnice (međusobno obavješćavanje o dokazima, odgoda obavješćavanja, izdvajanje nezakonitih dokaza koje je propušteno u prijašnjem postupanju). Kontradiktorno ročište na kojemu se preliminarno razmatra osnovanost optužnice treći je, ključni moment za obranu okrivljenika.

Četvrti odsjek uređuje odlučivanje o potvrđivanju optužnice, tj. zaključnu cjelinu faze optuživanja. Optužno vijeće ima pravo u zakonom propisanim

³⁹⁵ Članci 341.-367.

³⁹⁶ Članak 344.

³⁹⁷ Članak 348.-353. Ta cjelina uređena je prema modelu koji se sve više širi u europskom prostoru (v. članke 226.-233. Zakona o krivičnom/kaznenom postupku Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik 3/2003.). Usp. članke 416.-433. *CPP*.

slučajevima obustaviti postupak, potvrditi optužnicu u cijelosti ili djelomično te donijeti druge odluke.

Peti odsjek sadržava propise o očitovanju okrivljenika o krivnji i pregovaranju o sankciji. To su također nove odredbe kojima se omogućuje okončanje postupka u toj fazi. U tim odredbama uređene su različite situacije od priznanja krivnje, bez sporazuma o sankciji, preko pregovaranja o uvjetima priznanja, pisanog sporazuma stranaka i presude na temelju sporazuma stranaka o krivnji i sankciji.

Za donošenje presude na temelju sporazuma stranaka³⁹⁸ Prijedlog nije postavio uvjet propisane mjere kazne niti najmanje mjere kazne do koje može ići sporazum stranaka.³⁹⁹ Prema Prijedlogu, presuda na temelju sporazuma stranaka moguća je za sva kaznena djela, ali je podložna ocjeni suda. Prijedlog daje ovlast sudu da odbije sporazum stranaka koji nije u skladu s odmjera- vanjem kazne propisane zakonom ili ako sporazum inače nije zakonit. Ako sud odbije sporazum, protiv tog rješenja nije dopuštena žalba. Konačno, uređeno je povlačenje i izmjena optužnice. Upućivanje na suđenje nova je materija uređena kao u inozemnim izvorima.⁴⁰⁰

2.6. Rasprava i presuda predmet su uređenja u drugom dijelu (B) odredaba o redovitom postupku.⁴⁰¹ Umjesto glavne rasprave,⁴⁰² u sadašnjem ZKP, Prijedlog uređuje raspravu.⁴⁰³

a) U glavi XX. odredbe su o pripremi za raspravu i okončanje kaznenog postupka prije otvaranja rasprave.⁴⁰⁴ To su, u odnosu na ZKP, konceptijski nove odredbe o pripremi rasprave. One su ne samo brojnije nego bitno drukčije od ZKP.⁴⁰⁵ Skraćeni postupak nema odredaba koje bi odgovarale toj cjelini.

Odredbe o pripremnom ročištu tipična su cjelina za akuzatorne postupke.⁴⁰⁶ Pripremno ročište (članak 370.) obvezatno je za kaznena djela za koja je pro-

³⁹⁸ Članci 361.-364. Slične su odredbe o primjeni kazne na temelju sporazuma stranaka (*applicazione della pena su richiesta delle parti*) u člancima 444.-448. CPP, s time da Prijedlog ne postavlja granicu kazne, ali uvjetuje prihvatanje sporazuma sukladnošću s odmjera- vanjem kazne propisane zakonom i općenito zakonitošću sporazuma.

³⁹⁹ Članak 190.a ZKP propisuje dvostruku granicu: najveće propisane kazne i granicu izricanja kazne na zahtjev stranaka.

⁴⁰⁰ Članci 366. i 367. Usp. *rinvio al giudizio* u člancima 405. i dr. CPP.

⁴⁰¹ Članci 368.-462.

⁴⁰² Prema njemačkom *Hauptverhandlung*.

⁴⁰³ *Dibattimento* u: CPP i CPP CH.

⁴⁰⁴ Članci 368.-386.

⁴⁰⁵ U glavi XX. ZKP (članci 284.-291.) predviđene su pripreme za glavnu raspravu.

⁴⁰⁶ Članci 370.-379. To je sustav koji počiva na dužnosti otkrivanja (*discovery*) u kaznenim predmetima, tj. pravu okrivljenika na pristup dokazima koji je nužan za pripremu obrane. Ta se dužnost ostvaruje kao razotkrivanje (*disclosure*). Usp. prvi naslov sedme knjige CPP (članci 465.-469.) i članke 328.-334. CPP CH. V. o tome u postupcima pred međunarodnim sudovima u: Caianello, *Ammissione della prova e contraddittorio nelle giurisdizioni penali internazionali*, Torino, 2008., 75-80.

pisana kazna zatvora iznad petnaest godina. U predmetima drugih kaznenih djela ovisi o ocjeni predsjednika vijeća koju on donosi na temelju navoda u optužnici i prirode predloženih dokaza. Pripremno se ročište ne održava ako je postignut sporazum stranaka o krivnji (i sankciji).

Zadaća je pripremnog ročišta: a) razotkrivanje dokaza koje će stranke izvesti na raspravi, b) predlaganje novih dokaza, c) pribavljanje spisa i predmeta, d) pouka o imovinskopравnom zahtjevu, e) razdvajanje postupka ako za to postoje razlozi navedeni u prijedlogu, f) preliminarno očitovanje o optužnici, g) obrazlaganje dokaza koji će se izvesti na raspravi i očitovanje o tome protivne stranke, h) odlučivanje o istražnom zatvoru. Nabrojene zadaće pokazuju da je ta nova cjelina ključna za neometano vođenje, ali i okončanje rasprave.

b) Pripremno ročište provodi se *in camera* pred predsjednikom vijeća. Prijedlog obvezuje sud da provede pripremno ročište u određenom roku, zatim propisuje pravila o obustavi kaznenog postupka. Posebni odsjek propisuje određivanje rasprave.

c) Rasprava je uređena u **glavi XXI**.⁴⁰⁷ Prijedlog ne uvodi koncepcijske promjene u središnjem stadiju postupka. Valja podsjetiti da je rasprava u redovitom postupku već u ZKP uređena prema modelu rasprave akuzatornog postupka, ali još uvijek s nekim elementima mješovitog postupka. Sustavni raspored i pojedini odsjeci jednaki su odgovarajućim odredbama u ZKP. Ipak, u odredbama o raspravi nekoliko je važnih novosti.

Prijedlog predviđa suđenje u odsutnosti opuženika pod zakonskim uvjetima: a) postojanje osobito važnih razloga, b) nemogućnost suđenja u stranoj državi, c) nemogućnost izručenja i d) bijeg. To je u skladu s Preporukom R(75)11 (o kriterijima za suđenje u odsutnosti okrivljenika). Mogućnost suđenja u odsutnosti predviđaju i inozemni zakoni.⁴⁰⁸

Značajno su izmijenjena pravila o izvođenju dokaza.⁴⁰⁹ Dokazni postupak uređen je slično kao u nekim inozemnim sustavima akuzatornog modela. Prijedlog znatno dublje ponire u "tehnolojsku" komponentu izvođenja dokaza. On predviđa načelno pravilo o redosljedu izvođenja dokaza, kao i pravila o izravnom i unakrsnom ispitivanju. To je novost koja pretpostavlja specifične i bitno veće operativne sposobnosti državnog odvjetnika i branitelja, drukčiju motiviranost i konačno bitno drukčiju aktivnost tijekom rasprave.⁴¹⁰ Valja, ipak, podsjetiti da Prijedlog zadržava

⁴⁰⁷ Članci 387.-447.

⁴⁰⁸ Članak 401. stavak 3. Usp. članke 366.-371. *CPP CH* i članke 412.-427. austrijskog *StPO*, članak 420*quater* *CPP*, članke 231.-237. njemačkog *StPO*, zatim članke 627.-641. francuskog *CPP*.

⁴⁰⁹ Članci 418.-440. *CPP* detaljno uređuje *istruzione dibattimentale* (članci 496.-515.). V. *Talijanski kazneni postupak*, 226-231.

⁴¹⁰ Članak 419. Ako je za doživljavanje kaznenog pravosuđa bitna građanska javnost, postavlja se ozbiljno pitanje na koji će način najprije razumjeti, a onda prenositi zbivanja uređena novim odnosima. Najprije se postavlja pitanje mogu li o zbivanjima u pravosuđu

pravo predsjedniku vijeća da izmijeni zakonom predviđen redoslijed radnji na raspravi.

U toj ključnoj spoznajnoj komponenti naglašava se dokazna inicijativa stranaka i akuzatornost postupka. Izričito je uređen redoslijed, način i opseg izvođenja dokaza, ali i razvrstavanje pitanja na glavna, unakrsna i dopunska te na toj osnovi i radnja ispitivanja, sukladno pravilima akuzatorne procedure. Posebno, Prijedlog uređuje pravo postavljanja sugestivnih pitanja. Značajno je da se zadržava pravo suda na postavljanje pitanja, ali samo radi razjašnjenja nejasnoća.⁴¹¹ Uvedena je posebna dokazna zabrana uporabe činjenica koje se odnose na prijašnje spolno ponašanje žrtve i njezine seksualne sklonosti.

Dokaze predlažu i izvode stranke.⁴¹² Teret dokaza prije svega je na tužitelju (*actore non probante, reus absolvitur*). Prema detaljima uređenja dokaznog postupka, rasprava koju uređuje Prijedlog nije više sudska rasprava, nego stranačka rasprava pred sudom. Tako se, ostajući pri istoj koncepciji, Prijedlog značajno razlikuje od dosadašnjeg uređenja, postavljajući nove okvire i zahtjeve pred sudionike na raspravi. S nekoliko je pravila dokaznog postupka uveden drugi sustav rasprave. Sustav koji pred sudionike postavlja bitno drukčije zadaće.⁴¹³

izvještavati novinari sa srednjom ili neadekvatnom stručnom spremom. Ili takvi koji nisu primljeni na temelju javnog natječaja prema unaprijed utvrđenim, jasnim kriterijima? Zatim oni koji su povezani posebnim vezama i odnosima s nekim političkim krugovima, ali i s nekim sucima, državnim odvjetnicima, odvjetnicima, policijom i konačno podzemljem? Na temelju izvješćivanja takvih novinara stječe se predodžba o (ne)djelovanju pravosuđa, a da zapravo posrijedi može biti nerazumijevanje ili nešto sasvim drugo. Takve osobe ne libe se iznositi kategorične ocjene koje opet olako prihvaćaju domaći i inozemni, posebno "europski" političari. Ta bi komponenta djelovanja "kreatora javnog mišljenja" mogla ugroziti mnoge ciljeve reforme. Ona otvara mnogo šire i složenije pitanje socijalnog ambijenta i njegove spremnosti za primjenu novog sustava.

⁴¹¹ Pitanje uređenja tereta dokaza ima dalekosežne učinke na cjelokupnu strukturu kaznenog postupka. Prijedlog se u tom smislu opredijelio krajnje radikalno. Može se tek podsjetiti da o uređenju tereta dokaza ovisi domašaj presumpcije nedužnosti (izražene između ostalog u poznatoj presudi Doma lordova *Woolmington* iz 1935/AC 462 H.L./, ali i u međunarodnim izvorima - npr. članak 6/2 Europske konvencije), zatim prostor primjene pravila *in dubio pro reo*, pristupa donošenju oslobađajuće presude itd. U sustavu američkog *common law* presumpcija nedužnosti ostvaruje se posredstvom postupka *voir dire* pri odabiru porotnika, zatim kasnije tijekom rasprave kroz *opening statements* i *closing arguments*. Čak i radikalno akuzatorni CPP u članku 507. stavku 1. predviđa mogućnost da sud odredi izvođenje dokaza po službenoj dužnosti "... *se risulta assolutamente neccessario*..."

⁴¹² Članak 419. stavak 2. Uređenje dokaznog postupka u Prijedlogu bitno je drukčije od uređenja u člancima 254.-267. Zakona o sudskom krivičnom postupku iz 1929., koji su zapravo bili polazište uređenja u ZKP. No, valja imati u vidu da je dokazivanje na glavnoj raspravi ZKP u redovitom postupku uredio s prevladavajućom komponentom akuzatornosti, iako je zadržao inkvizicijsku maksimu.

⁴¹³ To je dalekosežna promjena koja zahtijeva od stranaka, prije svega od državnog odvjetnika, bitno pojačanu aktivnost, ali i sposobnost konkretnog djelovanja u ravnopravnim položajima u

U Prijedlogu više nema odredbe o inkvizicijskoj maksimi (članak 322. stavak 3. ZKP), prema kojoj bi sud mogao izvesti dokaz koji nisu predložile stranke ili od izvođenja kojeg su odustale. Materijalna istina više nije cilj kaznenog postupka kao u nekim inozemnim izvorima.⁴¹⁴

Dosljedno tome, ni u žalbenom postupku, ali ni u postupku u povodu zahtjeva za zaštitu zakonitosti, instancijski sud i sud odlučivanja o zahtjevu za zaštitu zakonitosti (i zahtjevu za ispitivanje pravomoćne presude) ne pazi po službenoj dužnosti na činjenično stanje. Osim toga, u skladu s pravilima o vođenju rasprave u akuzatornom postupku, uveden je nov slučaj odbijanja dokaznog prijedloga koji nije otkriven i unaprijed najavljen na pripremnom ročištu.

Odredbe o presudi u **glavi XXII.** opće su, zajedničke.⁴¹⁵ Posebne odredbe sadržane su u drugim dijelovima Prijedloga (o presudi na temelju sporazuma stranaka, o skraćenom postupku, presudi kojom se izriče da je okrivljenik počinio protupravno djelo itd.). Prijedlog ima posebno u vidu sporazume stranaka koji su temelj presude te njezin sadržaj i u tom smislu diferencirano određuje sastojke koje mora imati presuda. To se prije svega odnosi na sadržaj i opseg obrazloženja.⁴¹⁶

2.7. Treći dio odredba redovitog kaznenog postupka (C) uređuje pravne lijekove. U materiji pravnih lijekova zadržana je koncepcija ZKP. U poredbenim razmjerima jednostavnost hrvatskog sustava pravnih lijekova ima ozbiljne prednosti pred prevladavajućim pluralitetnim modelima apelacije (priziva) i kasacije (poništenja), koji su česti u inozemnim izvorima.⁴¹⁷

a) Glava XXIII. uređuje redovite pravne lijekove.⁴¹⁸ Koncepcija žalbe kao potpunog, jedinstvenog pravnog lijeka iz ZKP je zadržana. Njezina prednost pred pluralitetnim sustavima specifičnih pravnih lijekova spomenuta je prije i valja je zadržati.⁴¹⁹

sudnici. Državni se odvjetnik na raspravi, prema Prijedlogu, ravnopravno suočava s braniteljem. Cilj za kojim ide Prijedlog jest da obje stranke na raspravi budu u jednakom položaju.

⁴¹⁴ Članak 6. *CPP CH (principio della verità materiale)* predviđa da kaznene vlasti (*autorità penali*) moraju utvrditi po službenoj dužnosti "*tutti i fatti rilevanti per il giudizio*". To je određenje različito od klasičnog poimanja materijalne istine i zapravo je *Amtsermittlungsgrundsatz*, iz članka 244. stavka 2. njemačkog *StPO*, koje se opet razlikuje od uređenja u člancima 3. stavak 1. i 232. stavak 2. austrijskog *StPO*.

⁴¹⁵ Članci 448.-462.

⁴¹⁶ Članak 459.

⁴¹⁷ Usp. Grubiša, *Krivični postupak. Postupak o pravnim lijekovima*, Zagreb, 1987., 23-47; Bayer, *Problematika pravnih lijekova protiv prvostepenih krivičnih presuda u kontekstu suvremene reforme krivičnog procesnog prava*, Rad, JAZU, knjiga 401, Zagreb, 1981. V. i druge izvore navedene u: Pavišić, *Komentar*, 441 i 442.

⁴¹⁸ Članci 463.-496.

⁴¹⁹ To i pored sporadičnih pojava da se žalba označava kao priziv (apel) koje su vjerojatna posljedica nepoznavanja prirode različitih pravnih lijekova.

U postupak o redovitim pravnim lijekovima Prijedlog ipak uvodi neke novosti. U odnosu prema žalbi protiv drugostupanjske presude, izostavljena je žalba protiv te presude u slučaju da je drugostupanjski sud na raspravi utvrdio drukčije činjenično stanje. Naime, prema Prijedlogu, provođenje rasprava pred drugostupanjskim sudom nije predviđeno, pa dosljedno tome drugostupanjski sud i ne može utvrđivati činjenično stanje.

b) Značajne su novosti u odredbama koje uređuju žalbu protiv rješenja. To se odnosi na cio niz posebnih odredaba o žalbi protiv određenih rješenja. Prijedlog je prije svega imao u vidu nov položaj suca istrage kao “sua sloboda”, dakle tijela koje odlučuje o prijedlozima stranaka.

Sudac istrage više nije istražitelj koji prikuplja dokaze, vodi postupak i odlučuje. On nije više istražno tijelo koje se slaže ili ne slaže s prijedlozima stranaka. Sudac istrage je tijelo suda koje donosi odluke i samo iznimno provodi postupovne radnje. Dosljedno tom, novom položaju suca istrage, izostavljeni su svi slučajevi neslaganja suca i državnog odvjetnika koji su predviđeni u ZKP. Umjesto neslaganja, sudac istrage odlučuje o prijedlozima stranaka. U skladu s tim nov položaj suca istrage odražava se i na uređenje žalbe protiv rješenja koje donosi. U Prijedlogu je u takvim slučajevima predviđeno da sudac odlučuje u prvom stupnju rješenjem. Protiv rješenja državni odvjetnik ima pravo žalbe o kojoj odlučuje drugostupanjsko sudsko tijelo (izvanraspravno vijeće). Mnoga od tih rješenja donose se u posebnom zakonom određenom roku, a podnošenje žalbe, u ovisnosti o sadržaju rješenja, također je propisano u posebnom, u pravilu, kratkom roku. Prijedlogom je također propisano kad podnošenje žalbe ne odgađa izvršenje. Te su odredbe sastavljene imajući u vidu uredno, nesmetano odvijanje postupka.

c) Glava XXIV. sadržava odredbe o izvanrednim pravnim lijekovima.⁴²⁰ Postojanje više izvanrednih pravnih lijekova usmjereno je dodatnoj zaštiti od pogrešaka u kaznenom postupku i nakon njegova pravomoćnog okončanja.

U odredbama o izvanrednim pravnim lijekovima najvažnija je novost izostavljanje iz sustava tih lijekova izvanrednog ublažavanja kazne. Razlozi za to su što se izvanredno ublažavanje kazne odnosilo na izvanredno “ispravljanje” kazne u pravomoćnoj sudskoj presudi zbog novih ili novootkrivenih olakotnih okolnosti.

Ocjenjuje se da je za takve slučajeve prije svega primjereno pomilovanje kao izvansudski akt u posebnom upravnom postupku. Ako se pak radi o okolnostima koje zahtijevaju novo suđenje, ostaje mogućnost koju predviđaju odredbe o obnovi postupka. Konačno, u istu svrhu predviđene su i odredbe o uvjetnom otpustu (članci 157.-167. Prijedloga o izvršavanju kazne zatvora⁴²¹).

⁴²⁰ Članci 497.-519.

⁴²¹ Narodne novine 55/2000., 59/2000., 129/2000., 59/2001., 11/2002., 190/2003. – pročišćeni tekst. V. bilj. 40.

Izostavljanje tog izvanrednog pravnog lijeka ne utječe na prava osuđenika, ali u znatnoj mjeri rasterećuje sudove od rada na predmetima koji prema svojoj naravi zapravo nisu posao suda.

Zahtjev za zaštitu zakonitosti koncepcijski je ostao neizmijenjen.⁴²² On je i dalje pravni lijek državnog odvjetnika kao tijela državne vlasti koje se brine o zaštiti zakonitosti, a o kojemu odlučuje najviši sud. Međutim, izostavljena je odredba članka 423. ZKP, dosljedno stajalištu da sud nikad po službenoj dužnosti ne pazi na činjenično stanje.

Zahtjev za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude izmijenjen je tako da se može podnijeti samo ako je okrivljenik pravomoćno osuđen na kaznu zatvora ili maloljetničkog zatvora najmanje godinu dana. To je ograničenje u odnosu prema sadašnjem uređenju prema kojemu se taj izvanredni pravni lijek može podnijeti protiv presude kojom je izrečena kazna zatvora ili maloljetničkog zatvora bez obzira na njezinu visinu. Kao i u ZKP, taj se izvanredni pravni lijek ne može podnijeti protiv presude Vrhovnog suda.⁴²³

3. Skraćeni postupak

3.1. Drugi oblik kaznenog postupka je skraćeni postupak. Skraćeni postupak vodi se pred općinskim sudom. Taj oblik postupka predviđen je za dvije skupine kaznenih djela. Pravila skraćenog postupka jesu u **glavi XXV.** koja okuplja zajedničke odredbe⁴²⁴ te u **glavi XXVI.** koja uređuje postupke izdavanja kaznenog naloga i izricanja sudske opomene.⁴²⁵

Posebnim zakonom, koji će uređivati stvarnu nadležnost sudova, konkretno će se odrediti kaznena djela iz nadležnosti općinskog suda za koja će se provoditi skraćeni postupak. Imajući u vidu da je u materijalnom kaznenom zakonodavstvu došlo do pooštrenja kazni, opravdano je proširenje područja primjene pravila skraćenog postupka. Od ukupno 705 osnovnih, kvalificiranih i privilegiranih kaznenih djela u Kaznenom zakonu, 580 bi, prema Prijedlogu, moglo biti predviđeno za skraćeni postupak. To je 82,27% ukupnog broja kaznenih djela u Kaznenom zakonu. S kaznenim djelima u posebnom kaznenom zakonodavstvu njihov bi udio bio oko 83,50%. Prema ZKP, za skraćeni po-

⁴²² V. lit. navedenu u: Pavišić, *Komentar*, 517.

⁴²³ Valja imati u vidu da bi taj pravni lijek kako je predviđen u Prijedlogu (uz osnovno ujednačavanje koje bi u žalbenom postupku provodio Visoki žalbeni sud) omogućio Vrhovnom sudu dopunsko konkretno i djelotvorno ujednačavanje prakse. Naime, protiv svih presuda Visokog žalbenog suda taj bi pravni lijek bio dopušten, a to je nov, svakako vrlo značajan moment, u prvom redu za prava i slobode okrivljenika, te je vrlo vjerojatno da bi bitno pridonio koherentnosti sudske prakse.

⁴²⁴ Članci 520.-539.

⁴²⁵ Članci 540.-548.

stupak bilo je predviđeno 75,32% kaznenih djela iz Kaznenog zakona. U pravilima o skraćenom postupku više je odredba koje idu za pojednostavljenjem postupka. Neke od tih odredba su nove.

3.2. Skraćeni postupak ima se smatrati oblikom postupka koji je najzastupljeniji u praksi. Predmeti koji se vode prema pravilima o skraćenom postupku najveća su skupina kaznenih predmeta i stoga su bitni za trajanje, djelotvornost i učinkovitost, dakle funkcioniranje sustava kaznenog pravosuđa, što je bitno za prava i slobode građana. S obzirom na to valja posebno upozoriti na propise koji u skraćenom postupku pojednostavljaju ili ubrzavaju postupanje. Odredbe kojima se pri uređenju skraćenog postupka prije svega ide za pojednostavljenjem su sljedeće:

a) Proširenje područja odlučivanja državnog odvjetnika prema načelu oportuniteta.⁴²⁶ Državni odvjetnik može u zakonom propisanim slučajevima odbaciti kaznenu prijavu ili odustati od kaznenog progona, iako postoji osnovana sumnja da je počinjeno kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti i za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina.

U sadašnjem ZKP to je ograničeno na kaznena djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine. Uz to sada su precizno razrađeni uvjeti odlučivanja prema oportunitetu, pri čemu se posebno vodilo računa o zaštiti prava žrtve kaznenog djela.

b) Smanjenje broja oblika optužnih akata. U skraćenom postupku dvije su vrste optužnih akata: optužnica i privatna tužba. Optužnica, u odnosu prema istoimenom aktu u redovitom postupku, za kaznena djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do osam godina ima samo kratko obrazloženje te prijedlog sankcije.⁴²⁷

c) Neposredno optuživanje. Za kaznena djela za koja je propisan skraćeni postupak istraga ni u jednom slučaju nije obvezna. No, ovisno o stanju stvari, uvijek postoji mogućnost poduzimanja istrage, ali i mogućnost poduzimanja pojedinih dokaznih radnji. To ovisi o odluci državnog odvjetnika.

d) Pojednostavljen i diferenciran postupak ispitivanja optužnice. Prijedlog polazi od toga da sve optužnice moraju biti ispitane i potvrđene, jer prethodno nije vođen sudski postupak. Sve optužnice u skraćenom (kao i u redovitom) postupku podložne su ispitivanju i potvrđivanju. To je u odnosu prema stanju u ZKP znatno različito. Najprije, što podizanju optužnice prethodi državnoodvjetnička istraga i stoga što je ispitivanje optužnice od optužnog vijeća znatno brže, jednostavnije i ekonomičnije od rasprave, pa valja iskoristiti sve te prednosti (i) da se postupak okonča *in camera* (sporazumom stranaka

⁴²⁶ Članci 521. i 522. Usp. Carić, *Načelo svrhovitosti (oportuniteta) kaznenog progona iz članka 175. Zakona o kaznenom postupku*, HLJKPP, 1/2001.; Sirotić, *Primjena načela svrhovitosti iz članka 175. Zakona o kaznenom postupku*, HLJKPP, 1/2006.

⁴²⁷ Članak 524. To su sastojci koji se prema ZKP predviđaju za optužni prijedlog.

ili obustavom) ili da se temeljito pripremi za raspravu. U skraćenom postupku postoje važne razlike od ispitivanja optužnice u redovitom postupku.

d.1) Optužnica se dostavlja predsjedniku vijeća, a ne sucu istrage kao u redovitom postupku. On ispituje formalnu ispravnost optužnice i u skladu s tim ili donosi odluku ili je upućuje optužnom vijeću, ako nema nedostataka. Ako se optužnica odnosi na kazneno djelo za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do osam godina, optužno vijeće ispituje optužnicu u sjednici vijeća bez sudjelovanja stranaka (nekontradiktorno i nejavno). To je bitna razlika u odnosu prema ispitivanju optužnice u redovitom postupku u središtu kojeg je uvijek kontradiktorno ročište uz sudjelovanje stranaka. Ocijeni li optužno vijeće optužnicu osnovanom, donosi rješenje kojim potvrđuje optužnicu i sastavlja raspravni spis te ga bez odgode dostavlja pisarnici nadležnog suda.

d.2) Ako se radi o kaznenom djelu za koje je propisana kazna zatvora iznad osam godina, postupak ispitivanja optužnice jednak je odgovarajućim pravilima redovitog postupka. To je također važno za zaštitu prava okrivljenika.

d.3) Na opisani način Prijedlog ustanovljuje dva vida postupka ispitivanja optužnice u kojemu je onaj za lakša kaznena djela dodatno pojednostavljen, ali ipak uključuje bitan moment: kontrolu suda nad optužnicom prije rasprave, a time omogućuje okončanje postupka u toj fazi ili kvalitetnu pripremu rasprave. Međutim, za teža kaznena djela postupak ispitivanja optužnice istovjetan je redovitom postupku.

d.4) U odnosu na privatnu tužbu Prijedlog slijedi uređenje ZKP. Prijedlog, kao i neki inozemni izvori, nije mijenjao odredbe o privatnoj tužbi.⁴²⁸

e) Pripremno ročište ovisno je o prosudbi predsjednika vijeća i ograničeno je na kaznena djela za koja sudi vijeće. Samo ako se rasprava ima provesti pred vijećem, predsjednik vijeća može održati pripremno ročište. Provođenje pripremnog ročišta ovisi o prosudbi predsjednika vijeća. To je također mogućnost ubrzanja i daljnje nastojanje za pojednostavljenjem i ubrzanjem skraćenog postupka.⁴²⁹

e.1) Ako se radi o kaznenom djelu za koje je propisana kazna zatvora do osam godina, pripremno ročište se ne provodi. I ako se rasprava ima provesti pred sucem pojedincem za druga, teža kaznena djela (na temelju sporazuma stranaka prema posebnom propisu) također se ne provodi pripremno ročište.⁴³⁰

e.2) U predmetima iz svoje nadležnosti sudac pojedinac može odmah nakon prijma potvrđene optužnice odrediti raspravu, a mora je odrediti u zakonskim rokovima koji su kratki.

⁴²⁸ V. o tome iscrpno u: *Rapporto*, 26 i 27.

⁴²⁹ Pritom valja imati u vidu da se rasprava održava uvijek u prisutnosti državnog odvjetnika, da dokaze predlažu i izvode stranke, da dostava poziva više nije dužnost suca, da se rasprava u pravilu snima i da se zbog toga odvija znatno brže te da u skladu s tim sudac može ne samo skratiti rokove određivanja rasprave nego i trajanje rasprave, a time povećati broj rasprava.

⁴³⁰ To bi trebao urediti Zakon o sudovima.

f) Rasprava u skraćenom postupku je jednostavnija. Središnji stadij u skraćenom postupku dosta se razlikuje od rasprave u redovitom postupku. Razlike postoje u više sastojaka.

f.1) Novost je da državni odvjetnik uvijek prisustvuje raspravi. Time se otklanja dvojbena situacija, koju omogućuje sadašnji ZKP, da sud kumulira različite postupovne funkcije. Posebno nije prihvatljivo da sud preuzme bilo koji segment funkcije kaznenog progona. Time iz hrvatske kaznene prakse nestaje “sudac – tužitelj”, koji se prigovor mogao istaknuti s obzirom na mogućnosti suđenja bez državnog odvjetnika koja postoji u sadašnjem ZKP. Ako nije prihvatljiva pozicija istražnog suca s kumuliranim funkcijama istraživanja i odlučivanja, još je manje prihvatljiva kumulacija funkcija optuživanja i suđenja u osobi suca na raspravi.

f.2) Rasprava se pod zakonskim uvjetima može održati bez prisutnosti okrivljenika i privatnog tužitelja. U prvom slučaju uvjet je da se okrivljenik očitovao o optužbi, a u drugom da je privatni tužitelj predložio održavanje rasprave bez njegove prisutnosti. To rješenje vodi računa da se u tim slučajevima radi o predmetu koji se znatno, bitno razlikuje od predmeta za kaznena djela u kojem je ovlašteni tužitelj državni odvjetnik.

Predmeti na temelju privatne tužbe u pravilu su izraz interpersonalnog sukoba. Za potonji se od vrlo ranih razdoblja razvoja kaznenog prava razvija poseban koncept danas poznat kao restorativna pravda. Zakon u tom području ostaje na koncepciji ZKP, a buduća bi nastojanja valjalo usmjeriti na to područje prije svega proširenjem u područja u kojima taj pristup može pridonijeti suzivanju klasičnog područja vođenja kaznenog postupka.⁴³¹

g) Redoslijed radnji na raspravi u predmetima koje vodi sudac pojedinac uređen je prema sadašnjem modelu (s ispitivanjem okrivljenika na početku rasprave). Praktični razlozi pretežu u prilog zadržavanja sadašnjeg modela, iako se on koncepcijski razlikuje od modela rasprave redovitog i skraćenog postupka koji se vodi pred vijećem u Prijedlogu.⁴³² Naime, ako se rasprava vodi pred vijećem, postupa se prema pravilima redovitog postupka.

g.1) Do očitovanja okrivljenika kojim priznaje krivnju, državni odvjetnik može izmijeniti vrstu i mjeru kaznenopravne sankcije iz optužnice. Tom izmjenom ne može se predlagati teža sankcija. Ako se okrivljenik suglasi s vrstom i mjerom predložene kaznenopravne sankcije, sud u presudi ne smije izreći drugu vrstu kaznenopravne sankcije ni veću mjeru kazne od predložene. Suglasnost okrivljenika je daljnja mogućnost okončanja postupka bez provođenja rasprave, koja znači pojednostavljeno, ubrzano postupanje.

h) Snimanje rasprave. Rasprava se (prema mogućnostima) snima. Očekuje se da će to postati pravilo u radu suda. Zapisnik uvijek vodi sudski savjetnik

⁴³¹ V. Liebmann, *Restorative Justice: How it Works*, London, 2007., 33. Usp. bilj. 4.

⁴³² Zapravo radi se o tome da je praksa “naviknuta” na takvo postupanje.

ili vježbenik bez glasnog diktata suca. Tim je izmjenama tehnologijske naravi dinamika rasprave bitno pospješena. Sudac se na taj način oslobađa još jedne “tehničke” dužnosti.⁴³³

i) Presuda. Presuda je u skraćenom postupku uređena s polazištem u općim odredbama, ali s važnim modifikacijama ovisno o odluci i sadržaju presude. To je posebno značajno za pisanu presudu. Tu se također, u slučajevima u kojima je to prihvatljivo, nastoji pojednostaviti postupak.

i.1) Pisana presuda uvijek sadržava obrazloženje ako je okrivljeniku izrečena kazna zatvora. Za takvu presudu vrijede opće odredbe o presudi. U takvim slučajevima interes je okrivljenika da presuda bude pisano izrađena sa svim sastojcima koji jamče puninu mogućnosti korištenja pravima koje predviđa kazneni postupak.

i.2) Posebna pravila vrijede za pisanu presudu kojom nije izrečena kazna zatvora.⁴³⁴ Najprije, takva presuda dostavlja se, s kratkim obrazloženjem, samo na zahtjev stranke.

i.3) Ako stranka odmah nakon objave presude ne zahtijeva pisani otpravak presude te ako se okrivljenik očitovao krivim i prihvatio predloženu sankciju, kratko obrazloženje unosi se u zapisnik o raspravi, a prijepis presude ne mora uopće sadržavati obrazloženje. Takva se presuda mora pisano izraditi i otpremiti u roku od tri radna dana.

i.4) Prisutnost na proglašenju presude nije obvezna.

j) Žalba. Protiv presude žalba se može podnijeti u roku osam dana od dana dostave prijepisa presude. Stranke i oštećenik koji ima pravo žalbe protiv presude mogu se odreći prava na žalbu odmah nakon objave presude. U takvom slučaju dostavit će im se u roku od tri radna dana prijepis presude bez obrazloženja. Ako je tijekom rasprave snimljen, stranke mogu najaviti žalbu. Ako nije prepisana zvučna snimka rasprave na način koji je određen, ili ako prijepis presude nije napisan i otpremljen u zakonskim rokovima, sudac će izvijestiti o razlozima predsjednika suda. Prekoračenje roka prijepisa snimke ili pisane izrade presude više nije bitna povreda odredaba kaznenog postupka, nego neuredno obnašanje sudačke dužnosti.

k) Kad drugostupanjski sud rješava o žalbi, obje stranke obavijestit će se o sjednici vijeća drugostupanjskog suda ako je u prvostupanjskoj presudi

⁴³³ Već to bi trebalo znatno pridonijeti ubrzanju postupka. U perspektivi reforme pravosuđa i okrupnjavanja sudova nabavka i oprema tehničkih sredstava ne zahtijeva osobito velika sredstva, ali snažno ubrzava i, što je jednako važno, rasterećuje rad suda. Još je značajnije da podiže razinu kvalitete postupanja suda. Dakako, postojeći Pravilnik o zvučnom snimanju tijekom glavne rasprave u kaznenom postupku (Narodne novine, 21/2005.) treba uskladiti s uređenjem u Prijedlogu.

⁴³⁴ V. Zorica, *Neka pitanja o skraćenom postupku (s naglaskom na presudu bez obrazloženja)*, HLJKPP, 1/2003.

izrečena kazna zatvora i ako su stranke zahtijevale da budu obaviještene o sjednici, ili ako predsjednik vijeća ili vijeće drugostupanjskog suda smatraju da bi nazočnost stranaka ili jedne od njih bila korisna za razjašnjenje stvari.

I) Mirenje. Odredbe ZKP o mirenju su zadržane, što je u skladu s Preporukom R(99)19. Isto tako i postupanje pred mirovnim vijećem. To su odredbe koje se odnose na predmete u kojima je podignuta privatna tužba (članak 527.).⁴³⁵

Ij) Kazneni nalog i sudska opomena uređeni su u **glavi XXVI.**⁴³⁶ Područje primjene kaznenog naloga prošireno je na kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora do pet godina. Prava oštećenika kao uvjet izricanja kaznenog naloga propisana su preciznije. Značajno je da se kazneni nalog prema novom uređenju može izreći i pravnoj osobi. Izricanje sudske opomene uređeno je prema sadašnjem ZKP.

4. Posebni postupci⁴³⁷

4.1. Postupak prema okrivljenicima s duševnim smetnjama (glava XXVII.) u nekim je detaljima preciziran, ali je ostao na osnovama na kojima su odgovarajući propisi ZKP.⁴³⁸ S tim u svezi valja upozoriti da bi trebalo revidirati propise o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.

4.2. Postupak za oduzimanje predmeta i imovinske koristi (glava XXVIII.) u naslovu je upotpunjen u odnosu na odgovarajući naslov u sadašnjem ZKP. Uz to dodana je i odredba kojom je uređen odnos imovinsko-pravnog zahtjeva i oduzimanja imovinske koristi.

4.3. Postupak za opoziv uvjetne osude (glava XXIX.) dopunjen je odredbom o opozivu uvjetne osude u slučaju propusta suda da to učini.

4.4. Postupak za naknadu štete i ostvarivanje drugih prava neopravdano osuđenih ili neutemeljeno uhićenih osoba (glava XXX. ZKP) je izo-

⁴³⁵ Iako je to u našem pravu tradicionalna odredba koja je u skladu s nastojanjima da se spor nastao kaznenim djelom riješi mirnim načinom, praktični rezultati nisu zadovoljavajući. V. Krapac, *Mirenje stranaka prije započinjanja skraćenog krivičnog postupka kao sredstvo rješavanja sporova među građanima i sprječavanja nepotrebnog procesuiranja*, NZ, 5/1983.

⁴³⁶ Članak 540.-548. V. Novosel, *Primjena kaznenog naloga u radu državnih odvjetnika*, HLJKPP, 1/2002.

⁴³⁷ V. Tripalo, *Novosti u posebnim postupcima i skraćenom postupku*, HLJKPP, 2/2002.

⁴³⁸ Članak 549.-555. V. Đurđević, *Kaznenopravni položaj počinitelja s duševnim smetnjama u SR Njemačkoj i kritičko-poredbeni osvrt na hrvatsko pravo*, HLJKPP, 2/2000.; Goreta i dr., *Prisilno zadržavanje i prisilni smještaj s forenzičko-psihijatrijskog aspekta*, HLJKPP, 1/2002.; Goreta, *Kritički osvrt na položaj neubrojivih bolesnika u novom hrvatskom zakonodavstvu - psihijatrijski pristup*, HLJKPP, 2/1999., Turković, *Pravni položaj osoba s duševnim smetnjama protiv kojih se vodi kazneni postupak*, HLJKPP, 1/1997.

stavljen. To bi valjalo urediti posebnim zakonom, a do njegova donošenja primjenjuju se odredbe glave XXX. ZKP.

4.5. Postupak za izdavanje tjeralice i objave (XXX.) tek je neznatno izmijenjen dotjerivanjem pojedinih izričaja.

5. Prijelazne i završne odredbe

Prijelazne i završne odredbe sadržavaju dva odsjeka. U prvom odsjeku uređen je izvanredni pravni lijek protiv odluka sudova bivše SFRJ.

Drugi odsjek uređuje prijelazne i završne odredbe u užem smislu. Tih je odredaba u odnosu prema odgovarajućem dijelu ZKP veći broj i tvore nužno prateće uređenje za primjenu Prijedloga.

VIII. DOTICAJNI ZAKONI

1. Zakon uređuje sasvim nov ustroj kaznenog postupka. Zbog toga pretpostavlja da se odmah započne rad na doticajnim propisima kao što su: Zakon o sudovima, Zakon o državnom odvjetništvu, Zakon o sudovima za mladež, Zakon o USKOK-u, Zakon o primjeni Rimskog statuta Stalnog međunarodnog kaznenog suda, Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela, Zakon o policiji, Zakon o policijskim ovlastima, Zakon o naknadi štete žrtvama kaznenih djela, Zakon o rehabilitaciji i dr. Posebno će biti potrebno razmotriti promjene u Zakonu o međunarodnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima. Naime, pretvaranje državnog odvjetnika u operativno postupovno tijelo nužno zahtijeva razmatranje u kojoj mjeri valja izmijeniti propise o pružanju međunarodne pravne pomoći.

2. Nov sustav kaznenog postupka bitno mijenja odnose u području kaznene represije. Jedna stranka u kasnijem eventualnom glavnom postupku (državni odvjetnik) postaje glavni subjekt prethodnog postupka, koji, radnjama prethodnog postupka, bitno utječe na prava građana (i pravnih osoba). Time se s ciljem uvećanja učinkovitosti kaznenog postupka uspostavlja odnos neravnopravnosti u fazi kaznenog progona. On je pojačan i zbog okolnosti hijerarhijske strukture državnog odvjetništva. Jamstvo građaninu (i pravnoj osobi) da o zahvatima u njegova (njejina) prava odlučuje sud i da će svoja prava zaštititi ("obraniti") pred sudom u kaznenom postupku nije dovoljna zaštita od mogućih zlouporaba tijela državne represije. Zbog toga, prije početka primjene, valja preispitati i eventualno dopuniti Kazneni zakon novim specifičnim inkriminacijama koje će se odnositi na zlouporabe pokretanja kaznenog progona i zlouporabe u tijeku kaznenog progona od strane državnog odvjetnika i policije. Ujedno valja posebno pažljivo preispitati propise mate-

rijalnog kaznenog prava koji se odnose na zaštitu od samovolje i zlouporabe tijekom postupanja u svezi s kaznenim djelom.

IX. PRIPREME ZA PRIMJENU NOVIH PRAVILA KAZNENOG POSTUPKA

1. Prijedlogom uređen sustav bitna je novost u hrvatskom pravnom sustavu. Primjena tog sustava trebala bi započeti u vrijeme kad će Republika Hrvatska vjerojatno (neposredno očekivati ili već) biti u Europskoj Uniji. Te dvije činjenice, uz potrebna financijska sredstva, upućuju na sljedeća tri ključna momenta: a) ustroj sustava kaznene represije koji će biti prilagođen novom sustavu kaznenog postupka mora biti uspostavljen prije početka primjene novih pravila, b) (stručno) osposobljavanje sudionika kaznenog postupka mora biti provedeno prema suvremenim, europskim standardima obrazovanja i c) nabavka i opremanje sredstvima za provedbu Prijedloga moraju biti pravovremeni.

2. Reforma pravosuđa, "prokazana" kao jedan od najvažnijih uvjeta i kao jedna od najvažnijih prepreka za pristupanje u punopravno članstvo Europske Unije, jest u tijeku. Nov ustroj trebao bi voditi računa o novom sustavu kaznene represije koju uvodi Prijedlog. Posebno o promjeni vrste rada i konkretnih zadaća pojedinih subjekata. To je strategijska zadaća kojoj nisu primjerene improvizacije, *ad hoc* rješenja, kampanje.

Novi ustroj zahtijeva nove objekte, prije svega prostore provođenja radnji, zatim tehničku opremu, novu organizaciju rada, nove odnose i nov način obavljanja rada.

3. Pravodobno i primjereno, ne samo, stručno osposobljavanje ključ je o kojemu iznad svega ovisi funkcioniranje kaznenog pravosuđa prema modelu koji uređuje Prijedlog. Zato valja pravovremeno i primjereno osigurati provođenje plana osposobljavanja, prema suvremenim kriterijima i standardima cjeloživotnog obrazovanja (*longlife education*), u skladu s Lisabonskom poveljom i ostalim izvorima koji se odnose na međunarodne standarde obrazovanja.

Nositelji profesionalnih funkcija u sustavu kaznenog pravosuđa, zbog prirode odnosa koje rješavaju, što uključuje i zahvate u temeljna prava, moraju nužno biti osobe visokih moralno-etičkih kvaliteta. Te osobe moraju imati snažnu motivaciju za rad u tom području. Konačno, ali nipošto ne na kaju, rad u policiji, državnom odvjetništvu i sudu pretpostavlja stalno i trajno stručno osposobljavanje. Nema dobrog kaznenog pravosuđa u širem smislu ako u njemu ne rade najbolji! Takvi će nositelji funkcija u kaznenom pravosuđu postati, umjesto krivca za sve kao što je to prema izvještavanju medija i diskusijama političara danas u Hrvatskoj, uzdanica građanima i utočište uspostavljanja

narušene pravde. Kao što je to slučaj s aktualnom (prema nekima kontroverznom) kampanjom općenarodne potpore sucima u Egiptu.⁴³⁹

a) Sud prestaje biti operativni subjekt i preuzima klasične “kabinetske” poslove: vođenje postupka i odlučivanje, bez dosadašnje naglašene operative kriminalističke istražne komponente. Istražnog suca više nema, iako nipošto ne valja izgubiti iz vida da je to tijelo i te kako zaslužno za stupanj demokratizacije kaznenog postupka, a za Hrvatsku posebno predstavlja značajno civilizacijsko postignuće iz davne 1966. godine.⁴⁴⁰

Sudac istrage postaje ključni subjekt osiguranja učinkovitog, ali i pravičnog postupanja u prethodnom postupku. On samo iznimno u Prijedlogom predviđenim slučajevima provodi određene dokazne radnje. Od suca istrage očekuje se mnogo više od opsega znanja i umijeća zastupljenog u radnjama suda u prethodnom postupku u aktualnom razdoblju. Najprije, zahtijeva se bitno veći stupanj poznavanja materijalnih i postupovnih propisa, temeljito operativno znanje iz oba područja, sposobnost primjene koja uključuje mnoge nove odnose i načine odlučivanja (npr. postupak ispitivanja optužnice). Suci moraju biti (ili postati) kompetentni suci, ali i jamci djelotvornog postupanja i prava i sloboda, koji umješno i uspješno bdiju nad postupovnim radnjama.

Suci istrage mnogo temeljitije moraju biti upoznati s praksom tijela koja odlučuju o ljudskim pravima (Ustavni sud, ESLJP). Oni nisu više istražitelji-suci, nego suci koji u prethodnom postupku postaju čuvari prava i sloboda. Dakako, ostaje otvoreno pitanje svih pitanja: promjena stava. Sudac istrage mora postati istinski neovisno i nepristrano tijelo koje će kao sud provoditi puninu sudskih funkcija. To je možda najsloženija zadaća koja stoji pred sucima!

Novost posebne važnosti su optužna vijeća koja preuzimaju vrlo značajnu dužnost nadzora i provjere optužnica koje su podignute na temelju podataka koje je prikupio državni odvjetnik. Prema Prijedlogu optužna vijeća postaju značajan “filar” i brana od neopravdanih, neispravnih i nedovoljno kvalitetnih optužnica.

Suci u skraćenom postupku preuzimaju zadaće u predmetima koji sada nisu bili u području njihove nadležnosti. Krug poslova sudaca pojedinaca i sudaca u vijećima se proširuje, a struktura mijenja. Oni se trebaju temeljito pripremiti za te nove zadaće.

U tom smislu usmjerenje suca mora biti prema obavljanju dužnosti suca kao životnom pozivu. Suci koji u vrijeme donošenja Prijedloga već rade na toj dužnosti moraju u razdoblju njegove vakacije postići stupanj operativnog znanja o novom uređenju koji će omogućiti bitno kvalitetnije i brže suđenje.

⁴³⁹ V. članak S. Gauch, *Egypt's embattled bench*, Christian Science Monitor, 11. V. 2006.

⁴⁴⁰ V. izvrsnu kritičku analizu “...*offensive contre le juge d'instruction*”, u: Pradel, *op. cit.*, 160 i 161.

Najmanje promjena novi postupovni ustroj unosi u glavni stadij i postupak o pravnim lijekovima. Struktura zadaća suca u tim se područjima kvalitativno znatnije ne mijenja. Raspravni suci i suci koji odlučuju o pravnim lijekovima morat će temeljito poznavati novu strukturu prethodnog postupka, jer je bez toga nemoguć njihov uspješni rad. No, u tehnologiji rada tih sudaca promjene su relativno male.

b) Državni odvjetnik ključna je figura promjena koje donosi Prijedlog. I, objektivno, najosjetljivija točka novog sustava!⁴⁴¹ Bez obzira na povoljne političke ocjene i naklonost medija, aktualni ustroj i personalna struktura državnog odvjetništva objektivno moraju poduzeti velike napore da doista udovolje novima zadaćama koje postavlja Prijedlog. Umjesto kabinetskog tijela, što je značajka položaja državnog odvjetnika prema sadašnjem ZKP, koja se u praksi značajnog broja općinskih i županijskih državnih odvjetništava (pretjerano i) snažno ustalila, državni odvjetnik postaje aktivan, operativan subjekt kaznenog progona, istrage i kaznenog postupka, pred kojega se postavljaju i zadaće “terenskog” rada *in loco*. U prethodnom postupku državni odvjetnik preuzima ne samo inicijativu kaznenog progona nego koncipira i usmjeruje djelatnost istraživanja, nadzire konkretno provođenje radnji i izravno nadzire radnje u istrazi. To je ključni moment reforme.⁴⁴²

Državni odvjetnik odlučuje o pravnom položaju građana (i pravnih osoba) pokretanjem kaznenog progona. Za tako dalekosežnu ovlast traži se posebna, specifična i temeljita priprema. Državni odvjetnici više ne rješavaju kaznene prijave oslanjajući se na rad policije, nego od prvog trenutka bitno utječu na cjelokupni proces prikupljanja podataka o kaznenom djelu i počinitelju. Oni s jednakom pozornošću prikupljaju podatke na štetu, ali i u korist nedužnosti okrivljenika. Uz rečeno, državni odvjetnik ima u skraćenom postupku šire područje odlučivanja prema oportunitetu. To je posebno važno područje koje nalaže posebnu stručnost i senzibilitet.

U sadašnjem trenutku, osnovne operativne razine (županijska i općinska državna odvjetništva) teško bi mogle, bez ozbiljnih problema, preuzeti nova prava i dužnosti koje uvodi Prijedlog. Prijeako je potrebno njihovo posebno intenzivno i sustavno specijalističko osposobljavanje. To ne može biti, u Hr-

⁴⁴¹ O tome ne govore hrvatski mediji, ni političari, pa nažalost ni samo to tijelo. Sasvim je drukčija situacija bila u Italiji prije 1988. i Austriji prije 2004. O tome za situaciju u Švicarskoj najbolje govori *Rapporto*, 18-25, koji kritički, sustavno i minuciozno razmatra nedostatke u radu tijela kaznenog progona i općenito situaciju u svezi s tim ključnim pitanjem koje je i snažno potaknulo reformu. Kad bi se uspoređivao pisani i objavljeni materijal, posebno zaključci Sabora, te izvještavanje medija, moglo bi se pomisliti da je hrvatsko državno odvjetništvo spremnije za reformu od švicarskog ili austrijskog. U Austriji se sustavno analiziraju novi sadržaji pravila kaznenog postupka u sklopu sustavnih i kontinuiranih rasprava koje se održavaju na bečkom Pravnom fakultetu i objavljuju u posebnoj seriji do kraja 2008. u *Die Juristenzeitung* (ÖJZ).

⁴⁴² Problem je i te kako uočen i s te “provedbene” strane u Austriji i Švicarskoj.

vatskoj omiljeni, kratkotrajni “instant” tečaj, niti to mogu biti prigodni seminari, radionice i slično, nego najmanje jednogodišnji intenzivni sustav specijalizacije, u kojemu će, prema odgovarajućim didaktičkim standardima, biti zastupljeni ne samo pravni predmeti nego i kriminalistički, forenzični i organizacijski sadržaji te praktični rad koji će u razdoblju *vacatio legis* pripremiti novu generaciju državnih odvjetnika, koja će moći djelotvorno ispunjavati nove zadaće “glavnog istražitelja”. Ako se u razdoblju vakacije ne dostigne potreban stupanj operativnih kompetencija općinskih i županijskih državnih odvjetnika, reforma koju sadržava Prijedlog neće uspjeti. Stanje u tom slučaju može završiti kaosom, s nesagledivim posljedicama.

Državni odvjetnik, ovisno o promjenama u sustavu pružanja pravne pomoći, preuzet će nove poslove u tom području. To zahtijeva odgovarajuću stručnu i praktičnu pripremu.

Pripremanje državnih odvjetništava za nove poslovne zadaće valja početi rješavati odmah. Prema zahtjevima koji će biti usklađeni s europskim projektima cjeloživotnog obrazovanja. U hrvatskom pravosuđu projekti cjeloživotnog obrazovanja ni izdaleka nisu zaživjeli. Oni se tek parcijalno ostvaruju djelatnošću Pravosudne akademije koja je stvorena prema uzoru inozemnih modela, koji međutim djeluju u bitno različitim okolnostima. Dosadašnji autizam prema promjenama u sveučilišnoj nastavi prava (Bolonjski proces), od strane resora pravosuđa, ne može biti prihvatljiv u daljnjem razdoblju. Posebno u svezi s krupnim promjenama ustroja kaznenog pravosuđa u Prijedlogu.

c) Daljnji ključni sastojak novog ustroja je policija. Policijski ustroj mora se prije svega i jasno opredijeliti za uvođenje specifične stručnosti. Nije održivo izjednačavanje stručne spreme prema stupnju (npr. učiteljski, filozofski, politološki i neki drugi fakultet izjednačen je s pravnim ili kriminalističkim fakultetom i za najviša mjesta u operativnoj strukturi), ali ne i prema vrsti stručne spreme. Nema dvojbe da policijski službenici moraju steći veća operativna znanja o morfologiji i etiologiji pojava kaznenih djela te pouzdana znanja o dokaznom sustavu Prijedloga. Tu se može ponoviti rečeno o osposobljavanju državnih odvjetnika. Samo što je za policiju to još akutnija potreba jer obuhvaća vrlo složeno i dinamično područje kriminalistike.

U novom sustavu policija mora raditi tako da postiže optimalne rezultate sa stajališta interesa kaznenog postupka. S gledišta drugih, prije svega građana! U zemljama vladavine prava policija može ocjenjivati kakvoću rada za svoje potrebe, ali je mjerodavno što o tome sude građani i druga državna tijela. Nije dovoljno to što o tome izvještavaju mediji, bez provjerenih i objektivno analiziranih podataka.

Trebalo bi već sada uputiti određen broj kvalitetnih policijskih službenika na sustavno osposobljavanje kako bi spremno dočekali početak primjene novog sustava. Službenike koji će predvidivo imati najodgovornije zadaće valjalo bi uz to pripremiti da bez osobitih poteškoća mogu komunicirati s

inozemnim subjektima. No, to se ne bi smjelo svesti na prigodne tečajeve i studijske posjete, već na sustavnu pripremu u zemlji i planski, studijski odlazak najperspektivnijih službenika u inozemstvo.

d) Hrvatska odvjetnička komora morat će također organizirati sustavnu obuku odvjetnika. Zbog posebnosti položaja odvjetnika to je posebno osjetljiva zadaća. I ovdje postoje stereotipi koji nisu provjereni (npr. o navodnoj spremnosti odvjetnika da rade u Europi, što se često čuje, iako značenje nije sasvim jasno). Prijedlog pretpostavlja sudjelovanje stručno obrazovanih i operativno osposobljenih odvjetnika.

Prijedlog uređenju zastupanja nije pristupio kao *CPP CH* koji u glavi 4. trećeg naslova (članci 127.-138.) uređuje zastupanje, a zatim u odvojenim odjeljcima prava i dužnosti branitelja i privatnog tužitelja, dok se stručna pomoć žrtvi predviđa u članku 117. stavku 1. alineji b.⁴⁴³

Kao i ZKP, Prijedlog odvojeno propisuje prava i dužnosti branitelja i zastupanje putem opunomoćenika, a tome dodaje i stručnu pomoć žrtvi. Nema međutim dvojbe da odvjetnici prema Prijedlogu dobivaju niz novih prava i dužnosti i djeluju u različitim ulogama. Ne bi bilo ozbiljno govoriti o tome da su hrvatski odvjetnici spremni u kratkom vremenu postupati prema novim pravilima bez odgovarajućeg temeljitog osposobljavanja. Hrvatski se odvjetnici u pogledu novih zadaća ne razlikuju od kolega u drugim zemljama. Ne smiju se razlikovati ni u odnosu prema potrebnim nastojanjima za vlastitim osposobljavanjem. Stoga se i ovdje mora provesti odgovarajuća edukacija. To je zadaća koju bi Komora trebala početi ostvarivati odmah.

ZAKLJUČAK

1. Republika Hrvatska novim Prijedlogom uređuje suvremen, u europskim razmjerima usporediv sustav pravila kaznenog postupka. Dioba postupovnih uloga izmijenjena je i dosljedno provedena. Istraživanje kaznenih djela u prethodnom postupku ustrojeno je tako da omogućuje učinkovito prikupljanje podataka i djelotvorno postupanje. Prijedlog osigurava zaštitu od neosnovanih zahvata u prava i slobode, podvrgavajući sve takve zahvate uvjetu prethodne odluke suda ili, kad iznimno radnju može naložiti državni odvjetnik, naknadnoj sudskoj konvalidaciji.

2. Sud tijekom prethodnog i središnjeg postupka postaje neutralan, treći subjekt. Više nema dvojbene kumulacije funkcije suđenja i istraživanja u osobi istražnog suca koja obilježava sadašnji sustav. Odluke u prethodnom postupku donosi sudac istrage – nov subjekt hrvatskog kaznenog postupka. Su-

⁴⁴³ Usp. *Rapporto*, 92.

dac istrage (i drugo tijelo suda) odlučuje o zahvatima u temeljna prava, posebno o mjerama prisile poput preventivnog lišenja slobode. Nakon potvrđivanja optužnice sud vodi kazneni postupak i odlučuje o predmetu optužbe.

3. Državni odvjetnik postaje nositelj procesa prikupljanja podataka za optužnicu. Prema Prijedlogu, on postaje *dominus litis* u prethodnom postupku koji vodi i nadzire radnje drugih tijela. Državni odvjetnik preuzima pravo i dužnost kaznenog progona od osnova sumnje da je počinjeno kazneno djelo do pravomoćnog okončanja kaznenog postupka. U prethodnom postupku državni odvjetnik je tijelo koje vodi taj postupak, a u središnjem stadiju postupka on kao stranka obavlja kazneni progon, zastupajući optužbu.

4. Okrivljenik ima zakonom određena prava tijekom kaznenog postupka ili prije toga, u okvirima prikupljanja podataka o kaznenom djelu, ako se radi o zahvatima u njegova prava i slobode. Osim u zakonom izričito određenim slučajevima, ta prava mogu biti predmet zahvata samo na temelju sudske odluke. Od saznanja da se protiv njega vodi kazneni postupak, pa sve do okončanja postupka, okrivljenik može predlagati postupovne radnje.

5. Žrtva kaznenog djela u Prijedlogu dobiva nov bitno značajniji i zaštićeniji položaj. Prava i dužnosti žrtve više nisu uvjetovani okolnošću ostvaruje li žrtva imovinskopravni zahtjev ili ne. Posebnu zaštitu Prijedlog predviđa za određene žrtve kaznenog djela (dijete, mlađi maloljetnik, žrtva seksualnog kaznenog djela).

6. Policija svoju djelatnost usmjeruje na otkrivanje kaznenog djela i počinitelja te istraživanje kaznenih djela prema nalogima državnog odvjetnika. U istrazi ili postupovnim radnjama prije podizanja optužnice određeni policijski službenici postupaju kao istražitelji. Za određena kaznena djela kao istražitelji se uključuju i neki drugi subjekti na temelju zakonske ovlasti.

7. Prijedlog uređuje dva oblika kaznenog postupka: redoviti i skraćeni. Prvi je predviđen za najteža kaznena djela i određena složena kaznena djela nabrojena u posebnom katalogu. Skraćeni postupak predviđen je za lakša kaznena djela. Osim za najteža kaznena djela za koja je propisana kazna dugotrajnog zatvora, Prijedlog omogućuje ubrzano postupanje, izravne prijelaze u viši stadij postupka (podizanje optužnice bez istrage, provođenje određenih dokaznih radnji prije podizanja optužnice). Tu je posebno značajna dioba kaznenih djela za koja je obvezatna istraga i druga kaznena djela.

8. Prijedlog ograničava optužne akte. Predviđa samo optužnicu i privatnu tužbu. Izostavljanjem optužnog prijedloga teži se pojednostavljenju postupka i načelnom ujednačavanju položaja svih osoba koje su optužene za kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti. Uređenje privatne tužbe ostalo je sukladno odgovarajućim propisima ZKP.

9. Sve optužnice podliježu prethodnom sudskom ispitivanju. Ispitivanje mora biti cjelovito, sustavno i temeljito. Za teža kaznena djela ostvaruje se uz sudjelovanje stranaka na posebnom nejavnom ročištu. Time se nastoji prije

svega spriječiti podizanje optužnica bez valjanih osnova. To je bitno za zaštitu ljudskih prava i sloboda. Zatim se smjera osigurati neometan tijek rasprave i donošenje presude, a ujedno sprječava da nedovoljno opravdane optužnice budu predmet rasprave. Ispitivanje optužnice posebno je detaljno uređeno u novom stadiju optuživanja. Prijedlog predviđa jednostavnije postupanje ako se optužnica odnosi na najlakša kaznena djela iz nadležnosti suca pojedinca.

10. Posebnu pozornost Prijedlog je posvetio uređenju dokaznih radnji. Njih je sada više nego u ZKP. Pojedine dokazne radnje, kao npr. ispitivanje okrivljenika, znatno su preuređene. Preciznije je uređeno ispitivanje ranjivih i ugroženih svjedoka te žrtve određenih kaznenih djela. Osim toga, uvedene su tri nove dokazne radnje: dokaz snimkom, ispravom i digitalni dokaz. Time se ta najvažnija cjelina dokaznih sredstava uređuje potpunije i usklađuje s međunarodnim ugovorima i stvarnim stanjem.

PRILOG

Poredbeni pregled sadržaja ZKP i Prijedloga.

ZKP	Prijedlog
DIO PRVI OPĆE ODREDBE	Prvi dio OPĆE ODREDBE
Glava I. UVODNE ODREDBE	Glava I. UVODNE ODREDBE
Glava II. NADLEŽNOST SUDOVA 1. Stvarna nadležnost i sastav suda 2. Mjesna nadležnost 3. Spajanje i razdvajanje postupka 4. Prenošnje nadležnosti 5. Posljedice nenadležnosti i sukob nadležnosti	Glava II. NADLEŽNOST SUDOVA 1. Stvarna nadležnost i sastav sudova 2. Mjesna nadležnost 3. Spajanje i razdvajanje postupka 4. Prenošnje nadležnosti 5. Posljedice nenadležnosti i sukob nadležnosti
Glava III. IZUZEĆE	Glava III. IZUZEĆE
Glava IV. DRŽAVNI ODVJETNIK	Glava IV. DRŽAVNI ODVJETNIK

**Glava V.
OŠTEĆENIK I PRIVATNI
TUŽITELJ**

**Glava VI.
BRANITELJ**

**Glava VII.
PODNESCI I ZAPISNICI**

**Glava VIII.
ROKOVI**

**Glava IX.
MJERE OSIGURANJA
NAZOČNOSTI OKRIVLJENIKA I
DRUGE MJERE OPREZA**

1. Zajedničke odredbe
2. Poziv
3. Dovođenje
4. Mjere opreza
5. Jamstvo
6. Uhićenje
7. Zadržavanje
8. Općenite odredbe o pritvoru
9. Osnove za određivanje pritvora
10. Rješenje o određivanju pritvora
11. Sudbena vlast nadležna za određivanje i ukidanje pritvora
12. Trajanje pritvora
13. Žalba protiv rješenja o određivanju, ukidanju ili produljenju pritvora

**Glava V.
ŽRTVA, OŠTEĆENIK I PRIVATNI
TUŽITELJ**

1. Žrtva
2. Oštećenik
3. Oštećenik kao tužitelj
4. Privatni tužitelj

**Glava VI.
OKRIVLJENIK I BRANITELJ**

1. Prava okrivljenika
2. Branitelj

**Glava VII.
PODNESCI I ZAPISNICI**

1. Podnesak
2. Elektronička isprava
3. Zapisnik

**Glava VIII.
ROKOVI**

**Glava IX.
MJERE OSIGURANJA
PRISUTNOSTI OKRIVLJENIKA I
DRUGE MJERE OPREZA**

1. Zajednička odredba
2. Poziv okrivljeniku
3. Dovođenje
4. Mjere opreza
5. Jamstvo
6. Uhićenje
7. Pritvor
8. Kućni zatvor
9. Istražni zatvor
 - a) Opće odredbe o istražnom zatvoru
 - b) Osnove za određivanje istražnog zatvora
 - c) Rješenje o određivanju i produljenju istražnog zatvora
 - d) Ukidanje istražnog zatvora i opoziv rješenja o istražnom zatvoru

14. Izvršenje pritvora i postupanje s
prিতবorenícima

- e) Sudbena vlast nadležna za
određivanje, produljenje i
ukidanje istražnog zatvora
- f) Ročište za odlučivanje o
istražnom zatvoru
- g) Trajanje istražnog zatvora
- h) Žalba protiv rješenja o određivanju,
ukidanju ili produljenju istražnog
zatvora
- i) Izvršenje istražnog zatvora i
postupanje sa zatvorenícima
- j) Očevidnik istražnog zatvora

**Glava X.
TROŠKOVI KAZNENOG
POSTUPKA**

**Glava X.
TROŠKOVI KAZNENOG
POSTUPKA**

**Glava XI.
IMOVINSKOPRAVNI ZAHTJEVI**

**Glava XI.
IMOVINSKOPRAVNI ZAHTJEV**

**Glava XI.a
POSTUPANJE SA SUMNJIVIM
STVARIMA**

**Glava XII.
DONOŠENJE I PROGLAŠAVANJE
ODLUKA**

**Glava XII.
ODLUKE, RAZGLEDAVANJE
SPISA, KAZNENA EVIDENCIJA,
OSOBNI PODACI, PRONAĐENE I
ODUZETE STVARI**

1. Donošenje i proglašavanje odluka
2. Dostava odluka, podnesaka i dopisa
3. Izvršenje odluka
4. Razgledavanje spisa i predmeta koji
služe kao dokaz
5. Kaznena evidencija
6. Prikupljanje, korištenje i zaštita
osobnih podataka za
potrebe kaznenog postupka
7. Postupanje s pronađenim i
oduzetim stvarima

**Glava XIII.
DOSTAVA ODLUKA, PODNESAKA
I DOPISA TE RAZGLEDANJE
SPISA**

**Glava XIV.
IZVRŠENJE ODLUKA**

**Glava XIV.a
PRAVNA POMOĆ**

**Glava XV.
ZNAČENJE ZAKONSKIH IZRAZA
I OSTALE ODREDBE**

**DIO DRUGI
TIJEK POSTUPKA**

A. Prethodni postupak

**Glava XVI.
PREDISTRAŽNI POSTUPAK**

1. Kaznena prijava
2. Odlučivanje o kaznenom progonu
prema načelu svrhovitosti
3. Izvidi kaznenih djela
4. Posebni izvidi kaznenih djela
privremenim ograničenjem
ustavnih prava i sloboda
5. Hitne istražne radnje

**Glava XVII.
ISTRAGA**

Donošenje presude na zahtjev
stranaka u istrazi

**Glava XVIII.
ISTRAŽNE RADNJE**

1. Pretraga
2. Privremeno oduzimanje predmeta

**Glava XIII.
PRAVNA POMOĆ**

**Glava XIV.
POSEBNE PRETPOSTAVKE
ZA KAZNENI PROGON I
ZAPOČINJANJE KAZNENOG
POSTUPKA**

**Glava XV.
ZNAČENJE ZAKONSKIH IZRAZA**

**Drugi dio
REDOVITI POSTUPAK
Zajednička odredba**

A. Prethodni postupak

**Glava XVI.
KAZNENI PROGON**

1. Kaznena prijava
2. Izvidi kaznenih djela
3. Odbacivanje kaznene prijave i
odustajanje od kaznenog progona
prema posebnom zakonu
4. Dokazne radnje prije
početka postupka

**Glava XVII.
ISTRAGA**

1. Pokretanje, tijek i okončanje istrage
2. Dokazno ročište
3. Pouka o pravima

**Glava XVIII.
DOKAZNE RADNJE**

1. Pretraga
 - a) Zajedničke odredbe

3. *Postupanje sa sumnjivim stvarima*
4. Ispitivanje okrivljenika
5. Ispitivanje svjedoka
- 5.a Prepoznavanje
6. Očevid
- 6.a Uzimanje otisaka prstiju i otisaka drugih dijelova tijela
7. Vještačenje

- b) Pretraga osobe
- c) Pretraga doma i drugih prostora
- d) Pretraga pokretnih stvari
2. Privremeno oduzimanje predmeta
3. Ispitivanje okrivljenika
4. Ispitivanje svjedoka
5. Prepoznavanje
6. Očevid
7. Uzimanje otisaka prstiju i otisaka drugih dijelova tijela
8. Vještačenje
9. Dokaz ispravom
10. Dokaz snimkom
11. Elektronički (digitalni) dokaz
12. Posebne dokazne radnje

Glava XIX. OPTUŽNICA I PRIGOVOR PROTIV OPTUŽNICE

Glava XIX. OPTUŽIVANJE

1. Podizanje, sadržaj i predaja optužnice
2. Prethodno ispitivanje i odgovor na optužnicu
3. Postupak pred optužnim vijećem
4. Odlučivanje o potvrđivanju optužnice
5. Očitovanje okrivljenika o krivnji i pregovaranje o sankciji
6. Donošenje presude na temelju sporazuma stranaka
7. Povlačenje i izmjena optužnice
8. Upućivanje na suđenje

B. Glavna rasprava i presuda

B. Rasprava i presuda

Glava XX. PRIPREME ZA GLAVNU RASPRAVU

Glava XX. PRIPREME ZA RASPRAVU I OKONČANJE KAZNENOG POSTUPKA PRIJE OTVARANJA RASPRAVE

1. Uvodne odredbe
2. Pripremno ročište
3. Obustava kaznenog postupka
4. Određivanje rasprave

Glava XXI.

GLAVNA RASPRAVA

1. Javnost glavne rasprave
2. Upravljanje glavnom raspravom
3. Pretpostavke za održavanje glavne rasprave
4. Odgoda i prekid glavne rasprave
5. Zapisnik o glavnoj raspravi
6. Početak glavne rasprave i uvodni govori stranaka
7. Dokazni postupak
8. Izmjena i proširenje optužbe
9. Govori stranaka

Glava XXII.

PRESUDA

1. Izricanje presude
2. Vrste presuda
3. Objava presude
4. Izrada i dostava pisane presude

C. Postupak o pravnim lijekovima

Glava XXIII.

REDOVITI PRAVNI LIJEKOVI

1. Žalba protiv presude prvostupanjskog suda
 - a) Pravo na podnošenje žalbe
 - b) Sadržaj žalbe
 - c) Osnove zbog kojih se presuda može pobijati
 - d) Postupak o žalbi
 - e) Granice ispitivanja prvostupanjske presude
 - f) Odluke drugostupanjskog suda o žalbi
2. Žalba protiv drugostupanjske presude
3. Žalba protiv rješenja

Glava XXIV.

IZVANREDNI PRAVNI LIJEKOVI

1. Obnova kaznenog postupka

Glava XXI.

RASPRAVA

1. Javnost rasprave
2. Upravljanje raspravom
3. Pretpostavke za održavanje rasprave
4. Odgoda i prekid rasprave
5. Zapisnik o raspravi
6. Početak rasprave i uvodni govori stranaka
7. Dokazni postupak
8. Izmjena i proširenje optužbe
9. Završni govori stranaka

Glava XXII.

PRESUDA

1. Izricanje presude
2. Vrste presuda
3. Objava presude
4. Izrada i dostava pisane presude

C. Pravni lijekovi

Glava XXIII.

REDOVITI PRAVNI LIJEKOVI

1. Žalba protiv presude prvostupanjskog suda
 - a) Pravo na podnošenje žalbe
 - b) Sadržaj žalbe
 - c) Žalbene osnove
 - d) Postupak o žalbi
 - e) Granice ispitivanja prvostupanjske presude
 - f) Odluke drugostupanjskog suda o žalbi
2. Žalba protiv odluke drugostupanjskog suda
3. Žalba protiv rješenja

Glava XXIV.

IZVANREDNI PRAVNI LIJEKOVI

1. Obnova kaznenog postupka

2. Izvanredno ublažavanje kazne
3. Zahtjev za zaštitu zakonitosti
4. Zahtjev za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude

2. Zahtjev za zaštitu zakonitosti
3. Zahtjev za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude

**D. Posebne odredbe za
postupak pred općinskim sudom**

**Treći dio
SKRAĆENI POSTUPAK**

**Glava XXV.
SKRAĆENI POSTUPAK**

**Glava XXV.
ZAJEDNIČKE ODREDBE**

**Glava XXVI.
POSTUPAK ZA IZDAVANJE
KAZNENOG NALOGA**

**Glava XXVI.
IZDAVANJE KAZNENOG NALOGA
I IZRICANJE SUDSKE OPOMENE**

1. Izdavanje kaznenog naloga
2. Izricanje sudske opomene

**Glava XXVII.
POSEBNE ODREDBE O
IZRICANJU
SUDSKE OPOMENE**

**DIO TREĆI
POSEBNI POSTUPCI**

**Četvrti dio
POSEBNI POSTUPCI**

**Glava XXVIII.
POSTUPAK PREMA
OKRIVLJENICIMA
S DUŠEVNIM SMETNJAMA**

**Glava XXVII.
POSTUPAK PREMA
OKRIVLJENICIMA
S DUŠEVNIM SMETNJAMA**

**GLAVA XXVIII.a
POSTUPAK ZA ODUZIMANJE
IMOVINSKE KORISTI**

**GLAVA XXVIII.
POSTUPAK ZA ODUZIMANJE
PREDMETA I IMOVINSKE
KORISTI**

**GLAVA XXVIII.b
POSTUPAK ZA OPOZIV UVJETNE
OSUDE**

**GLAVA XXIX.
POSTUPAK ZA OPOZIV UVJETNE
OSUDE**

**Glava XXX.
POSTUPAK ZA NAKNADU ŠTETE
I OSTVARIVANJE DRUGIH PRAVA
NEOPRAVDANO OSUĐENIH ILI
NEUTEMELJENO UHIĆENIH
OSOBA**

**Glava XXX.
POSTUPAK ZA IZDAVANJE
TJERALICE I OBJAVE**

**Glava XXXI.
POSTUPAK ZA IZDAVANJE
TJERALICE I OBJAVE**

**Peti dio
PRIJELAZNE I ZAVRŠNE
ODREDBE**

**Glava XXXII.
PRIJELAZNE I ZAVRŠNE
ODREDBE**

1. Revizija te drugi izvanredni pravni
lijevakovi protiv odluka sudova
bivše SFRJ
2. Ostale prijelazne odredbe
3. Prestanak važenja Zakona i rješavanje
postupaka u tijeku

**Glava XXXI.
IZVANREDNI PRAVNI
LIJEK PROTIV ODLUKA
SUDOVA BIVŠE SFRJ**

**Glava XXXII.
OSTALE PRIJELAZNE ODREDBE**

Summary

THE NEW CROATIAN CRIMINAL PROCEDURE ACT

In this extensive paper, structured in the form of a monograph, the author gives a comprehensive outline of the Draft Criminal Procedure Act, which the Government of the Republic of Croatia submitted for adoption to the Croatian Parliament in the summer of 2008. The intention of this act is to lay down, for the first time since 1997, a modern system of rules of criminal procedure comparable to other European systems. The content of the paper can be divided into ten larger units which describe and evaluate the construction of the procedure and its stages, the structure of procedural bodies, their authorities and duties, the procedural rights and the status of the participants in the procedure, individual procedural actions and measures, and the conditions for initiating and concluding the procedure in individual cases. The author considers that the distribution of procedural roles in the Draft Act has been modified and consistently applied to enhance the adversarial aspect. The investigation of criminal offences in the preliminary procedure has been organised in such a way as to allow for the efficient collection of data and effective processing, but the Draft Act also guarantees protection from unfounded interventions into rights and freedoms, subjecting all such interventions to a preliminary decision by the court, or, when an action can be exceptionally ordered by a public prosecutor, to a subsequent convalidation by the court.

During the preliminary and central procedure, the court becomes a neutral, third person. The controversial cumulative function of adjudication and investigation done in the person of the investigative judge, which marked the system up to now, no longer exists. Decisions in the preliminary procedure are made, instead of the present investigating judge, by the judge of investigation – a new entity in the Croatian Criminal Procedure. The judge of investigation (and another body of the court) decides on interventions into fundamental rights, especially on measures of coercion, such as the preventive deprivation of freedom. After confirming the indictment, the court conducts criminal proceedings and decides on the charges. The public prosecutor is in charge of the procedure of collecting data for the indictment. According to the Draft Act, he or she becomes the *dominus litis* in the preliminary procedure that he or she is conducting, and supervises the activities of other bodies. The public prosecutor assumes the right and duty of criminal prosecution, starting from when there are grounds for suspicion that a criminal offence was committed to the final completion of the criminal procedure. In the preliminary procedure, the public prosecutor is the body in charge, and in the central stage of the procedure, he or she conducts criminal prosecution as a party representing the prosecution. The accused has rights established by law before and during the criminal procedure, within the framework of collecting data on the criminal offence, if this involves interventions on his or her rights and freedoms. Except in cases explicitly specified in the law, these rights may be the subject of intervention only on the basis of a court decision. From gaining awareness that a criminal procedure is being conducted, until the completion of the procedure, the accused may file motions for actions.

The Draft Act grants a new and significantly more important and more protected status to the victim of the criminal offence. The rights and duties of the victim are no longer conditioned by the circumstance of whether the victim has asserted a claim for indemnification or not. The Draft Act envisages special protection for certain victims of criminal offences (children, young minors, victims of sexual crimes).

The police focus their activity on detecting the criminal offence and the perpetrator, and on investigating criminal offences following the orders of the public prosecutor. During the investigation, or in procedural actions prior to the raising of the indictment, specified police officers act as investigators. For specific criminal offences, other subjects can also become involved as investigators on the basis of legal authorisation.

The Draft Act regulates two forms of criminal procedure: regular and summary proceedings. The former is envisaged for the gravest criminal offences and some complex criminal offences listed in a special catalogue. Summary proceedings provide for less serious criminal offences. With the exception of the gravest criminal offences for which long-term imprisonment is prescribed, the Draft Act provides for accelerated proceedings, direct transfer to a higher stage of proceedings (raising the indictment without investigation, presentation of evidence before raising the indictment). What is particularly important here is that criminal offences are divided into those where investigation is mandatory, and other criminal offences.

All charges are subject to preliminary court review. For grave criminal offences, this review is conducted with the participation of the parties at a special closed hearing, with the intention of preventing the raising of an indictment without valid grounds. An effort is then made to ensure the undisturbed course of the trial and the rendering of the judgement, and at the same time to prevent insufficiently reasoned indictments becoming the subject of a trial. The Draft Act provides for a simpler procedure when the indictment refers to a minor criminal offence within the competence of a sole judge.

The Draft Act gives special attention to the regulation of evidence collection procedures. Now, there is a greater number of such procedures than was the case with the CPA. Some evidence collection procedures, such as the interrogation of the accused, have been significantly

modified. The interrogation of vulnerable witnesses, witnesses at risk, and victims of some criminal offences has been regulated in more detail. In addition, three new evidence collection procedures have been introduced: evidence by recording, by document, and digital evidence. This provides for a fuller regulation of means of evidence and for alignment with international agreements and the real state of play.

The structure of the main trial has been kept and it follows the current inquisitorial principle. The structure of the procedure of appeal has also been retained so that it may still be lodged both to the benefit and to the detriment of the accused. The number of legal remedies has been reduced from four to three, given that the extraordinary mitigation of the sentence has been omitted since the Draft Act transfers the resolution of this issue to the institute of pardon which is a prerogative of the President of the Republic.